POLIROM

Lucia Dărămuş

Convoiul mieilor

EGO
proză

Lucia Dărămuş

Convoiul mieilor

roman

POLIROM
2018

© 2018 by Editura Polirom

www.polirom.ro
Editura POLIROM
Iaşi, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506
Bucureşti, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1;
sector 4, 040031, O.P. 53

ISBN ePub: 978-973-46-7352-0
ISBN PDF: 978-973-46-7353-7
ISBN print: 978-973-46-7377-3

Coperta: Carmen Parii
Foto copertă: Bundesarchiv, Bild 183-N0827/CC-BY-SA 3.0

Această carte în format digital (e-book) este protejată prin copyright şi este destinată exclusiv utilizării ei în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcată. Orice altă utilizare, incluzând împrumutul sau schimbul, reproducerea integrală sau parţială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziţia publică, inclusiv prin internet sau prin reţele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informaţiei, altele decât cele pe care a fost descărcată, revânzarea sau comercializarea sub orice formă, precum şi alte fapte similare săvârşite fără permisiunea scrisă a deţinătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislaţiei cu privire la protecţia proprietăţii intelectuale şi se pedepsesc penal şi/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Lectura eco - un supererou al lumii moderne!

Versiune digitală realizată în colaborare cu Libris.ro

LUCIA DĂRĂMUŞ este scriitoare şi artist plastic de origine evreiască. A absolvit Facultatea de Litere, secţia greacă veche şi latină din cadrul Universităţii „Babeş-Bolyai”, Cluj-Napoca, şi studii de masterat, specializarea lingvistică integrală, la aceeaşi universitate. A publicat studii de specialitate, traduceri, versuri, eseuri, nuvele şi piese de teatru în reviste din România (*Steaua*, *Tribuna*, *Vatra*, *Cultura*, *Poesis*, *Dacia literară*, *Contemporanul*, *Convorbiri literare*), Franţa, Germania, Marea Britanie, Canada etc. Dintre volumele publicate: *LIM-LIN* (poezie, 2002), *Limelfice* (poezie, 2003), *Cu faţa spre lumină* (eseuri, 2004), *Viermele fantastic* (poezie, 2006), *Curcubeul Poveştilor* (povestiri, 2007), *Mituri şi legende ale Antichităţii* (eseuri, 2008), *Mai mult decît psihoză* (roman, 2010), *Lumina/The Light* (poezie, 2013), *Fly, Madness, Fly!* (teatru, 2017). În prezent locuieşte în Marea Britanie.

I

Hannya

Povestea aceasta, dragi oameni mari, este reală. Aşadar, ea, povestea, începe în anul 1944, cînd Hannya, fetiţa care ştia să zîmbească tot timpul, a fost luată din patul ei cald şi dusă împreună cu familia şi alţii la fel ca ea într-un tren. Cei mai mulţi l-au numit „trenul morţii“, cum existau şi halele morţii, gropile morţii, pentru că maşinăria s-a dovedit a fi un balaur mare de fier, negru la ochi, cu gură uriaşă care înghiţea sute de suflete. Pentru Hannya, fetiţa cu zîmbet de stele, s-a dovedit a fi trenul vieţii. Era noapte şi foarte, foarte cald. Hannyta îşi ţinea tatăl strîns de mînă. Nu înţelegea ce se petrece. Într-un colţ întunecat de vagon, adunînd la piept bocceluţa pe care apucase să şi-o ia, începu să exploreze tărîmul tainic pe care doar ea şi prietenii ei îl cunoşteau. Acest tărîm de vis chiar există. El se numeşte LIMELFIA. Hannyta şi cei trei prieteni – Negrilă, Gălbilă şi Roşilă – fuseseră deja acolo de mai multe ori. Am uitat să vă spun – Hannya era o fetiţă evreică foarte frumoasă, ascultătoare, care citea foarte mult. Îi plăceau poveştile. Chiar ea inventa basme şi îi mai plăcea să picteze. De aceea în trăistuţa ei aţi fi găsit, dacă aţi fi căutat, o carte cu pagini albe în care obişnuia să-şi ascundă poveştile inventate, pe Negrilă, pe Gălbilă, pe Roşilă şi multe culori. Aşadar, cum stătea ea înghesuită printre ceilalţi evrei, auzi nişte glasuri care ieşeau din trăistuţa ei fermecată:

— Hei, Hannya, scoate-ne de aici, spuse primul pitic.

Hannya deschise băgăjelul cît să le dea un pic de aer celor trei, îşi aruncă privirea în interior şi… ce să vezi?! În căciula lui Roşilă strălucea ţinutul Limelfiei. Fetiţa zîmbi larg. Într-o clipă, uşa

vagonului se deschise cu zgomot, iar în lumina lunii apăru chipul răutăcios al unui soldat. Venise să mai înghesuie cîteva zeci de evrei în tren, deşi acesta era suprapopulat. Dintr-o singură privire surprinse faţa vioaie a Hannytei. Nu-i plăcu deloc:

— *Wer ist das?* întrebă acesta pe un ton răutăcios şi apăsat.

— *Das ist Roşilă*, se auzi vocea de clopoţel a fetiţei. Este prietenul meu. Gălbilă şi Negrilă îi sînt fraţi. Împreună sînt trei pitici pe care i-am primit anul trecut de la un domn german. Îi scoase pe toţi trei. Vorbiţi cu domnul, este foarte amabil. Haideţi, spuneţi *Guten Abend*! Ridicînd ochii spre soldat, adăugă: Ei sînt pitici copii şi ştiu mai mult să deseneze. Roşilă pictează macii, Negrilă lalelele, Gălbilă floarea-soarelui. Sînt foarte pricepuţi. De aceea, vara macii vă încîntă cu roşul de foc, primăvara lalelele negre se iau la întrecere cu pămîntul smolit, iar floarea-soarelui se lasă pe mîna pictorului Gălbilă, care o face cea mai frumoasă. A şi cîştigat un concurs de frumuseţe. De atunci poartă pe cap coroana strălucitoare primită de la soare. Bagajul acesta este al meu. În el mai am culori şi... Negrilă, mi-ai ascuns cartea? *Wo ist das Buch?* Aha, aici era! ...cartea mea albă. În ea înghesui toate poveştile, mai adăugă fetiţa şi întinse larg cele două mînuţe fără să aibă ceva în ele.

— Şi îţi încap? întrebă soldatul de această dată cu fruntea descreţită, care înţelesese imediat că avea în faţă un copil inteligent şi spontan. Avea şi el o fetiţă acasă.

— Cartea mea e ca trenul acesta, adăugă Hanny. Cu cît sînt mai mulţi evrei, cu atît mai încăpător devine trenul. Poveştile mele stau unele peste altele, ca noi. Nu se ceartă, pentru că sînt de multe feluri şi se iubesc. Eu mă numesc Hannya. *Wie heißen Sie?*

— *Ich heiße Böhm*. Domnul Böhm privea cu uimire chipul curajoasei Hannya. Pentru un moment, se gîndi că evreii sînt tot oameni şi renunţă să-i mai îmbrîncească şi să-i lovească, aşa cum avusese pînă atunci obiceiul.

Uşa vagonului se reînchise. Pe lîngă tren, pînă tîrziu în noapte, se auzeau doar paşii puternici ai jandarmilor, cuvinte nemţeşti, iar în depărtare, din cînd în cînd, focuri de arme. Evreii din tren sperau în ziua de mîine. Că vor fi duşi undeva să muncească, undeva unde steaua galbenă de pe hainele lor nu ar mai fi stîrnit în ceilalţi de lîngă ei mînie, batjocură, furie. Încercau să adoarmă

liniştiţi, cu nădejdea în sîn.

Hannya nu înţelegea de ce trebuie să doarmă în picioare. După obiceiul ei ori de cîte ori ceva nu mergea cum trebuie, îşi deschise larg privirea şi începu să brodeze cuvinte, care se şi aşezau în cartea ei.

— Hei, trezeşte-te, domnişoară, spuse Gălbilă şi începu să mîrîie un cîntecel:

Fluturi roz, verzi, azurii
Păsări albe mii şi mii
Animale mici şi mari
Care zboară, care cîntă
Care pasc pe verzi cîmpii
Ne aşteaptă, scump copil,
În ţinutul fermecat
Limelfia – pe nume chemat
Zănurfi prin abur de zahăr plutesc
Scăldîndu-se în mările visului,
leneş ochean al soarelui.

— Ce metaforă frumoasă ai creat, spuse Negrilă. Nu-i aşa că-i o metaforă plasticizantă?

— Pof…tiiim?! comentă Roşilă. Metaforă din plastic ai spus?

— Nu, nătărăule, plasticizantă. Adică o imagine plastică.

— Ba tu eşti nătărău. Din material plastic poţi să faci… găleţi… îm, îm… sau… în orice caz, nu metafore, spuse Roşilă cu mare emfază, înălţîndu-şi nasul în vînt a deşteptăciune.

Negrilă se făcu negru de mînie. Ridică palma şi pleosc una peste cap:

— Na, o meriţi! Unde ai fost la ora cu metafora?! De te-ar auzi acum doamna Piticanie…

— Ha, ha, ha! izbucniră în rîs ceilalţi doi pitici. Poate vrei să spui doamna Piticoată, nu Piticanie.

— Încetaţi, interveni Hannya. Se vede că nu vă prea place şcoala. N-ar strica să băgaţi la cap ce vă spun acum şi să încuiaţi bine capul ca să nu vă mai zboare noţiunile cine mai ştie pe unde. Metafora este de două feluri: revelatorie şi plasticizantă. Acum, gata, e timpul să zburăm spre Limelfia.

Fetiţa visa totul cu ochii deschişi. Însă în trenul de vite evreii

stăteau toţi înghesuiţi. Se întrebau dacă vor mai avea parte de viaţă sau nu. Numai Hannya nu întreba nimic, ea doar visa cu ochii deschişi tărîmul Limelfiei. Acolo era bine, foarte bine.

Aşadar, era timpul să zboare spre Limelfia.

— Roşilă, în ce parte ne vei duce?

— Spre în afara marginii Limelfiei. Acolo găsim destulă apă pentru toţi aceşti oameni din tren. Doar că am nevoie de mult, mult vînt cald, se smiorcăi acesta, neuitînd să-şi sufle nasul roşu şi mare într-o frunză de arţar.

— Nu vă faceţi probleme, voi face eu rost. Tu pregăteşte-ţi doar căciula. Roşilă îşi scoase scufia de pe cap şi o întinse spre fată. Hannya îşi aţinti privirea prin crăpăturile din tavanul vagonului pe unde pătrundeau razele lunii şi spuse:

— Doamnă Lună, doamnă Lună, te rog să le spui vulcanilor tăi să clocească, iar cînd s-au încălzit destul de mult şi încep să tuşească, să-şi îndrepte buzele spre căciula lui Roşilă. Noi vrem să ajungem în afara marginii Limelfiei.

— Ce-mi dai dacă fac ce-mi spui tu? Luna îşi aranjă marginile vaporoase ale rochiei, apoi se uită în oglinda fermecată pe care o avea tot timpul la ea. Aşa îşi trimitea trupul graţios pe suprafaţa oricărei ape de pe pămînt.

Copila se gîndi un pic, apoi răspunse:

— În acea parte de Limelfia sînt mulţi nori şi plouă foarte mult. Zănurfii de acolo sînt mai plouaţi decît zănurfii din mijlocul marginii. Muncesc mult, foarte mult. Majoritatea lucrează în comerţ. Vînd nori zănurfilor din interiorul marginii dinspre interiorul Limelfiei. Acolo nu plouă. Acolo este deşert. De aceea sînt mai tot timpul obosiţi. Voi vinde nori. Cu banii adunaţi voi cumpăra delfini să te încînte şi să-ţi cînte, sanitară să te îngrijească, hamsii să te hrănească.

— Sînt mulţumită de ce-mi oferi. Dar mai spune-mi, de ce vrei tu să călătoreşti pînă acolo?

— Unde stau eu acum, spuse Hannya, nu mai este chiar confortabil. Sîntem îngrămădiţi sute de oameni într-un vagon. E foarte cald. Unii nu mai pot respira. Alţii mor de sete. Îţi aminteşti, aseară, cînd te-am vizitat, ţi-am propus să vii la mine în pat şi să dormi, în cazul în care ai fi fost obosită. Te-aş fi servit şi cu o îngheţată cu vanilie… îţi era cald. Acum însă, nu ştiu de ce am fost

scoşi din case şi băgaţi aici. Trebuie să salvez oamenii, cum am vrut să te salvez şi pe tine. Trebuie să aduc apă de pe Limelfia.

Doamna Lună îşi întinse braţele, o ridică pe Hannyta pînă la ochii ei care se furişau prin zăbrelele vagonului şi-i zîmbi cu multă dragoste.

— Nu ne rămîne, zise Luna, decît să punem vulcanii la treabă. Dar, ca să clocotească, vulcanii trebuie să doarmă adînc, adînc... Abia cînd sforăie încep clocotitul, căldura, tusea.

— Prea bine, zise Hannya, să doarmă. Vom face linişte.

— Ei nu pot adormi decît dacă li se cîntă. Eu nu ştiu să cînt, cîntă-le tu.

Hannyta începu să cînte cu un glas limpede, cristalin o melodie despre Cel care crease toate frumuseţile cîte existau în cer şi pe pămînt. Un cîntecel pe care mama ei obişnuia să-l îngîne seara, înainte de culcare – *Eli, Eli*. Limba vechiului ei pămînt despre care ştia atîtea poveşti adevărate, cu oameni care fac munţii să plîngă, morţii să vorbească, toiegele să se transforme în şerpi, apele în sînge, îi era tare dragă. Credea fiecare cuvînt pus în poveştile evreieşti spuse de părinţi. Nu de puţine ori, melodiile acestor cuvinte care veneau tare de departe o mîngîiaseră, îi alinaseră somnul. Acum însă, era rîndul ei să le cînte. Magia lor de mii de ani avea să îmblînzească universul. Hannya credea în ele. Toate stelele se îmbulziră să ajungă în primul înveliş al cerului, să privească omuleţul al cărui glas atît de frumos pătrunse pînă la ele încîntîndu-le.

Cîntecul, armonia lui cristalină, acoperi zgomotul sinistru făcut de papucii soldăţeşti, de strigătele înspăimîntătoare, de suspinele copiilor evrei...

Glasul limpede al Hannyei ca izvorul de munte era însă neplăcut soldaţilor care izbeau cu bastoanele puternic în vagoane strigînd – Linişte! Gura! Hannyta însă cîntă mai departe.

Toţi vulcanii de pe Lună adormiră profund. Unii începură să sforăie şi să scoată fum şi bulbuci pe nări, alţii, să tuşească de-a binelea.

Cît ai spune peşte mămăliga prăpădeşte, căciula lui Roşilă se umplu de un vînt puternic, extrem de cald. Nici n-avură timp să mulţumească Lunii pentru ajutor, că se treziră în Limelfia, ţinutul mult iubit de ei.

Zănurfii ştiau că vor sosi, aşa că erau aşteptaţi.

Totuşi, ca să pătrunzi în acest loc, eşti supus unor probe. La Marea Poartă a Limelfiei te întîmpină de fiecare dată un Baediantrop, o fiinţă foarte veselă, ca o sferă, cu nasul mare şi roşu, cu două mîini lungi, mai lungi decît trupul, care te supune testului – Om mare sau om Mic?

Prima încercare pe care a avut-o Hannya de trecut părea foarte simplă, dar în realitate nu era aşa.

Un covor verde cu flori albe şi galbene i se întinse în faţă. În mijloc se afla un şotron care trebuia parcurs. Nimic mai simplu! Nu-i aşa? Aşa aţi spune, dragi oameni mari.

Hannya aruncă piatra şi începu – *ţop-ţop într-un picior* – să sară fiecare pătrat. Cînd ajunse în dreptul pietrei, o gură mare se deschise şi fetiţa căzu în ea.

Se învîrti, se rostogoli în labirintul şotronului pînă se opri în cele din urmă în ultima încăpere de unde părea că nu se mai deschide nici un drum. Pe masă, acolo se afla şi o masă, găsi un pergament. Strămoşul cărţii stătea împăturit cu o ţinută regală de-a dreptul, deşi, săracul, era scrijelit şi pe deasupra mai şi mirosea a piele de animal. Literele vechi erau legate unele de altele în fraze lungi, cuvintele nefiind despărţite între ele cum ştim noi că se scrie acum.

Hannya citi:

> Orice om este metafora unei pietre preţioase. Pe măsură ce trece prin viaţă, el se şlefuieşte bine, bine de tot. Toate plusurile nefolositoare sînt îndepărtate. Frumuseţea, strălucirea din el vin din ceea ce a pus în ceilalţi. În final, omul arată ca o nestemată. Este o nestemată. Dacă vrei să ieşi de aici, demonstrează-ţi bunătatea simplă.

Hannya, citind toate aceste cuvinte, căzu pe gînduri. *Oare ce trebuie să fac?* se întrebă în sinea ei.

O porni spre dreapta pe una din străzile curcubeului rougalvial, care atîrna de creanga unui copac. Merse cît merse, în cele din urmă însă, i se făcu foame. Nu avea ce să mănînce, aşa că… se puse pe cîntat.

Şi cîntă ea, şi cîntă pînă cînd cuvintele, care cîndva născuseră

lumina, întinderile de ape, pământul, deschiseră uşa peretelui curcubeului rougalvial. Hannya privi curioasă gura care se căsca tot mai mare, pe măsură ce glasul ei înviora cuvintele melodiei. Dincolo de aceşti pereţi se aflau ferecaţi toţi oamenii care cîndva au fost şi ei copii, dar au uitat să mai fie şi astfel nu şi-au mai amintit de cuvîntul bunătate, bunătatea simplă.

Nu-i putea lăsa închişi acolo. Trebuia să-i salveze. Îi rugă să o urmeze. Păşiră cu toţii peste prag şi căzură în adîncitura mare şi neagră a unei scoici dantelate, care se şi închise îndată. O voce parcă din ape adînci, plină de graţie se auzi:

— Oamenii mari nu pot pătrunde în ţinutul Limelfiei decît purtaţi de glasul tău, Hannya. Pentru aceasta trebuie să rămîi închisă în scoică pentru totdeauna şi să cînţi. Alegerea este a ta.

Fetiţa n-a stat mult pe gînduri. Înotînd în apele străvezii, purtată din cînd în cînd de un căluţ-de-mare, începu să fredoneze o melodie veselă pe care obişnuia să o cînte de Hanuca. Era sărbătoarea ei preferată, pentru care se pregătea cu aproape o lună înainte. Repeta toate melodiile la pian alături de tatăl ei. Îmbrăca fiecare rochie din dulapul cu haine, trecînd prin faţa fiecărui membru din familie, apoi, în funcţie de numărul complimentelor primite, se hotăra asupra uneia dintre ele. De Hanuca însă, norocoasa rochie era cu totul alta. În sinagogă stătea totdeauna la balcon. De acolo putea să-l vadă cel mai bine pe Marele Rabin cînd scotea Tora, cînd se ruga pentru ea, cum cînta rugăciunile, cum îşi pregătea pe trup hainele speciale. Totul avea pentru fetiţă o aură tainică. O făcea să se simtă în siguranţă, ca atunci cînd era bolnavă şi mama o ţinea strîns la piept, iar ea îi simţea respiraţia caldă. Era o alinare şi adormea pe loc. Dar cel mai mult iubea momentul în care erau chemaţi toţi copiii, cîntau, se ţineau de mîini şi săltau pe melodia veselă despre bunătatea lui *Eli*, care a ţinut menorah aprinsă opt zile şi opt nopţi, care a învins întunericul. Adulţii cîntau şi ei: *Mi camoha baeilim haşem?* Cine e ca Tine, între puternici, o, Doamne? La sfîrşit, cei mici primeau bani, dulciuri şi mere. Mama i le cocea, după ce i le umplea cu zahăr şi scorţişoară. Ea, Hannya, cînta.

Purtată de căluţul străveziu, fetiţa nu se înspăimîntă. Melodia fredonată aduse cu ea toate amintirile sărbătorii luminii, pînă şi mirosul de zahăr ars cu scorţişoară şi măr îl simţea în nări, iar o

uşoară zeamă tămîioasă o simţea pe limbă.

Staţi liniştiţi, lucrurile nu au rămas aşa. Hannya nu a rămas închisă în scoică.

Cei trei prieteni ai ei, deşi absentaseră de la ora despre metaforă, erau mari meşteri în cuvinte. S-au înfăţişat înaintea Baediantropului şi-au început:

Eu sînt Roşilă şi vorbesc în limba roşie:
Fetiţa – roş Hannya – roş
Om mic – roş cu suflet mare – roş –
s-a dovedit a fi…
Eu sînt Gălbilă şi vorbesc în limba galbenă:
Hannyta – galb copil nevinovat – galb –
De două ori – galb –, s-a sacrificat…
Eu sînt Negrilă şi vorbesc în limba neagră:
Hannya – neagră, apă – neagră,
la evrei – neagră, tren – neagră

Roşilă şi Gălbilă izbucniră în rîs.

— Oare nătîngeală neagră există?

Nici Baediantropul nu se putu abţine. Rostogolit pe spate, cu burta mare în sus, se prăpădea de rîs:

— Aşa maeştri în ale cuvintelor sînteţi, că n-am înţeles decît că vorbiţi tare colorat, mai spuse acesta. M-aţi distrat de minune pe ziua de azi. Aduceţi fetiţa la mine, le porunci el baediantropilor minori. El era cel major.

Ajungînd în faţa lui, Hannya povesti despre motivul venirii ei acolo. Toţi cei prezenţi se înduioşară, considerînd că acest copil cu adevărat poate da lecţii de bunătate. Baediantropul prinse Oceanul din Limelfia de cele nouă colţuri, îl scutură bine, pînă cînd o parte din ape se revărsară peste margini şi ajunseră astfel sub forma picăturilor de ploaie printre crăpăturile vagoanelor unde erau îngrămădiţi evreii. Începuse să plouă.

Hanny nu-şi uită promisiunea faţă de Doamna Lună.

În căciula lui Gălbilă îndesă cîţiva nori pe care îi vîndu în ţinutul cu deşert. Aici peisajul era cu totul devastat. Printre cactuşii mîncaţi de pîrjol îşi făceau apariţia nişte creaturi ciudate, jumătate şopîrle, jumătate dragon. Cei trei, Negrilă, Gălbilă, Roşilă,

confundînd aceste creaturi nemaivăzute cu nişte fructe exotice, le mîncară. Ce s-a întîmplat cu aceştia, dar şi cu buna şi isteaţa Hannya, veţi afla după păţania domnului Böhm. Vă mai amintiţi de el? Cel pe care prietena noastră l-a făcut să zîmbească pentru cîteva clipe. Însă pentru ca din paginile cărţii să nu dispară toate cuvintele şi, împreună cu acestea, Hannya şi prietenii ei, va trebui să-i scrieţi Hannyei pe următoarea adresă:

Pentru Hannya şi cei trei prieteni
Ţara: Creanga unui copac
Strada: Curcubeul Rougalvial
Ţinutul: LIMELFIA

II

Tînărul Böhm

Ploua. În noaptea luminoasă de vară, început de vară, picăturile pătrundeau printre zăbrelele vagoanelor. Din depărtare, de la fereastra domnului Böhm, ploaia părea o perdea dantelată care adia în bătaia vîntului. Razele lunii, din cînd în cînd, pătrundeau în peluza de apă. Domnul Böhm locuia într-o cameră din casa de lîngă peronul gării. Nu avea somn. Căldura deasă a verii îl ţinea treaz. Se plimba dintr-un colţ al camerei în celălalt. Mîine va fi altă zi, cu siguranţă, îşi spuse în şoaptă. Avea să însoţească trenul pînă la Auschwitz. Nu-i prea plăcea acest fapt. Mai fusese în acel loc unde cuvîntul *Kinder* era trecut sub tăcere. În schimb, toţi – copii, adulţi, bătrîni – purtau numele *Häftling*. Văzuse micuţi bătuţi cu cravaşe, plesniţi cu funii împletite din sîrmă, loviţi cu patul puştii, izbiţi de bocancii soldăţeşti.

Imaginea Hildei, fetiţa lui de acasă, îl făcea deseori să-i privească pe copiii evrei simplu – ca pe nişte copii –, deşi uneori se simţea vinovat pentru un astfel de gînd. Ştia că aceştia nu fac parte din noua specie umană, pură, ci dintr-o rasă impură, de care lumea trebuie curăţată. Învăţase toate acestea la orele de ideologie. Studiase şi aşa ceva, deşi fusese medicinist. Nu practicase niciodată însă. Războiul îi luase prin surprindere pe toţi. Şi, la urma urmei, era mai important scopul ultim al vieţii arienilor, de a purifica lumea, de a elimina speciile impure! Cum stătea el aşa lîngă fereastră cam singurel, gîndindu-se la toate acestea, nu mică îi fu uimirea să vadă un vîrtej îndreptîndu-se spre geamul lui.

— Hai, urcă, se auzi o voce stranie.

— Poftim? Trăsnit ca de fulger, domnul Böhm căscă nişte ochi

mari a mirare, ca atunci cînd cureţi o găleată de ceapă.

— Crezi că am toată noaptea la dispoziţie? spuse o creatură veselă, cu haine tare ciudate, de credeai că-i îmbrăcată cu o meduză galbenă. De fapt, creatura era o ghiduşie strălucitoare, înaripată, neastîmpărată, care mai avea pe deasupra şi un ghemotoc de cap auriu. Urcă pe bicicletă!

— Ce bicicletă? spuse domnul Böhm buimăcit. Nu-i venea să creadă ce i se întîmplă.

— Oh! se arătă uşor supărată ciudata şi drăgălaşa creatură. Desenează o bicicletă! Cadrul verde, roţile roşii, ghidonul albastru, frîna galbenă, spiţele argintii, încadrată-n auriu şi gata!

Fraza cu toate detaliile o spuse pe nerăsuflate, că soldatul rămase pentru cîteva clipe cu gura căscată, deşi întotdeauna a crezut despre el că nu-i un gură-cască.

— De unde să cumpăr eu toate aceste culori? E război, magazinele nu mai fac astfel de comenzi.

— La voi totul se cumpără? întrebă zănurful. Hai cu mine.

Ciudăţenia îl înşfăcă pe domnul Böhm şi dădu fuga prin lanurile de grîu, de unde culese galbenul. Soldatul nu prea era el obişnuit cu hoinăreala pe cîmp, dar n-avu încotro. Spicele îl cam înţepară niţel. Băgă tot galbenul adunat într-un buzunar.

— Ce facem acum, de unde luăm albastrul?

— Oare ce v-aţi face voi, oamenii mari, fără ideile noastre? De la cer!

Aţi priceput, desigur, zănurful era un zănurf ţînc. Aşadar, porniră în zbor spre cer. Domnului Böhm acest drum îi aminti de copilărie, cînd obişnuia să viziteze foarte des cerul. Îşi făcuse şi o hartă, una adevărată. Ştia cu ochii închişi unde se află constelaţia Lebăda, cunoştea fiecare colţ al Carului Mare, dar şi al Carului Mic. Nu de puţine ori se plimbase fie cu unul, fie cu altul pe Calea Lactee. Zăbovea aşa cam şapte zile şi şapte nopţi. Dacă i se făcea foame, n-avea decît să înfigă căuşul palmelor în laptele de sub roţile carului şi să soarbă. Emoţiile îl îmbulzeau. Era sigur că va auzi din nou sunetele de cristal ale stelelor, că lebăda îi va recita versuri, că ursul îi va întinde laba, sperînd să primească o acadea. Cel puţin, aşa se petreceau lucrurile în copilărie.

— Te rog, nu poţi să fii un pic mai atent? Dacă te vei mai foi atît de mult, o să-mi striveşti aripile, spuse puiul de zănurf. Unde ţi-e

capul! De ţi-ar pica o stea în ţeastă, n-ar strica să-ţi facă o gaură şi să ţi se picure în ea un dram de inteligenţă!

Omuleţul înaripat nu putea să înţeleagă sub nici o formă stîngăcia oamenilor mari.

— Hei, nu te mai burzului la mine atît! Mă gîndeam la întîmplările copilăriei mele. Poate nici nu ştii că pe Calea Lactee există flori de caeruleacaeanus care înfloresc mai frumos şi sînt mai zîmbitoare decît toate florile de pe pămînt.

— Ce culoare au florile de caeruleacaeanus? întrebă micul zănurf.

— Ai puţină răbdare.

Domnul Böhm se cam chircea pentru că, trebuie să recunoaştem, trecuse ceva vreme de cînd nu mai bătuse drumul acesta şi-i era frică de înălţime, dar şi frig. Zburau cam cu o viteză de 99.999.999.999.999 de trilioane de kilometri pe oră.

— Te rog... se auzi glasul firav al pişicherului cu părul blond. Te rog, povesteşte-mi despre caeruleacaeanus. Te rog... te rog, te rog...

Domnul Böhm nu pricepuse niciodată curiozitatea aceasta de nestăvilit a copiilor.

— Eu încerc, dar nu mă prea pricep la cuvinte...

— Nu-i nimic, povesteşte-mi. E foarte simplu. Floarea e colorată, nu?

— Da, e colorată.

— Ca să vorbeşti, ai nevoie de cuvinte, nu?

— Da, de cuvinte.

— Atunci e simplu! izbucni vulcanic năzdrăvanul. Iei cuvintele şi le colorezi, apoi mi le şopteşti la ureche colorate. Aşa eu voi şti cum este o caeruleacaeanus.

Cum vorbeau ei astfel, de nu-i prea înţelegea nimeni, se auzi un pleoscăit rotund. La început foarte aproape de ei, apoi din ce în ce mai îndepărtat şi sferic. Intrase în apele cerului.

— Mă întreb cum de nu cad apele de aici peste pămînt aşa, deodată? Şi ce-i ţine pe copaci lipiţi? Şi dacă faci o gaură de la un capăt al pămîntului la celălalt capăt, nu străbaţi mai uşor pămîntul? Şi de cealaltă parte oare ce se află?

— Prea multe întrebări! Ce? De ce? Cum? Care? Mai aşteaptă. La întoarcere o să-ţi pun în mînă o carte de fizică, una de geografie, alta de... mai bine te las în bibliotecă.

Rostise aceste cuvinte cu enervare, încercînd să-şi scoată apa din ochi. Cum fac uneori medicii cu zănurfii, neştiind că au în faţa ochilor înaripaţi de pe alte planete. În cazul domnului Böhm, se vede că-l luaseră valurile pe nepregătite. Puiuţul îşi scutură capul, aripile şi-i zîmbi omului cu carte la cap:

— Nu ştiu să citesc. În lumea mea nu sînt cărţi, sînt Limelfice şi se limelficeşte. Sunete de argint se aud din fiecare limelficire. O notă argintie are o poveste cristalină, care fîlfîie, curge lin ca un uşor susur de liră.

În timp ce înaintau prin apele cerului spre insula din faţa lor de unde puteau lua albastrul, zănurful începu să limelficească. Sunetele pe care le scotea erau vrăjite şi, căzute în undele apelor, erau duse pe unde hoinăreau ele. Aşa că se auzeau în tot universul. Pînă şi eu am auzit limelficele de cristal şi-am încercat să le învăţ pentru voi:

Aroza nanţe in carmentul heu
Cian azora letovian prin rema
Exilul florilor mustuieşte zeu
Cruxlilaceulum hema.

Hearida, hearida intasfa lună
Bumbum sineza roşhasnituri
Fluae, fluae perluă frescă
Fly-ioletuulum nalturi.

Cine eşti tu, cine eşti tu? sărut de fluturi
Vînt de argint ingurgitînd cuvinte
Prin aer roze, miros de îngeri
Cercuri heraldice, visuri violete.

Aroza nanţe in carmentul heu
Cian azora letovian prin rema
Exilul florilor mustuieşte zeu
Cruxlilaceulum hema.

Hearida, hearida intasfa lună
Bumbum sineza roşhasnituri
Fluae, fluae perluă frescă

Fly-ioletuulum nalturi.

— E o limelficire?

Micuţul lui prieten dădu afirmativ din cap.

— Seamănă cu o floare de caeruleacaeanus, spuse soldatul.

Discuţia lor fu întreruptă de braţele unui arbore. Ajunseră la malul apei, de unde începea insula. Domnul Böhm recunoscu lemnul acelui copac. Era trist, foarte trist. Trebuia să fie înflorit, iar florile ar fi fost chiar vestitele caeruleacaeanus. Mai existau doar cîteva petale prinse de ramurile lungi, ramificate şi aproape uscate, însă ofilite şi acelea. Insula era pîrjolită. Avea aspect roşiatic aprins şi un miros greoi de fum. Făcură cîţiva paşi printre copaci şi prin ţinutul arid. Căutau din privire albastrul. Acolo ar fi trebuit să fie! Mogîldeaţa blondă se întristă de-a binelea şi începu să plîngă:

— Florile mele, unde sînt florile din aceşti arbori?

— Stai puţin! Aici ar fi trebuit să găsim albastrul? În florile acestor arbori?

— Da.

— Dar aceştia sînt arborii caeruleacaeanus. De florile lor ţi-am povestit tot drumul.

Zănurful se întristă şi mai tare. Era de nepotolit:

— Aceştia sînt arbori cu puteri magice! Ce s-a întîmplat cu ei?

Domnul Böhm, care pînă atunci nu cunoscuse sensul lacrimilor, îl înţelegea de această dată bine pe înaripat.

— Te rog eu, nu mai plînge. Am să-ţi desenez o floare de caeruleacaeanus cînd ajungem pe pămînt.

Arătarea cu cap de aur însă nu era de potolit. Plîngea, plîngea…

— Arborii cu flori magice! Insula mea magică… cine le-a făcut rău?! Vreau florile înapoi, îmi vreau florile înapoi, îmi vreau florile magice… Acum nu mai avem de unde culege albastrul, bicicleta nu va mai avea albastru, nu va mai fi magică, nu va mai zbura!

Lacrimile micului zănurf pătrunseră la rădăcinile întortocheate ale arborelui lîngă care se afla. Ca din senin, acesta înflori. Magia caeruleacaeanelor începu. Întreaga zare fu acoperită de un albastru caeanin de o strălucire izbitoare. Păsările, care cu puţin timp în urmă păreau că nu există, cîntau în triluri violet-albastre:

— Acest om trebuie să rămînă la marginea cerului, cîntă o

pasăre. Şi adormi.

— Copiii evrei sînt tot copii, copiii africani sînt tot copii, copiii germani sînt tot copii, cîntă o altă pasăre. Şi adormi.

— Tu ai uitat să mai rîzi, ai uitat să uzi o floare, ai uitat să îmbrăţişezi un copil, cîntă o pasăre galbenă cu cioc albastru. Şi adormi.

— Magia florilor de caeruleacaeanus a dispărut odată cu somnul adînc în care tu te-ai scufundat. Florile aveau nevoie de glasul unui ţînc, de smiorcăitul nevinovat al unui copil, cîntă o cinteză violetă cu ochi albaştri, cioc roşu, labe galbene. Şi adormi.

— Ia te uită, au adormit, ciripi de data aceasta vesel strania făptură cu creştet auriu. Vasăzică, tu ai strivit corola cu flori magice. Arşiţa de aici…

— Oglindeşte focul de pe pămînt, continuă domnul Böhm, care se trezise de-a binelea. Suferea cu fiecare copil chinuit de pe Terra. Privirea plecată trăda vinovăţia, ruşinea, părerea de rău. Aştepta ca micul zănurf să-l părăsească, iar el să rămînă singur, departe de lume, de orice privire. Aşa procedează oamenii mari.

Ce se întîmplă? Ghemotocul înaripat luă fiecare pasăre adormită, o sărută pe fiecare în parte, apoi, ca şi cînd domnul Böhm nu s-ar fi făcut vinovat de nimic, adăugă în şoaptă:

— Nu-i nimic. În Limelfia tu vei învăţa de la mine să iubeşti şi să zbori, iar eu voi învăţa de la tine fizică şi geografie. Vei începe mai întîi să pictezi apele, să produci culori din pulbere astrală. Eu voi începe să învăţ geografie găurind pămîntul dintr-o parte în cealaltă…

Domnul Böhm izbucni în rîs:

— Nu aşa se învaţă geografie…

Gîndi că micuţul avea dreptate, totuşi. I-ar trebui ceva timp să priceapă această lume pe care o pierduse de mult. Frumosul lor dialog nu ţinu prea mult timp, pentru că se apropie cu un fîlfîit adînc de lung, lung de 1.998 de trilioane pe secundă, pasărea şefă:

— Credeţi că totul e atît de simplu? Din momentul în care magia florilor de caeruleacaeanus a dispărut, mai-marele ţinutului, cel din a cărui viaţă a pornit viaţa, le-a adăugat acestora o taină. Dacă vreţi să luaţi albastrul acestor flori, dacă vreţi să vă atingă magia lor, va trebui să săpaţi în mijlocul insulei pînă veţi da de o nucă. În ea se află imaginea tainei.

— Să săpăm?! se încruntă domnul Böhm.

— Nu-i nimic. Am ocazia să încep să învăţ geografie…

Aveau nevoie de magia florilor de caeruleacaeanus. Însă aceasta era bine păstrată în interiorul tainei, iar taina într-o nucă. Domnul Böhm şi zănurful merseră pînă în centrul insulei. Acolo încercară să sfredelească pămîntul cu bucăţi ascuţite de trunchiuri de copaci. Şi chiar au reuşit! Au săpat ei nevoie mare cît o zi lungă cu soare, că ţi s-ar fi făcut milă dacă te-ai fi uitat la ei cum arătau. Şapte rînduri de apă curgeau de pe pielea lor, dar nu se dădură bătuţi.

Pe cînd luna intra în apele cerului să se scalde, semn că pe pămînt era iar timpul pentru somn, au dat peste un firicel de izvor.

— Tu de unde vii, cristaliră curgătoare?

— Cum i-ai spus? se minună domnul Böhm.

— Cristaliră. E o cristaliră, un firicel de cristaliră. Ia te uită, în cristaliră sînt stele!

— Da, ciudat, adăugă soldatul. Sînt şapte stele.

Zănurful începu să rîdă. Toată insula purta ca un ecou rîsul micuţului. Stelele se deschiseră şi din ele curgeau alte cristalire. Strania fiinţă se mira de toată această minune. Îl luă pe prietenul lui şi zburară în cercuri concentrice deasupra insulei. De sus, inflorescenţa de cristalire semăna cu o hartă. Cei doi vorbeau cu nestăvilită bucurie de descoperirea făcută:

— Un drum din cele şapte ne va duce cu siguranţă la nucă. Totul are o logică.

— Ce e o logică, spuse pişicherul, zboară?

— Ceva raţional, poate fi demonstrat, merge din aproape în aproape şi se bazează pe argumente ştiinţifice.

— Şi ce înseamnă raţional şi demonstrat, dar argumente ştiinţifice?

— Pui prea multe întrebări. Ce-ar fi să căutăm nuca?!

Domnul Böhm încă nu învăţase să se îmbrace în copil. Din cînd în cînd, e bine să te îmbraci în copil! Porniră aventura lor spre vest de cristalira-mamă. Harta arăta astfel:

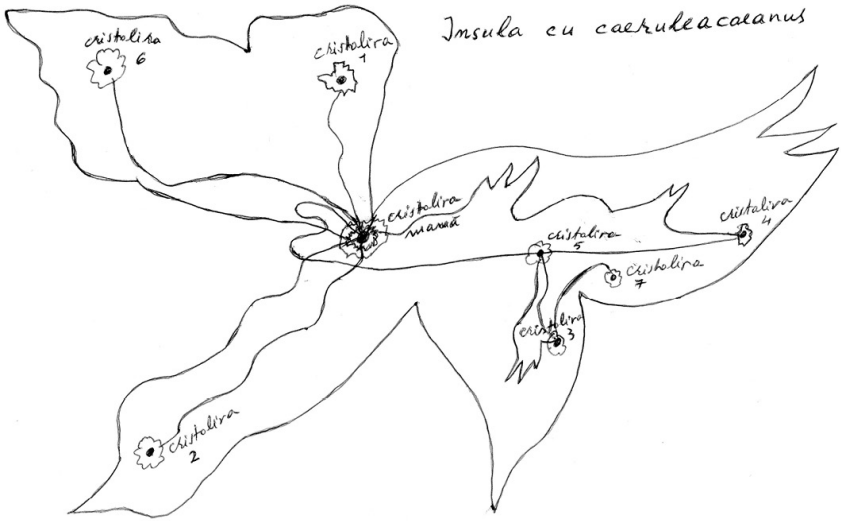

Toate cristalirele erau foarte importante, dar cristalirele 6 şi 7 erau cele mai importante. La ieşirea din cristalira-mamă, cele două se întindeau pe o distanţă de 999.999.999.999 de trilioane de kilometri, care înseamnă trei ture de zbor sau 9,9 la putere cubică bătăi de aripi de zănurf.

— Nu încape nici o îndoială, se auzi vocea făpturii cu cap auriu, că acolo, la jumătatea drumului dintre cristalira 6 şi cristalira 7, se află ceea ce căutăm noi.

— Spui că nuca s-ar putea situa cu aproximaţie între 16 şi 17 grade latitudine vestică?

— Dacă aşa se spune în lumea ta, da. De sus, uite, toată strălucirea florilor de caeruleacaeanus pare că se joacă pe unirea celor două braţe.

Porniră într-acolo. Pe măsură ce se apropiau, limpezimea cristalirei dădea la iveală o nucă neasemuit de frumoasă. Nuca era chiar pe fundul acesteia. Zănurful bătu puternic din aripi, încît curenţii făcuţi de el despărţiră susurul cristalirei. Un praf albastru-argintiu ningea pînă spre adîncuri, încît se formase o scară. Domnul Böhm îl privea uimit pe micul lui prieten:

— Ce stai ca o mămăligă pripită în farfurie?! Coboară!

— De unde ştii tu ce-i o mămăligă?

— Noi ştim tot ce ţine de culori.

— Şi mămăliga, pronunţă apăsat soldatul, are de-a face cu vreo culoare?

— Ce glumeţ eşti! Tu ce crezi că am pe cap?

— Doar nu mămăligă... păr.

— Păr, păr, dar ştii cum se face părul?

— Doar dacă vrei o explicaţie ştiinţifică... pot să-ţi vorbesc de calviţie, de alopecie, de...

— De alo-ce?

— Cred totuşi că va fi mai interesantă explicaţia ta.

Zănurful luă o poziţie foarte serioasă, cum numai ei ştiu s-o facă, şi începu:

— După ce spicele de porumb au stat în soare, s-au spălat cu raze, au dormit în braţele lui lungi, după ce au crescut şi porumbul s-a făcut, acesta este dezbrăcat de haina lui, bob cu bob. Toate hainele de pe bobiţe sînt adunate şi se întind pe petalele florilor de caeruleacaeanus la o distanţă doar de un metru de centrul soarelui, pînă cînd se amestecă toate. Din acel loc, pe cînd noi încă nu ştim să limelficim şi să zburăm, o rază de soare se întinde pînă în Limelfia, în ţinutul cu zănurfi coconi. Raza de soare trece pe la noi, în timp ce dormim. Raza de soare ne mîngîie. Raza de soare se atinge de creştetul nostru.

— Un adevărat proces tehnologic. E tocmai bun de reţinut şi prezentat la un congres medical!

— Hîm?

— Da, puiuţ, am uitat să-ţi spun că în civil sînt medic. N-am practicat pentru că abia mi-am încheiat studiile.

Zănurful îl privea pe soldatul nostru sau medicul nostru cu ochi scînteietori de mirare. Nu prea înţelegea ce tot îndrugă omul cu carte la cap. I-ar fi fost mult mai simplu dacă ar fi desenat sau i-ar fi cîntat ceva. În sfîrşit, dădură peste nucă. Era şi timpul! Deschizînd-o, peste ce credeţi că au dat?! Şapte stele care oglindeau cristalirele îi priveau. Domnul Böhm le luă în palmă. Ciudat, acestea dispăreau. Încercă şi zănurful. Se întîmplă la fel. În schimb, florile de caeruleacaeanus, miile de nuanţe de albastru începură să rîdă. Semn că pasărea şefă avu dreptate, că în nucă se află doar imaginea tainei, iar taina nu poate fi descoperită. Micul zănurf începu să limelficească aceleaşi limelficiri care se auziră în tot universul cîndva. Era fericit. Acum albastrul putea fi adunat. Florile de caeruleacaeanus reveniră la viaţă şi se bucurau să fie culese.

Misiunea era îndeplinită. Porniră spre pământ. În drumul lor strînseră şi celelalte culori, nefiind atît de pretenţioase şi fragile precum albastrul.

Toată aventura lor a durat trei zile şi trei nopţi. Cei doi prieteni nu au simţit în nici un fel aceste zile şi nopţi, pentru că pe insula cu caeruleacaeanus soarele şi luna nu dorm niciodată. Cînd luna intră în apele insulei să se scalde, pe pământ e noapte. Cînd iese din ape şi vine soarele să o usuce, pe pământ e zi. În momentul în care domnul Böhm şi zănurful au ajuns pe pământ era noapte. A treia noapte.

— Urcă pe bicicletă!

— Ce bicicletă? O luăm de la capăt?!

— Oh, acum ai toate culorile! Trebuie doar să o desenezi cu ochii, să mesteci potrivit fiecare nuanţă. Nu e greu!

— A, am înţeles. Vrei să spui să-mi imaginez bicicleta şi să o vizualizez.

— Tare complicaţi mai sînteţi. Dacă aşa vrei tu…

— Ei bine, gata bicicleta.

Zănurful sări de gîtul soldatului:

— Văd că şi oamenii mari mai ştiu să deseneze. Rîse zgomotos, că toate pietrele clănţăneau la glasul lui.

Cu bicicleta aceasta colorată şi zburătoare, domnul Böhm îl putu însoţi pe zănurf pe drumul spre Limelfia, care era dincolo de insula cu flori magice. Ţinutul se afla foarte, foarte departe, aşa că era mai potrivit ca fiecare să zboare separat, fără să se împovăreze unul pe altul.

Dimineaţă. Un telefon sfredelitor îl trezi pe tînărul Böhm, care adormise tîrziu, tîrziu. Era buimăcit. Abia dacă pricepea că se află în camera din casa de lîngă peronul gării.

Visase!?

III

Arbeit macht frei

— *Ruhe! Ruhe!*

Cuvintele nemţeşti spărgeau zarea spălată în timpul nopţii. Garnitura cu unsprezece vagoane părăsea gara. Vagoane pentru cai: 120 de evrei, greutatea… număr bărbaţi, număr femei, copii… Cu toţii erau 1.320 de evrei.

— Mi-e foame, se auzi smiorcăitul unui micuţ.

Mama îl ţinea pe băieţel strîns de mînă. Stînga o băgă în buzunarul capotului, să numere dumicaţii de pîine. Nu apucase să se schimbe în clipa în care nemţii intraseră în casele lor. Se afla în grădină, îngrijindu-se de straturile cu flori. Copacii se aflau în plină floare şi ei. Era mai, parfumatul mai. Începutul verii.

Trecuse o lună. Nu se spălase de atîta timp. Toată mizeria fiinţei umane îi atîrna pe trup. Pentru cîteva momente, în ameţeala durerii care o sfîşia, îşi încremeni privirea asupra bătrînei. Nu mai avea nevoie de bucata infimă de pîine. Murise. Moartea devenise o uşurare, un firicel de speranţă pentru copil. Locul acela, cu chipuri livide, transpirate, lipsite de viaţă, purta moartea. Moartea, moartea, moartea. Se afla în faţa lor. Bătrîna nu mai rezistase. Ca să nu fie călcată în picioare de ceilalţi, o susţinură strîns între patru trupuri bărbăteşti. Oricum stăteau unii în alţii. Aşa îşi dădu ultima suflare. Înţepenirea o cuprinse încetul cu încetul. Aceeaşi moarte îi pietrifică sîngele, tălpile, gleznele, trupul, griul ochilor. Era un stîlp vertical, rece, în care se sculptaseră de-a lungul timpului dragostea pentru ai ei şi îngrijorarea, teama, în ultimul moment.

Trenul şerpuia prin cîmpiile întinse ungureşti. Totul era ca-n

palmă. Lumina cădea direct. Garnitura venea din Transilvania şi se îndrepta spre Auschwitz. Cei care stăteau pe margini se puteau considera norocoşi. Măcar furau, din cînd în cînd, cîte o părticică din lumea creată de IHVH Elohim. Dar mai puteau ei, evreii, să creadă într-un Dumnezeu? Femeia, Frieda, aşa cum se declarase în actele nemţeşti, Frieda Ben Yehuda, îşi muşcă buzele aproape contorsionate pe faţa marmoreeană. Un scrîşnet silabisit îi ieşi printre dinţi:

— Unde eşti?!

Îşi ţinea cu putere copilul la piept. Gîndea viitorul, îl ţinea bine, să nu-i fie sfîrtecat. Trecutul acum stătea părăsit în moarte. Trecutul avea un nume – mama. Mama înşfăcată în moarte. Tresări. Vocea plăpîndă a vieţii o scoase din şirul gîndurilor.

— Mamă, mi-e foame.

În cele din urmă, copilul primi bucata de pîine a bunicii, împreună cu zîmbetul cald al fiinţei care îi dăduse viaţă şi cu un sfat căpătat de femeie în urma experienţei celor trei săptămîni, cît stătură la fabrica de cărămizi. Cei mai puţin norocoşi, oare care sînt înţelesurile acestui sinistru cuvînt, avură parte de ghetoizare. Trecură prin locurile special amenajate pentru evrei. Ea, Frieda, nu apucă să-şi ia decît haina, pe care de altfel i se impuse să o aibă, pentru că pe rever era cusută steaua galbenă. În rest, la nimereală, cîteva bucăţi de pîine, fructe, cuburi de zahăr, îndesate în buzunarele celor din familie. Sub bastoanele, înjurăturile, presiunile nemţeşti, gîndurile nu-ţi puteau fi limpezi.

— Poftim, puiule, îşi auzi glasul calm. Încearcă să o ţii cît mai mult timp în gură şi gîndeşte-te la o omletă mare cu ceapă şi turte cu susan.

Acestea erau mîncărurile preferate ale copilului.

Hannya îi privi pe femeie, pe băieţel şi bucata de pîine, cu lacrimi în ochi, pe care încerca să şi le ascundă. I se făcuse şi ei foame, dar îşi spuse să mai aştepte. Ea nu avea o bunică moartă, nu avea şansa de a ţine în gură ore nesfîrşite dumicatul acesteia. Gîndi că-i bine să renunţe chiar la porţia ei, ca să-l ştie bine pe tata. Se înghesui în acesta, lipindu-şi obrazul proaspăt de mijlocul lui. Alături de el se simţea în siguranţă. Nimic rău nu i se putea întîmpla. Şi ce dacă fusese smulsă cu sălbăticie din patul ei cald, şi ce dacă nemţii, care căutau nu se ştie ce, sparseră claviatura

pianului la care Hannya cînta cu atîta măiestrie valsurile lui Chopin sau *Sonata lunii*, pe care o îndrăgea mult. Ce dacă nu-i fu îngăduit să-şi ia cărţile preferate şi primise în schimbul lor insulte? Avea cu ea totuşi traista ei fermecată, îl avea pe tata, domnul Moscovici, şi mai avea un secret al ei, un ţinut pe care îl cunoştea. Ţinutul Limelfiei. La el visa cu ochii deschişi cînd îi era greu. Nimic nu i se putea întîmpla. Întreaga lume se afla acolo, lîngă ea. Întreaga lume bătea cu putere în inima pe care ea, Hannya, stătea acum sprijinită. Asculta inima tatălui ei bătînd. Îşi lipise cu toată puterea urechea de această inimă. Încerca să stea pe vîrful picioarelor, apucînd cu degetele mici haina cu steaua galbenă, pentru a ajunge mai bine la acele bătăi interioare, de care era legată. Nimeni nu i le putea fura. Nu avea dreptul să i le fure. În loc de te iubesc îi strînse braţele domnului Moscovici cu întreaga ei fiinţă, încît acestea purtau în carne urmele degetelor Hannyei.

— Nu-i aşa că tu poţi construi lumea?

— Hanny, eu nu sînt Dumnezeu.

— Nu, tu eşti tata!

Hannya se lăsă uşor pe cele două mîini care erau înzestrate cu capacitatea de a construi lumea. O mîngîiau. Legănată de mersul trenului, ocrotită de căldura domnului Moscovici, dulcea fetiţă de zece ani adormi aşa în picioare.

Pînă la Auschwitz era drum lung. Evreii îşi spuneau unii altora povestea vieţii. Atît le mai rămase – cuvîntul. Vorbe ciudate treceau pe la urechile lor, aproape neînţelese, nebănuite, nemîngîiate. Toţi ştiau că omul are suflare de viaţă, că poartă chipul Creatorului, că este înzestrat cu nobleţe, că lumea înseamnă om. Nu puteau înţelege, nu puteau da credit celor auzite.

— Nu, e o nebunie. E dincolo de imaginaţia unui om cu o minte bolnavă, dincolo de capacitatea lui de a face rău, se auzi şoptind rabinul Matitiahu.

— Aşa s-au petrecut faptele, spuse domnul Ben Yehuda, Levi Ben Yehuda, soţul doamnei Frieda.

Erau obosiţi de drum, de stat în picioare, de căldura toridă. De la momentul scoaterii lor din case, acel mai înflorit, şi pînă acum trecuseră trei săptămîni. Zile şi nopţi arzătoare. Prelungiri ale timpului în care evreii încă sperau. Aflaseră de cele petrecute în Basarabia şi Bucovina, cunoşteau şi poziţia guvernului român,

ştiau şi uşurătatea cu care Carol al II-lea tratase totul. Totuşi, evreii mai sperau.

Copiii adormiseră sprijiniţi de părinţi. Acum adulţii puteau vorbi despre ce li se întîmplă. În restul timpului se fereau de astfel de discuţii.

— Au chinuit-o în văzul lumii, interveni Beniamin Roth.

Pentru el, privirea lumii ar fi trebuit să fie un ochean prin care să se filtreze arta. Bărbatul îşi aşează haina murdară, îşi înălţă capul uşor. Cu ochii închişi, adînciţi în orbite, fruntea lată, nasul lung şi uşor arcuit în jos de la mijloc, cu părul negru şi cîrlionţat spre umeri, mimă cu ajutorul degetelor lungi, ridicate deasupra tuturor, o bucată muzicală la pian. Era muzician. Pentru el lumea însemna sunet. Cu faţa scînteietoare, îşi continuă ideile fiind convins de ceea ce spune.

— Văzul lumii este unul plastic. Aşa am fost înzestraţi. Chiar şi plugarul are un stil, pune artă, frumuseţe şi ordine în ceea ce face.

Pentru o clipă, domnul Levi îl privi compătimitor. De cîteva zile el nu mai putea privi nici răsăritul soarelui, nici asfinţitul lui, iar Tora, cartea evreilor, nu reprezenta altceva decît motivul disputei dintre el şi cer. Trăia sentimentul pedepsei lui Iov. Nu înţelesese, de altfel, niciodată cum Atotputernicul poate fi atît de uman, cu atîta muabilitate umană, de-a dreptul enervant, de-a dreptul deznădăjduitor. Cum să înţelegi scrierile acestea, se întreba nu de puţine ori, mai mult decît ca pe scenarii artistice, în care Dumnezeu şi Satan stau la sfat, se tîrguiesc pentru a pune la încercare credinţa unui amărît?! Are acest Elohim trăsături nobile de Domn, Rege, Împărat?! Nu! În acest context, cum poate acest om să vadă lumea atît de liric! se mira el. Şi totuşi, se auzi rostind cu totul altceva.

— Dragă domnule Roth, cred că ai dreptate, măcar cîtuşi de puţin. Există o artă şi în sinucidere şi nu văd de ce n-ar exista şi atunci cînd ucizi! Există o artă în moarte. Nu e totuna să mori în somn cu a-ţi sfîrteca gîtul cu fierăstrăul, mai ales cînd ai doar 23 de ani. E o artă să ţii în mîini instrumentul ei, iar produsul, moartea, îl poţi modela cum vrei.

— Încetaţi! Nu-s spre slava Creatorului vorbele voastre, replică rabinul Matitiahu. Căile lui nu le cunosc oamenii!

Levi Ben Yehuda îşi muşca buzele, îşi înghiţea gîndurile. Nu

făcuse el tot ce i se ceruse? Nu fusese el un cap de familie după voia Atotputernicului? Nu ţinuse el toate sărbătorile, nu luase el în grijă văduvele familiei şi orfanii? Nu cînta el în ziua cea sfîntă cîntări de laudă, nu-şi spuneau el şi toată casa lui rugăciunile cu regularitate? Unde era Cel fără început şi fără de sfîrşit, Cel care promisese că nu-şi va părăsi poporul ales niciodată? Unde fusese cînd copiii evrei fuseseră scoşi afară din şcoli, cînd geamurile caselor evreieşti fuseseră sparte, cînd bande de studenţi creştini îi băteau pe colegii lor evrei în mod constant, lăsîndu-i desfiguraţi? Nimeni nu le sărise în ajutor în 1930, cînd toţi studenţii evrei de la Drept fuseseră loviţi cu bîte, bocanci şi pumni, pînă li s-au rupt oasele, de colegii lor. Unde a fost El?! Şi acum? Revolta puse stăpînire pe tot trupul lui Levi. Trebuie să se ştie ce-i aşteaptă, îşi spuse.

— Nu, domnilor, izbucni Yehuda. Memoria acestor crime trebuie păstrată. Generaţiile următoare au dreptul la adevăr. Ştiţi care este adevărul comunităţii evreieşti din Jedwabne? Exterminarea!

Îşi scoase din sîn scrisoarea de la vărul lui din Polonia. O primise cu vreo doi ani în urmă. Era împăturită bine şi ţinută cu sfinţenie acolo unde nimeni nu putea ajunge. Glasul îi tremura. Levi Ben Yehuda nu mai era stăpîn pe sine. Totuşi citi:

> Dragul meu Levi,
> Încearcă să părăseşti Europa prinsă în ghearele morţii, tu şi toată casa ta. În Jedwabne deznădejdea, umilinţa şi sfîrşitul pîndesc pe la ferestre, uşi şi au intrat chiar sub acoperişurile evreilor.
> Au început prin a ne lua din stradă şi a ne obliga să spălăm latrinele nemţeşti cu mîinile goale.
> Îţi mai aminteşti de Albert Rosenzweig, cel care făcea colaci şi pupeze din susan şi miere pentru copii? Cu siguranţă că da. Ei bine, află că a murit. Era în iunie, anul trecut. Mă aflam pe artera principală din Jedwabne. Auzeam din depărtare ţipete. M-am apropiat, furişîndu-mă de privirile celorlalţi. În faţa mea se întindea un tablou dezolant. Evrei, şapte la număr, printre care şi Albert, dezbrăcaţi pînă la piele, cu mîinile goale ridicate deasupra capului, de pe trupul cărora curgeau şiroaie de sînge, erau înconjuraţi de civili polonezi înarmaţi cu bîte. Plesneau fără milă, cu putere. Sub loviturile ciomegelor ţeasta unuia trosni. Un sunet puternic,

înăbuşitor, însoţit de un icnet tăie zarea. Sîngele ţîşni ca dintr-un burduf spart, împroşcîndu-i pe nemţii care priveau ca la circ, amuzîndu-se. Unul din ei, cred că era superiorul, judecînd lucrurile acum, urlă: *Wer hat noh zu fressen?*. M-am întrebat din ce să te adapi, din sîngele evreiesc?!

Un altul rînjea pe margine şi muşca din cînd în cînd dintr-un măr.

Nu mai mîncasem fructe de ceva timp. Prăvăliile se închiseseră pentru noi, evreii. Cruzimea este de neimaginat. Încearcă să te salvezi. Li se striga: „Ucideţi-i mai lent, să simtă viaţa!“.

În doar trei zile au fost exterminaţi 3.300 de evrei. Dar oare cifrele au valoare? Era dimineaţa la prima oră. Se auzeau împuşcături. Un miros greu de fum acaparase tot Jedwabne-ul. Nemţi şi polonezi deopotrivă plesneau de bucurie. Am înţeles că se petrece ceva îngrozitor. Am ieşit din casă şi m-am furişat în puţul unei fîntîni chiar din cazarma germanilor. Ce s-a întîmplat de fapt? Au fost scoşi din case copii, bătrîni, bolnavi, tineri, bărbaţi, femei şi duşi în mijlocul pieţei. Soldaţii i-au obligat pe bărbaţi să aducă toate exemplarele din Tora. Închipuie-ţi un munte de înţelepciune arzînd. În tot acest timp, bătrînii au fost siliţi să cînte *Hava Nagila* şi să danseze în jurul focului. Cei mai slabi, care jeleau, erau împuşcaţi pe loc. Ca să-i salveze, tinerii cîntau ei melodia. Cuvintele erau scoase din piept cu mult năduf. Cîntau Dumnezeului lor, un anume Dumnezeu. Dar în zadar. Bătrînii au căzut seceraţi de gloanţe.

Groaza se întipărise pe faţa fiecărui om. Dar mai eram noi, oare, oameni?!

Apoi au ales femei cu prunci, cam şaptezeci, optzeci. Le-au dus la marginea localităţii, într-un hambar. Pînă acolo au fost forţate să cînte *Hineh Lo Yanum*. Să le fi auzit şi văzut! Ţi-ar fi picurat carnea de pe tine de mila lor. Cîntau cu şiruri de lacrimi strigîndu-şi soţii, adunîndu-şi cu grijă pruncii la sîn. Cînd au ajuns la hambar, fiecăreia i s-au atîrnat de umeri cîte doi baloţi de fîn uscat. Au intrat.

Şi-acum, cînd îţi scriu, văd hambarul în scrumul care seara mocnea, încă aud ţipetele lor şi-ale copiilor, urletele înfiorătoare care străpungeau pînă şi apa fîntînii în care mă ascunsesem. Localnicii, adunaţi în cete, cîntau melodii tradiţionale poloneze şi dansau. Toate acestea le-am aflat de la şef-rabin Menachem Muller. Pînă spre seară n-am îndrăznit să ies din puţ.

Domnul Moscovici îşi ţinea în braţe instinctiv fetiţa. Hannya nu mai dormea de ceva vreme. Asculta.

A doua zi, continuă să citească Levi Ben Yehuda, m-am trezit pe la patru şi-am ieşit din casă. M-am dus în acelaşi loc, în cazarma nemţilor. Dumnezeu să mă ierte, că a lăsat o poruncă să nu furi, iar eu am furat haine nemţeşti. Mi-am ascuns capul sub un chipiu german. Pe la şase dimineaţa nemţii i-au strîns din nou pe evrei în piaţa centrală. Ţi-o aminteşti pe Margot, fiica rabinului Muller, biata de ea!

A refuzat să toarne petrol lampant peste un grup de 40 de evrei şi să le dea foc.

Mi-e groază să-ţi povestesc ce s-a întîmplat. Cu toate acestea, cred că amintirea celor petrecute trebuie să rămînă.

A fost tîrîtă de păr de un neamţ pînă în mijloc. Au dezbrăcat-o în văzul tuturor, au legat-o de un stîlp, bătînd-o fără milă. Era o căldură înăduşitoare. Pînă seara, către ora şapte, au ţinut-o aşa fără apă. Biata a îndrăznit să ceară un strop. Nu mai rezista. Din rîndurile evreilor obligaţi să privească fără a riposta, pentru că altfel ar fi fost ucişi, s-a desprins s-o ajute mama acesteia. Îţi închipui, a fost împuşcată după primul pas.

Cruzimea de neimaginat nu se sfîrşeşte aici. Luată de pe stîlp, a fost întinsă pe jos, ţinută de cîţiva polonezi şi i s-a tăiat gîtul cu un fierăstrău. Nemţii urlau: „Mai lent, Iuda, să simtă viaţa!“.

Menachem Muller, care nu ripostase în vreun fel, crezînd în salvarea copilei lui, a murit de durere lîngă ea, strigînd spre cer: „Unde eşti, Elohim?!“.

Bărbaţi, femei, copii, tineri şi bătrîni, căzuţi în genunchi, boceau cu acelaşi glas „unde eşti, Elohim?!“.

Am fost un laş! Dar poate aşa a fost să fie, totuşi. Am vrut să trăiesc. E oare un păcat?

Nemţii nu mai suportau. *Ruhe! Ruhe!* Zbierau cu toată forţa.

Elohim, Elohim, unde eşti, Elohim?! Tînguielile disperate acopereau vocile nemţeşti. În mai puţin de cîteva minute, toată piaţa s-a transformat într-un abator: carne şi sînge. Obţinuseră mult dorita linişte. Tăcerea morţii cuprinse tot Jedwabne-ul. Casele, bunurile, animalele noastre au fost luate în stăpînire de nemţi. Nu m-am mai întors acasă. Pereţii clădirilor erau scrijeliţi cu cuvintele: Moarte lui Iuda!

Cu greu şi trecînd prin ghearele morţii am ajuns în Ohio. Aici nu miros a Iuda.

Dragul meu Levi, cred că ţi-am descris cît am putut mai bine situaţia din Europa. Salvează-te, tu şi casa ta! În rest, Atotputernicul cu voi.

Cu multă dragoste, al tău văr,

Beniamin Adller

Cu mîinile tremurînde îşi împături la loc scrisoarea şi o puse în sîn. Mulţi plîngeau în surdină. Doar rabinul Matitiahu îngîna cu ochii închişi versete din Talmud, învăţate pe de rost.

Spre seară garnitura se opri brusc. Cîţiva din fiecare vagon fuseseră coborîţi şi puşi să arunce excrementele adunate în găleţi. Fiecare vagon avea cîte două găleţi. Una cu apă şi alta goală, pentru necesităţi. Unii eliberau conţinutul latrinei improvizate, ceilalţi, sub injurii şi bastoane, erau învăţaţi să strige cu bucurie: *Arbeit macht frei!*

În depărtare se zăreau munţi. Ieşiseră din întinsa Ungarie. Păziţi de mitralierele zgomotoase, evreii făceau exerciţii de zîmbit.

— *Arbeit macht frei! Arbeit macht frei! Arbeit macht frei! Arbeit macht frei!* striga ritmic un neamţ ca ieşit din minţi. Zîmbiţi şi cîntaţi: *Arbeit macht frei!*

— *Warum?* întrebă domnul Moscovici.

— *Hier ist kein warum!* i se răspunse şi primi drept răsplată o puternică lovitură în faţă cu patul puştii. Ameţit de căldură, soare şi lipsit de apă, tatăl Hannyei se legănă uşor pe picioare şi căzu imediat. Nici nu avu timp să-şi dea seama că îi fuseseră smulşi doi dinţi. Buzele îi erau umflate.

Cu o cutezanţă de neconceput pentru o fetiţă, firava Hannya se năpusti asupra neamţului cu pumnii ridicaţi, cu gura încleştată şi o privire de animal aflat în preajma prăzii şi lovi replicînd:

— *Nur für Deutsche!*

Neamţul spînzură fetiţa, ţinînd-o strîns de gît, o ridică pînă la înălţimea ochilor, scoase o înjurătură şi-i dădu drumul de sus. Se pregătea să elibereze glonţul de pe ţeavă, cînd toţi evreii începură într-un glas aproape asurzitor să cînte cu cuvinte nemţeşti mecanicul: *Arbeit macht frei!*

Evreii din celelalte vagoane se înghesuiau să vadă ce se întîmplă. Rafale de gloanţe erau lăsate cu ură şi înjurături să străpungă aerul. Nemţii ameninţau. Domnul Böhm apăsă pe trăgaci. Nimic! Încă o dată. Nimic! Era enervat de-a binelea.

— Lasă, îi spuse Hannya domnului Moscovici, ştergîndu-i sîngele de pe faţă cu un capăt al tricoului ei, te iau cu mine în

Limelfia. Acolo totul va fi bine.

Străduindu-se să-şi revină, să nu o sperie mai mult decît a fost cazul pe copila lui, domnul Moscovici schiţă un surîs.

Neamţul tresărise la numele rostit de fată. Îl ştia, îl cunoştea prea bine, simţea că are experienţa lui, dar nu-şi dădea seama cum. Îşi spusese în gînd că fetiţa aceasta reuşise să-l facă să zîmbească cu o zi înainte. Acum însă însoţea garnitura evreiască şi mai exista un aspect foarte important. *Era arian.* Nu putea permite o astfel de situaţie din partea unei fiinţe inferioare.

Încercă a treia oară. Nimic. Luă un alt pistol al unui camarad. Rezultatul fu acelaşi. Nemţii înjurau şi loveau la nimereală. Evreii erau din nou băgaţi în vagoanele de cai. Sigilate. Loviturile continuau să cadă cu un trosnet metalic în fier. Poporul lui Israel începu să cînte, mai întîi în surdină, apoi din ce în ce mai tare, *Hallelu Et Adonai*. Era vineri seara. Intrau în Sabat.

— *Ruhe! Ruhe! Arbeit macht frei! Arbeit macht frei!*

Nimic.

IV

Unde oamenii se iubesc, acolo este acasă!

Evreii murmurau o rugăciune. Într-un colţ, Friseh Emil încerca să dea sens acestor clipe din existenţa sa. Fusese student la Drept. Nu se gîndise niciodată că situaţia va lua un curs atît de tragic. Oricum, trebuia să rămînă optimist pentru Johannah, proaspăta lui soţie. O ţinea într-o strînsoare protectoare. Îi jurase credinţă pînă la moarte. Îi făcuse promisiuni de iubire, că o va ocroti, fără măcar să intuiască ce-i va aştepta pe evrei. Johannah, fiica lui Kozankiewicz, o tînără frumoasă cu părul revărsat pe umeri, îşi ducea tristeţea în ochii a căror privire te mistuia. Tatăl ei fusese şeful grupului de salvare a evreilor austrieci, care se îndreptaseră spre România, după ce germanii pătrunseseră pe teritoriile lor. Salvase multe vieţi, însă nu şi pe a lui.

Rugăciunile celor din tren se amestecau cu lacrimile răvăşite în surdină, cu murmurul de răzvrătire al celor care nu mai credeau în El. Soţul Johannei se număra printre cei din urmă. În vacarmul roţilor în noapte se înălţă vocea Hannyei. Cînta *Unde oamenii se iubesc, acolo este acasă!*

— În copilărie, obişnuiam şi eu să cînt melodia asta, spuse Johannah. Acum, casa mea… şi o podidi plînsul.

Soţul ei o înţelegea. Strînsoarea lor confirma acest fapt. Povestea celor trei austrieci – Pokorny Gustav, Swiderko Anna, Janik Hugo – era cunoscută de mulţi clujeni. Trecuseră cu multă greutate de graniţele austriece, de cele ungureşti, pînă să ajungă aici. Situaţia politică devenise din ce în ce mai grea, mai apăsătoare pentru evreii din Austria după martie 1938. Tot mai mulţi evrei din acea zonă luaseră drumul pribegiei, spre Ungaria şi România.

Nimeni nu gîndise că molima avea să se extindă. În acea perioadă, la nivelul întregii Românii se formaseră comitete de salvare pentru refugiaţii care sperau în ziua de mîine. Blestemul căzu însă şi peste ei. Molima sfîşiase ţara. Transilvania de Nord fusese atît de uşor cedată. Era anul 1940. Bocetele de această dată se tînguiau în româneşte. Dar oare cui îi păsa de acest glas? Cunoştea Dumnezeu limba română? Ştia El, oare, vreo limbă? Să fi vorbit acestei naţii să lupte pentru bucata lor de pămînt! Să lupte pentru viaţă!

— Spune-mi, Johannah, cînd a fost adusă la voi Anna? se interesă rabinul.

— Acum un an. Era fiică de morar, un om înstărit. Dar ce folos dacă...

Tînăra se opri pentru cîteva clipe şi cu un colţ de batic îşi şterse cenuşiul din ochi, pe care-l căpătase de puţin timp. Emoţiile nu mai puteau fi stăpînite. După cîteva minute de aducere aminte continuă.

— Cît a stat la noi, m-am apropiat mult de ea, dar şi de ceilalţi doi. Anna era logodită cu Hugo. În ziua în care domnul Swiderko şi soţia lui au fost împuşcaţi de nemţi, pentru că s-au opus, refuzînd să cedeze casa, moara, hambarele, animalele... Anna şi Hugo se aflau pe cîmp. Îşi strîngeau grînele pentru nuntă. Iubirea lor i-a salvat, măcar pentru puţin timp.

— Cum de a fost ucisă fata aceasta? Prin oraş au circulat tot felul de legende pe marginea ei, interveni Beniamin Roth.

— Era seara, pe la 7. Toţi cinci, eu, tata şi cu cei trei, discutam despre fatidicul 1938, despre dezastruosul 1939, cînd a fost îngenuncheată Cehoslovacia. Evreii asupriţi, ne povestise Anna, hotărîseră de ceva vreme să se îndrepte spre România, unde situaţia era, cel puţin aşa părea din exterior, ceva mai stabilă. Nimeni n-a prevăzut uneltirile ungureşti cu cele ale nemţilor şi caracterul slab al lui Carol. Nici că guvernul va ceda presiunilor atît de uşor, fără nici o ripostă. Cine şi-ar fi închipuit că o mamă şi-ar fi putut sfîrteca fiica, oferind jumătate din ea unui străin! Comentariile noastre au fost brusc întrerupte de bătăi puternice în uşă. Era Emil.

— Da, eram eu, completă acesta. Mă întorceam de la cursurile de legislaţie. Hotărîsem cu Profesorul să le frecventez în clandestinitate. Speram atît eu, dar şi el că vor veni vremuri mai

bune şi că-mi va recunoaşte efortul. S-a petrecut însă un lucru ciudat. Au apărut vreo cinci, şase nemţi care strigau înnebuniţi să ieşim pe coridoare. S-au îmbrîncit unii în alţii să vadă ce se petrece. Nemţii lipiseră pe geamuri fotografii cu chipurile unor evrei refugiaţi din Austria. Nici acum nu-mi dau seama cum a ajuns informaţia la ei. Printre aceştia se aflau şi prietenii noştri.

Munciseră ceva la poze, cîinii. Sub fiecare portret se afla numele întreg: Swiderko Anna, Pokorny Gustav, Janik Hugo. Li se adăugase şi steaua. Atunci mi-a ieşit din coşul pieptului un urlet. Nici măcar eu nu m-am recunoscut: „Sînt din poporul regelui David!“. Le-am strigat pe nemţeşte, să mă fac înţeles. Profesorul, domnul Adrian Colso, a tresărit. A apucat să-mi şoptească grăbit un „Fugi!“. Am fugit fără să mă mai uit în urmă. Îmi ardeau tălpile. Auzeam doar ameninţările nemţilor, care se luaseră după mine. Aveam ceva avans faţă de ei, aşa că nu m-au nimerit cînd au eliberat un glonţ pe ţeava puştii. Treceam chiar prin faţa cuibului de năpîrci, la Hotelul New York. Am cotit imediat la dreapta, am intrat pe una din străduţele întunecate din zonă, apoi în curtea domnului Kozankiewicz.

— Slosarek Wenzel! se auzi vocea lui Levi Ben Yehuda.

— Ce-i cu el? întrebă rabinul.

— De la el au aflat nemţii şi autorităţile locale adresele noastre. El a fost cel care a întocmit pentru fiecare listele cu proprietăţi şi ce aveam prin case. El a pătruns ca un şarpe în Comitetul de Salvare şi a turnat. Avea acces la toate listele şi numele. Cunoştea că punctul de trecere spre România e pădurea Gilăului. Pentru ce toate acestea?!

— Pentru o zamă mai lungă şi un cartof în plus, adăugă soţia, doamna Ben Yehuda.

Trenul alerga. Printre zăbrelele vagoanelor îndrăzneau să pătrundă razele roşietice ale soarelui care, deşi nu avea de ce să mai fie pe cer, era trecut de ora 8, întîrzia parcă anume să plece la celălalt capăt al pămîntului. Adulţii continuau să vorbească între ei. Îşi puneau întrebări despre copilăria lui Hitler.

— Dreptatea e a Lui, spuse rabinul Matitiahu. Niciodată nu-i un singur om vinovat. Priveşti fotografia unui adult şi-ţi spui că în spate stă copilul, dar şi mai adînc stau alţii. Întotdeauna sînt cel puţin doi. Cel care loveşte şi altul, în umbră, care l-a crescut. Cel

care loveşte şi altul, care nu a ştiut să tacă, să aştepte, să renunţe la alergarea bezmetică pe culoarele vieţii. Fiecare vrea să lase cu orice preţ ceva în urma lui: indiferent că-i ură, că-i dezastru, că-i frig în carne, că-i plînset în fiinţă, că-i moarte. Toţi vor să lase o urmă în pămînt, să ateste trecerea lor pe acolo. Să lase o urmă în bătătură. Fiecare a uitat să desţelenească pămîntul, să nu lase nici măcar o firimitură drept mărturie a trecerii lui, pentru ca altul şi altul să crească. Am uitat că sîntem ca firele de iarbă, ca generaţiile de iarbă. Una moare şi alta apare în loc, sub o smerenie tăcută, abia bănuită, ca şi cînd viaţa firului proaspăt ieşit ar fi şoptită în pas de noapte, cînd toţi merg la culcare, cînd totul intră într-un rost desăvîrşit al amorţelii. Firul de iarbă nu vrea să lase nimic. El nu se-ntreabă de unde vine şi încotro se-ndreaptă. Nu se revoltă. El tace, creşte, moare... şi alt fir îi ia locul. Istoria ne-a tot spus că rănile unui om sînt lacrimile copilăriei lui. Cînd un copil plînge acum, peste vreo douăzeci de ani sînt toate datele complete pentru a exploda un foc.

Erau cuvinte foarte dure, rostite de gura rabinului. Cei din vagon nu-l mai auziseră pe Rabi Matitiahu vorbind astfel.

— Slosarek Wenzel, continuă învăţătorul, a refuzat să spele latrina, crezînd că prin fraternizare cu acţiunile nemţilor, prin trădare va fi salvat. A fost ucis. Dreptatea e doar a lui Dumnezeu.

Frămîntîndu-şi mîinile pentru a şi le încălzi, noaptea era încă răcoroasă, Johannah îşi îndreptă privirea spre Emil. Părul ei lung şi auriu dădea strălucire interiorului, iar la întîlnirea cu razele roşietice dintre unirea celor două astre care pătrundeau fulgerător printre crăpături părea o revărsare senină de cer. Ochii ei erau calzi, trădînd însă mişcări speriate de căprioară hăituită. Îl iubea pe Emil. Şi el pe ea. Abia se căsătoriseră în urmă cu două luni. Viaţa mergea mai departe. Aşa fusese educată. Ştia de la ai ei că în ultima oră din viaţă trebuie să rîdă, să planteze un pom, să ofere un pahar cu apă, să mîngîie un copil, să strîngă mîna unui bătrîn, pentru ca următoarea clipă lipsită de răsuflarea ei să poarte totuşi în ea puţin din lumina fiinţei care a fost.

Emil răspunse acestei priviri printr-un surîs. Johannah îşi lipi faţa de obrazul preaiubitului ei, apoi buzele li se uniră ca într-o pace eternă. Cei din jur contemplau acest sărut al fiinţei. Era o întîmplare fericită a lor, devenită atît de intimă pentru fiecare de

acolo. O cunoşteau. Dar oare acest sărut avea o continuitate nerostită pentru lumea morţii?

— Bieţii copii, se auzi glasul lui Moscovici, nici n-au apucat să guste fructul iubirii.

În apropiere, Frieda Ben Yehuda îşi deschise nasturii de la palton cu destulă greutate. Era foarte înghesuită. Îşi cuprinse pruncul între cele două părţi ale hainei, apărîndu-l de frig. Buzele-i murmurau un cîntecel de leagăn şi, printre versuri, din cînd în cînd, ca pentru sine, strecura cuvinte compătimitoare:

— Dragii de voi, casa nunţii voastre e vagonul morţii. Blestemaţi să fie toţi nemţii!

— Casa sînt ei. Vocea Hannyei însoţi pentru cîteva clipe melodia fugară a roţilor de tren.

— Hanny! o mîngîie domnul Moscovici, rostindu-i numele prescurtat. Credea că subiectul este prea îndepărtat pentru un copil de zece ani.

— Nu, nu, las-o! Vocea copilăriei este întotdeauna cea a sincerităţii, îi replică rabinul. Ce voiai să zici, Hannya?

— Cînd sîntem iubiţi şi cînd iubim sîntem acasă. Eu sînt acasă! Şi-l strînse de mijloc pe tatăl ei.

Bărbatul, la prima vedere, îţi lăsa impresia unui om de primă mărime, nu a unei persoane standardizate, croită după canoanele nestrămutate ale unei societăţi clasice, ci un om neobişnuit, care trăia fiecare clipă urmîndu-şi muzica interioară, talentul extrem, ce făcea din el o existenţă bizară în comparaţie cu peisajul haotic al timpului în care trăia; avea chipul complet spiritualizat, transparent, privirea transpusă, urma mişcărilor mîinilor lăsată, o dîră de ceaţă desprinsă din vreun nor, extrem de delicată; pînă şi paşii făcuţi, obişnuiau cei din preajmă să şuşotească pe după urechi sau colţuri de cafenele, aveau ceva straniu din paliditatea şi catifeaua rozelor; doar sensibilitatea lacrimilor nevăzute, bănuite însă, aprindea tabloul acestui chip venit din altă sferă, trădînd furtuna din suflet, din timp. Tristeţea lui era altfel. Iubea lumea, fiecare colţ din ea, fiecare respiraţie a firului şubred de viaţă, fiecare piatră reuşea să trezească în sufletul lui adînc înţelesuri nebănuite, pipăite doar de mintea lui stranie, cîntărind forţa interioară din fiece mişcare a vreunui nucleu; ce nu ştia acest om, dacă-l putem numi astfel, nu ştia să oprească toată această

revărsare de viaţă ce-l copleşea, ce-i stingea fiecare celulă, amorţindu-i infinitezimala iubire pentru el; nu ştia să se iubească, nu avea capacitatea de a pune stavilă în faţa torentului de lacrimi ţîşnite din bucuria inimii, cînd porii pielii palmelor sărutau cu fiinţa interioară colţul ierbii abia mijit; pînă şi atingerea aerului risipit într-o întoarcere de mult uitată spre respiraţia ce-i pătrundea plămînii îi stîrnea o astfel de senzaţie copleşită de Dumnezeu şi Diavol deopotrivă. Îşi iubea suferinţa, întreaga viaţă şi-o închinase ei, nu putea să trăiască fără ea, nu putea să doarmă fără îmbrăţişarea propriei suferinţe în prag de noapte, nu avea vise în afara acesteia, nu găsea coaja tainei întunericului din care venea propria-i lumină dincolo de suferinţă; iubea pentru că suferea, era o boare caldă ce-i mistuia existenţa, îi ucidea clipele, îi sorbea picătură de sînge după picătură de sînge, chiar din rodnica-i culoare dominată de viaţa sîngelui carnal muşca suferinţa care era doar a lui, îi aparţinea. Oricum, cu chipul suferinţei se întîlnise de atîtea ori în profesia lui. Era doctor, anatomopatolog, deşi firea lui poetică, în copilărie, îi făcu pe părinţi să-l dea la o şcoală de muzică, să studieze pianul. Şi pictura o încercase. Acest amestec ciudat, această întretăiere de talente, aceste ciocniri contrare de forţe îl obligau pe Moscovici să înţeleagă în alt chip suferinţa.

Vestea morţii soţiei îi sporea mersul prin valea umbrelor; copilei lui nu-i mărturisise nimic, Hannya trebuia să trăiască, să poarte în ea sămînţa senină de viaţă.

Martha plecase cu vreo lună în urmă la rudele ei din Moldova, într-un sat în care oamenii încă mai credeau în rătăcirea sufletului mortului printre vii, timp de patruzeci de zile, în farmece şi vrăjitorii, un loc uitat de timp, primitiv, cu uliţe înnoroiate, case ridicate din paie, balegă, apă şi lut. Lovitura năprasnică a unei mîini care se făcea din ce în ce mai vizibilă lovi satul. Evreii erau trecuţi peste Nistru. Vagoanele de vite ducînd aceşti nefericiţi treceau inevitabil prin Atachi. Un scurt timp, Martha, transilvăneanca ce se strecurase în cealaltă parte prin punctele de trecere, de salvare, credea că va scăpa de molimă, de nebunia care pusese stăpînire pe soldaţii români. Tensiunea era extremă. Ştiau, ea şi ceilalţi evrei, că ceva se petrece; bănuiau o durere, dar nu credeau că îngerul morţii va pune stăpînire pe un neam întreg.

Evreii fuseseră scoşi din case şi băgaţi peste noapte într-o grotă,

împreună cu cei coborîţi din vagoanele de vite; zarva se instalase; soldaţii strigau cu ură, împingîndu-i de la spate cu ciomege pe năpăstuiţi: *iute, mai iute!* Glasurile lor erau abstracte, metalice, ca hîrşîitul unui fierăstrău pe gîtul lemnului ce nu se lasă tăiat sub forţa transpirată a pădurarului, învins de zile şi nopţi nedormite. Mişcările lor mai păreau acum doar urme ale unor posibile mîngîieri, gesturi firave ce s-ar fi cuvenit să fie făcute pentru bătrîni, părinţi pentru acest pămînt, pentru copii, fructe încă necoapte. Copiii şi femeile, palizi de groază, îşi cuibăreau frica în sîn, avînd şi de ce; Martha, hotărîtă, îşi îndreptă privirea semeaţă spre cel care părea să-i conducă pe soldaţi şi-i ceru să le dea drumul. Ca răspuns şi exemplu pentru ceilalţi, ofiţerul eliberă un glonţ pe ţeava pistolului. Într-o lumină ameţitoare, vîrtej purificator de spaime, crime, deznădejdi, viaţa femeii se înălţă aburindă, într-o ultimă strigare a cerului, la cel ce-şi părăsise poporul. Ţipetele prindeau contur de muţenie, în umezeala grotei spaima avea mirosul lînced al morţii, al barbariei şi urii. Un soldat smulse cerceii de aur din urechile Marthei, lăsînd şanţ pentru sîngele care nu se răcise încă. Bucata de carne stătea agăţată în metalul preţios, lăsat să cadă în buzunarul uniformei. Apucînd de un picior, soldatul trase trupul lipsit de viaţă într-un ungher. Nimeni nu mai ripostă.

Veştile circulau cu o viteză de neînchipuit dinspre Moldova spre Transilvania şi invers. Domnul Moscovici află de moartea iubitei lui soţii de la cei din Comitetul Evreiesc. La auzul cumplitei poveşti, simţi cum pierduse ultima petală a sensului vieţii. Nu mai înţelegea nimic, nimic nu mai avea nici un sens, nici o logică, nu mai înţelegea de ce venise în lume, la întrebarea aceasta nu găsise răspuns niciodată, iar acum se acutiza, săpa adînc urme de durere în pielea ce se schimonosea pe faţă, gînduri de plumb îi dădeau tîrcoale şi, ca să fim sinceri, nu-l prea iertau. Nu cunoştea sensul vieţii lui, dar cunoştea înţelesul ultim al existenţei pietrei, al existenţei ierbii; iubirea în faţa acestor forme căpătase dimensiuni uriaşe, în timp ce inima ucisă de vestea cumplită îi încovoia propria-i fire, propria-i frumuseţe. Dorea să moară, nu mărturisise nimănui gîndul hain. Mai avea încă zvîcnetul voinţei, în care găsea puterea de a schiţa imaginea unei bucurii, îndreptată spre cumnata lui, sora Marthei, gravidă în şase luni. Se salvase; din cînd

în cînd hidoasa faţă a unei înfăţişări necunoscute şi meschine, care urzea viaţa şi moartea în univers, mai salva. Vaierul prelung cu ascuţimi lugubre de pe coridoarele caselor ajunse pînă în apartamentul Annetei. Fusese noaptea dinaintea zilei de naştere a soţului ei. Pentru Annete, ca pentru toate femeile evreice, familia era sînul lui Avraam, îmbălsămat de prezenţa feminină, unde soţul se odihnea de toată truda. Astfel că ziua următoare nu avea cum să fie ca toate celelalte. Mîinile Annetei trebăluiau din zori. Chiar dacă existau restricţii, din toate punctele de vedere, impuse evreilor, femeia reuşise să-şi procure minimum de alimente, care, ornate cu multă dragoste, ar fi înfrumuseţat ziua. Din trei felii de pîine, tăiate în colţuri, garnisite cu brînză şi cîteva fire de verdeaţă, reuşise să-i clădească un castel în miniatură, cu turnuleţe brodate de mîinile ei dibace. Era tortul. Lumînări nu avea prin casă, dar spera ca prezenţa ei veselă să lumineze existenţa lui Gavrilă. Bărbatul muncea din greu pentru a putea supravieţui. Restriştile erau din ce în ce mai multe, evreii nemaiavînd voie în locuri publice, iar mărfurile de orice fel, raţionalizate. Viaţa acestor oameni devenea cu fiecare zi tot mai paralizată. De cinci ani, de cînd erau căsătoriţi, obişnuiau ca în astfel de zile deosebite să treacă de dimineaţă pe la sinagogă sau acasă pe la rabin, de unde se întorceau cu binecuvîntări, apoi, în sînul familiei lărgite, capul familiei lua loc la masă, dînd mai departe binecuvîntarea. Mîncau, cîntau, glumeau. Erau zile de bucurie. Acum totul luase o nouă înfăţişare. Sinagoga fusese închisă, geamurile casei lor zăvorîte cu scînduri în cuie şi, totuşi, Annete îi pregătise soţului ei un tort, cel mai special tort, nelăsîndu-se umbrită de negura zilelor.

Pe cînd mîinile ei credincioase făceau ultimele retuşuri prin bucătărie, vaierul dureros de greu şi prelung pătrunse zidul tăindu-i inima. Privi în stradă prin spărtura mică din bucata lemnului bătut în cuie. Un poliţist îndruma cîţiva bărbaţi spre un camion. Alţii ieşeau în grabă din locuinţele de peste drum, agitînd bastoanele în aer. Printre cei înghesuiţi în maşină se afla şi Gavrilă. Picioarele femeii se înmuiară, genunchii cedară, cu o mînă se sprijini de perete şi izbucni în plîns. Fără să stea prea mult pe gînduri, se avîntă spre uşă, pe coridor. Voia să-şi urmeze soţul. Nu promisese ea în faţa cerului că-l va însoţi pînă la moarte? Această clipă sosise. Cu mintea tulbure, în urma ei uşa se izbi de perete. O

alta, a familiei vecine, se deschise. O mînă o trase cu putere înăuntru. Domnul Crişan era medic, soţia avocat. Asistaseră din plin la scena din stradă şi la altele de acest fel.

Ştiau ce se petrece şi conştiinţa lor nu le permitea să fie de acord cu această stare. O linişte în care se întrevedea groaza puse stăpînire pe stradă. Annete plîngea, mîngîind pîntecul în care stătea liniştit fructul iubirii dintre ea şi Gavrilă. În noaptea aceea rămase la familia Crişan, dar ştiau cu toţii că nu va putea rămîne acolo, iar să se întoarcă în casa ei, nici nu putea fi vorba.

Plimbîndu-se de la un capăt al camerei la celălalt cu mîinile la spate, cu sprîncenele adunate, doctorul căuta o soluţie. După ore întregi de scenarii închipuite de el şi soţia lui, găsise poate cea mai inspirată idee: subsolul spitalului evreiesc. Adevărat, era ocupat de garnizoana nemţească, dar părea cea mai inteligentă ascunzătoare, chiar sub viermuiala lor. Ştia sigur ce trebuie să facă; îşi imagina fiecare mişcare şi, oricum, el era obligat să meargă acolo, fiind numit doctorul respectivului detaşament militar.

Aşa scăpase Annete de deportare, astfel viaţa copilului salvată, acolo născuse, trăise o vreme, chiar sub nasurile soldaţilor care nu mirosiră nimic. Fusese salvată de cuvintele nemţeşti – *Im Namen des deutschen Volkes, Reiches und Reichskanzlers* – pe care evreii obişnuiau să le repete cu o exactitate cuantică, în speranţa că le va fi mai uşor cînd vor fi fost rostite cu adevărat.

O parte din aparatura spitalului fusese depozitată la subsol, acolo îşi ţinea medicul unele materiale necesare meseriei lui, în acel spaţiu improvizase o cămăruţă cu cele necesare femeii şi pruncului proaspăt născut. Aripa era separată, ferită de privirile iscoditoare ale armatei care ocupase abuziv spitalul. Luaţi pe rînd din casele lor, evreii fuseseră duşi în detaşamente obligatorii de muncă, în ghetouri sau direct deportaţi. Munca de-o viaţă revenea altuia. O singură vină plutea în aer; avea miros de iudeu. Unii reuşeau să se salveze, fiind ajutaţi de semenii lor români, cei mai mulţi, însă, nu. Toţi aveau pecetluită în minte cavalcada paşilor, a strigătului cu ură. Înţelegeau că nu au nici o putere să rupă lanţurile morţii, aşteptau o izbăvire de undeva de departe, de tare departe, o eventuală repetare a ieşirii din Egipt. Steaua galbenă făcea de acum parte din decorul hainelor evreieşti, un decor impus, ornament cu încărcătură emoţională, stîrnind mînie,

revoltă, batjocură în cei din jur, dar liniştea revelaţiei cuvîntului viu în evrei.

Cu ceva timp în urmă, doctorul Crişan şi soţia lui luaseră parte la un serviciu religios de rit mozaic, invitaţi de tinerii lor vecini. Timpurile nu erau atît de tulburi. Şi, ca şi cînd ar fi ştiut mai înainte ce avea să se întîmple, rabinul vorbi adunării tocmai de steaua lui David, despre Egipt, despre fisura universului pulsativ, fisura întregii fiinţe.

Evreii credeau în stea, în legămîntul pe care-l purtaseră secole de-a rîndul, că o mînă îi va călăuzi, că un nor divin le va netezi calea, că cerul le va surîde printr-un curcubeu curînd, cum se mai întîmplase. Nimeni nu are drept asupra vieţii, gîndeau cei mai mulţi astfel fiind educaţi, afară de singurul atotputernicul Iahve! Nu puteau fi ucişi. Nu un popor întreg!

Aşa scăpase cumnata lui. Familia doctorului Crişan era cunoscută în oraş şi respectată. Nimeni n-ar fi îndrăznit să-l suspecteze de ceva. Înainte de izbucnirea războiului, înainte ca Transilvania să fie prinsă în această menghină a morţii pe care apăsa cu putere mîna horthysto-nazistă, avusese pe lîngă casa lui multe suflete. Unii lucrau, pe alţii îi păsuise pentru că nu aveau unde merge. Tuturor le purta de grijă. Cu venirea războiului, pentru liniştea interioară a familiei, preferase să îi trimită la ţară, unde erau mai în siguranţă, atît cît puteau fi în siguranţă, fără să fi luat în calcul masacrul din Ip.

De casă avea să se ocupe soţia lui, deşi exista şi o bătrînă pe care o ţineau pentru că nu avea pe nimeni. În zilele încă liniştite, obişnuia în fiecare sîmbătă seara să dea mese bogate prietenilor şi persoanelor cu vază din societate, pe care le cunoscuse la chermezele pe la care mergea la rîndu-i. Dulapurile lui erau ticsite cu cea mai fină lenjerie, porţelanuri brodate cu cele mai sofisticate modele, tacîmuri din aur şi, cu toate acestea, opulenţa nu se imprimase în caracterul bărbatului. Ştia cum să spună ce trebuia spus, cînd anume să tacă, avea prezenţa de spirit să sară în ajutorul celor care se aflau în nevoi, o mărinimie a sufletului.

Vacanţele şi le petrecea în străinătate alături de soţie, în staţiunile de la buza oceanului, apreciind acel bronz arămiu căpătat în urma expunerii la soare. Participa la diverse spectacole de operă din capitala Europei şi admira religia mozaică. Personal,

era creştin, aşa se născuse, datul universal de la care nu se putea sustrage. Nu practica, dar gustul bunului-simţ de a accepta orice culoare religioasă îl avea. De altfel, cunoştea toate religiile, le studiase, fiind un autodidact, iar cea pe care o admira cel mai mult, care i se părea plină de miez şi sensuri umane, era iudaismul.

Preferinţa lui pentru iudaism, deşi cunoscută, nu atrăgea atenţia în mod negativ asupra acestui bizar gust, după unii, pentru că reprezenta o orientare pur culturală, nu un izvor etnic, nu sîngele acesteia îi curgea prin vene. Din strania simpatie culturală, dar şi pentru că era medic şi vedea viaţa şi moartea cu alţi ochi decît ceilalţi, nu putea să fie de acord cu politica nemţească. Dezaproba orice ar fi încovoiat fiinţa umană. Cu domnul Moscovici se cunoştea foarte bine din casa mai tinerilor lui vecini, dar şi de la întrunirile cu iz de economie şi cultură care se ţineau de două ori pe lună, la care participau cei mai de vază politicieni, muzicieni, pictori, medici, întreprinzători... Micile probleme ale oraşului aici erau dezbătute, deciziile erau luate aici, în şedinţele organizate neoficial.

O parte consistentă a fondului economic venea de la micii întreprinzători evrei. Nivelul ridicat de trai se datora în special evreilor. Tatăl domnului Moscovici avusese pe strada Crîngaşi, de pe lîngă canalul pieţei, un atelier de reparat ceasuri. Săracii şi bogaţii îşi aduceau orologiile la bătrînul Moscovici, care nu se prea pricepea el să întreţină o discuţie, dar era meşter în a doftorici ceasurile. Româneşte nu ştia prea bine, doar cît să se înţeleagă cu clienţii, însă era respectat, fiind util pentru cei din jur. Se născuse în Spania şi, negăsindu-şi locul acolo, o pornise în lumea largă. Viaţa nu-i fusese cîtuşi de puţin uşoară, ba dimpotrivă, s-ar zice că, mai degrabă, dăduse ochii cu dracu' la naştere. Alţi văicărelaşi culţi, nesuportînd toate peregrinările prin lume în căutarea unui rost, şi-ar fi pus capăt zilelor după ce ani în şir s-ar fi întrebat *de ce?*

Bătrînul Moscovici, meşterul Simeon, cum era cunoscut, avea pentru orice cuvînt, interogaţie, neîmplinire, revoltă, o vorbă – *Was weisst du?* Mulţi îl admirau pentru acest *Was weisst du?*

Într-adevăr, cine ce ştie cu adevărat pe lumea asta, sau cine are ceva ştiut despre care să poată spune că-i şi aparţine pînă la capăt?

Cînd s-a îndrăgostit de bunica Hannyei, de oacheşa Elfreda, a

fost singura clipă în care a simţit fericirea, căci mai degrabă l-au pîndit greutăţile în viaţa aceasta, dar de plîns nu s-a plîns nimănui de ele. Le povestea uneori ca un mare povestitor, fără nici o urmă de regret. Lua viaţa aşa cum îi apărea în fiecare zi, nu era risipitor, dar în zilele de iubire cu Elfreda lui cea dragă devenea cel mai larg de mînă, dădea banii pe toate flecuşteţele, pe zorzoane şi dantelării, pe dulciuri şi acareturi, pentru ca în ochii femeii lui, Elfreda lui visătoare, să fie sămînţa de muştar, bobul de grîu fără de care viaţa e mult mai grea.

Starea aceasta de risipă nu dură prea mult, că, cerînd-o de nevastă, Elfreda din munţii Elveţiei, coborînd către Ungaria, apoi luînd firul Dunării, ajunse într-o ţară străină, în care tinerii simţiră că pot ridica o casă. Elfreda lui visătoare devenise cea mai gospodină femeie din cîte cunoscuse Simeon, gătea, spăla, călca, deretica prin casă, punea murături şi dulceţuri pe iarnă, ba mai mult, devenise omul de nădejde al şefului de secţie pe linia principală a fabricii de chibrituri.

Oricît de harnică ar fi fost, tot aştepta cu nerăbdare ceasul cînd avea să se îndrepte spre casă, în braţele lui Simeon. Culcuşul lor nu arăta a bogăţie, dar avea un aer elegant şi foarte primitor. Odaia principală se scălda în aerul pur ca sufletul curat de fecioară, ferestrele înalte dădeau spre firicelul de apă care curgea prin faţa casei, cerul se oglindea prin sticla mereu curată, lăsînd pe duşumelele palide de la atîta lustruit două dîre jucăuşe de lumină. Întotdeauna casa mirosea a proaspăt.

Aşteptarea în spatele timpului creştea flori de cais în sufletul acestui om. Paşii lui coborîţi de-a lungul şi de-a latul pămîntului îl învăţară multe. Văzuse multe, auzise şi mai multe.

Cele mai năstruşnice poveşti le primise de la Ulailaluyazaha, o făptură bizară, un copilandru de zece ani din Egipt. Nopţile erau foarte lungi cu Ulailaluyazaha, care-l purta prin cotloanele bătătorite de zei, pe uliţele lungi cu ziduri întinse de timp, felurit colorate, de la Ulailaluyazaha aflase despre fîntîna din mijlocul deşertului în care apa are gust de finic, vindecînd orice boală, înviind pînă şi morţii.

Pe Simeon, întîmplările adunate din fragedă tinereţe îl ajutau, îi erau limpezi izvoare din care încă se adăpa, datorită cărora putea să meargă mai departe. În Cluj, că, în cele din urmă, căsuţa de pe

firicelul de apă care despărţea oraşul se afla în inima Transilvaniei, vitregită de horthyşti, se simţea oarecum înrădăcinat, sau cel puţin aşa voia să creadă pentru fiul său, dăruit de harnica şi frumoasa Elfreda. La toate acestea şi la multe altele se gîndea ceasornicarul în timpul cît îşi aştepta nevasta în pragul casei. La sosire, o strîngea puternic în braţe, înlănţuindu-i trupul cu cele două mîini. Cu cît şi-o apropia mai mult de respiraţia lui, cu atît îi simţea sînii calzi cum palpită sub bluza înflorată, croită de propriile ei mîini. Elfredei îi plăcea această îmbrăţişare, sînii ei, două rodii pentru Simeon, din care muşca pofticios, întîmpinau opozanţa trupului bine făcut al bărbatului. Iubea acest zid de carne. Îmbrăţişărilor lui ea le răspundea cu un zîmbet, apoi buzele cărnoase de evreică plecau în căutarea marginilor gurii acestuia.

Tatăl Hannyei, copil fiind, percepea siguranţa lumii, prindea curajul de a înota în viaţă tocmai din înlănţuirea celor doi.

Acum, bietului Moscovici îi rămăsese doar umbra amintirilor.

V

Smocul unui înger doarme în mormînt

După cîteva zile înăbuşitoare de mers cu trenul, mirosul morţii se impregnă în colosul de fier, adiind pe la nările nefericitelor fiinţe. Foarte aproape de lagăr, roţile scîrţîind sub frecuşul frînelor pînă la tulburarea minţii domnului Moscovici şi spărgînd ceaţa tremurîndă a căldurii, garnitura părea să coboare dintr-o altă lume.

Ajunseră la Auschwitz. Uşile vagoanelor se deschiseră. Aveau de aşteptat. Înaintea lor sosiseră alţi evrei din Italia, preluaţi de pe cîmpul larg deschis de SS-işti.

Băiatul doamnei Frieda Ben Yehuda se trezise. Îşi ridică cu multă greutate braţul drept, scormonind după un drum de acces spre frunte. Capul îi plesnea de durere. Îi era foame, se simţea rău. Îngînă ceva, dar pare-se că nu-l auzea nimeni. Pînă la coborîrea din vagon plînse în tăcere, iar mama îşi închise urechile, şi ochii, şi văzul, şi glasul, şi toate simţurile. Se prefăcu că nu-l aude şi o chinuia cumplit această lipsă de răspuns din partea ei. Nu ştia cum să reacţioneze, nu mai ştia nimic, instinctul matern murise, nu o putea ajuta în clipele acelea. Copilul nu primi nimic, nici măcar un cuvînt. Femeia îl strîngea, gata să adune bucăţile de oase rămase în urma acestei puternice înlănţuiri. Era al ei. Nimeni nu trebuia să i-l ia.

— Mamă, mă doare, spuse copilul, încercînd să se desprindă din strînsoarea celei care-i dăduse viaţă.

Domnul Moscovici privea în depărtare marea evreilor italieni, cum erau separaţi bărbaţii de femei, copiii de tineri. Îşi spuse că o făcătură drăcească există în acele decizii. Trebuia să-şi protejeze

copilul, în faţa unei ultime posibile clipe de suflu voia să se asigure că fetiţa lui are puternic înrădăcinată sămînţa senină a vieţii. Ea trebuia să trăiască, şi trebuia să trăiască în seninătate. Cărţile neamului său spuneau că singur cuvîntul viu dă mai departe viaţă, rodeşte. Asta trebuia să ştie cel mai bine copila. Şi o ştia prea bine. Cei mici se agăţau de mîinile părinţilor lor într-o tăcere ca atunci cînd ploaia măruntă şi lungă bate cîmpurile verzi de grîu ucigîndule rodul fără nici o revoltă. Palmele lor mici şi fragile cu siguranţă erau transpirate de emoţia priveliştii. În faţa gardului de sîrmă ghimpată timpul bătea hora pe loc, şi unde ar fi putut s-o apuce? De jur împrejurul evreilor plutea confuzia. Tatăl Hannyei aruncă o privire fugară spre interior. O cascadă apăsătoare de gri cît ar fi reuşit să cuprindă ochii unui om, o revărsare dureroasă de linişte ghimpată, de o rînduială ciudată şi, peste toate, un fior rece îi străbătu şira spinării, trupul lui încă purtător al sevei calde se bucura pentru ultima dată de firul răzleţ al transpiraţiei. Nici nu ştia că în curînd pielea uscată din cauza lipsei de apă avea să uite acest sentiment ciudat de uman, îmboldind în mintea unui om bucuria răcorii, plăcerea nebănuită a vieţii şi dezgustul mirosului. Gîndurile îi fuseră alungate de vocea călăului:

— Jos! Mai repede, mai repede! Mişcă! Bagajele într-o parte!

Evreii se supuseră ca nişte cîini adunaţi în turmă, sub furtună. Îşi lăsară chiar acolo în cîmp sărăcăcioasele boccele. Nimeni n-avea habar de ceea ce se va întîmpla. Ştiau încă de acasă că unii fuseseră trimişi la muncă forţată în Ungaria să facă cărămizi pentru unguri. Sperau în muncă. În momentele imediat următoare un *Kapo* evreu, curînd aveau să înveţe semnificaţia acestui nou cuvînt, aşadar, un evreu aflat în lagăr de ceva timp, pus responsabil peste lucruri neînsemnate, dar care îi dădea oarece întîietate, trecu printre proaspăt sosiţi. Îi era milă, dar nu-şi permitea să-şi arate făţiş simţămintele, în joc era tocmai viaţa lui. Totuşi, îi atenţionă pe părinţi, pe furiş, de separarea ce avea să se petreacă, de ruptura brutală dintre fiice, fii şi taţi, bărbaţi şi soţii. Moscovici înţelese pe dată graba vorbelor şoptite. Croit din poveştile trăite de tatăl său, bărbatul primea fiecare clipă proaspăt sosită cu voluptate, intimitatea delicată a sufletului o punea în ziua dăruită, adăugînd doza de ludic necesară. Dar acum, acum firea omului în univers era pîngărită de viciul morţii. Pentru prima oară

în viaţă se simţea ca un pion rătăcit pe tabla de şah, mutările fiind făcute după reguli de nimeni ştiute, regizate drăcesc, pe această scenă cumplită, omul îşi era frate-rege, frate-sclav şi frate-ucigaş. Înţelegea prea bine subtilitatea jocului, dar cine ar fi crezut că are în el o soluţie finală? Acest suflet delicat, din adîncul minţii lui, simţea cum îi creşte amarul, cum scîrba din el umecta pămîntul. Dintr-o furie nemărginită capul îi fu spulberat de ideea întoarcerii acasă, de evadare, care-l sufoca, îi fura fiecare bulă de oxigen, îi îndoia grumazul pînă la ruperea lui, îi sugruma fiinţa pînă la sucombarea ei. Avea senzaţia că este o celulă străină pentru lumea aceasta. Mai ştia că Hannya îi seamănă, că merge pe cele două picioruşe ale ei visînd, trăind în altă lume, spulberînd văzduhurile cu mintea şi ochii ei pătrunzători, dar era în acelaşi timp o putere, nebănuită la prima vedere, capabilă să răstoarne lumea din jurul ei. Pentru această întrepătrundere ciudată a fiinţei fetiţei îi era teamă. Ştia că trebuie să o ţină lîngă el. Fără prea multe hoinăreli ale gîndului, acest suflet de poet şi fiară îşi prinse copila între picioarele lui puternice, scoase briceagul din buzunar şi, cu o compătimire mascată, începu să-i taie copilei pletele. Era de neînţeles pentru cei din jur acest gest barbar, dar el continua cu sălbăticia leoaicei care-şi apără puii să taie mănunchiuri de plete, pe care le şi ascundea într-o spaimă uriaşă sub primul strat al pămîntului, scormonit într-o grabă uriaşă cu propriile unghii. Sub hîrşîitul briceagului se auzeau amestecat plînsetele de durere ale fetei şi vocea bărbatului: „Eşti băiat, te cheamă Hans, băiat eşti, numele tău e Hans, Hans, Hans...“.

În urechi, Hannyei îi răsunau patru litere: H A N S. Ghemuită lîngă trupul bărbatului, cu picioarele aduse spre bărbie, îşi legăna în suspine trunchiul, lăbărţînd noul ei nume, H...a...n...s. Smocul de păr înmormîntat în pămînt era acum îmbălsămat de lacrimile căzute peste muşuroiul format.

Călăul, care primise evreii cu patul puştii, deranjat de vacarmul din cîmp, lăsă în aer, ca o dîră de sînge care gîlgîia, rînjetele lugubre de hăituitor:

— *Ruhe!* Privi spre vagonul şase. O duhoare de stîrv venea de acolo. Se îndreptă spre uşa deschisă şi lovi în aer cu un glonţ.

— Jos, căţea!

Din grota de fier pentru animale nu venea nici un cuvînt. Călăul

turbase, stana de carne pietrificată în moarte a bătrînei care nu mai avusese răbdare cu viaţa îndrăznise să stea neclintită.

— *Wer kann Deutsch?* spuse acesta. Să coboare, să coboare...!

Mîinile îi tremurau de tulburarea produsă, dar căută să-şi mascheze acest tremur nervos, controlînd patul puştii pentru a fi sigur că nimereşte ţinta. În stana moartă descărcă două focuri. Sculptura bătrînei, dăltuită în drum de coasă, se dezechilibră şi căzu. Fără nici un comentariu, neamţul întinse pistolul cu aceeaşi nerăbdare spre un cuib de evrei şi trase. Glonţul nimeri muşuroiul de pămînt unde dormea smocul de păr scăldat în lacrimile îngerului de fată. Lumina zilei cădea pe chipul acesteia. SS-istul îşi întinse paşii spre ea, vrînd să urmeze acelaşi gest diavolesc. Dar cum lumina zilei era mai puternică decît oricînd pînă atunci şi se juca de-a lungul şi de-a latul liniei pistolului orbind ochii neamţului, acesta nu reuşi să tragă şi plecă.

Trecură cam zece minute pînă să-şi revină în simţiri grupul de evrei. Ciudat că tatăl copilei îşi păstră calmul, socotindu-şi cu grijă fiecare suflare.

Moscovici încercă să-şi liniştească copila. Îşi strînse fiica la piept şi-i ceru să spună o poveste. Din nou, gestul lui părea o barbarie, dar mica lor lume protectoare era alcătuită din poveste. Acolo se simţeau liniştiţi şi, în multe situaţii neplăcute, jocul acesta funcţionase, de altfel, era jocul preferat al Hannyei, iar tatăl îşi dorea ca fetiţa să intre în această provocare. Ar fi liniştit-o cu siguranţă, deşi nu doar Hannya ar fi beneficiat de mîngîierea şi protecţia jocului, el însuşi avea nevoie de lumile create de ea.

O poveste de-a ei însemna să zboare, să se depărteze de necruţătoarea realitate, de spaima în care fusese aruncată, şi mai însemna să-i ia pe aripile ei pe ceilalţi. Cu compătimire, cei din jur îi aruncau priviri furişe domnului Moscovici, bănuind că îşi pierduse minţile, dar pentru bărbat cuvîntul Hannyei era ultima lor speranţă de a nu se lăsa duşi în valea morţii. Hannya avea povestea lîngă ea, o ţinea strîns de mînă, dar era o poveste cu totul nouă. Începu cu singurul cuvînt pe care-l ştia acum, cu care putea porni într-o călătorie – *tata* –, deşi acest singur reper limpede o bruscase. Copila, la doar cei 10 ani ai ei, avea intuiţia absurdului, căuta posibilităţile întîlnirii cu Dumnezeul pe care-l ştia din sinagogă, era capabilă să pipăie ruinele din propria-i fiinţă, dar şi

pe cele exterioare ei şi, din aceste capacităţi moştenite, îşi retrăia viaţa în propriile lumi superioare, desigur, create de ea intuitiv, dar conform regulilor inocenţei. Acum, Hannya nu-şi mai simţea muzica stelelor sub buricele degetelor la atingerea clapelor pianului. Alte dăţi ar fi fost de ajuns să închidă ochii pentru a interpreta o partitură pentru pian în lipsa pianului sau pentru a deschide uşa spre tărîmul Limelfia. Strania fetiţă, sub scîncetele-i în pas de leagăn, depăna povestea, trista poveste.

Cînd m-am născut eu, tata era brutar, iar mama casnică, începu fetiţa să rostească, urmărind privirea bărbatului care nu fusese în viaţa lui brutar.

Locuiam într-un apartament înghesuit. Nu existau nici flori, nici copaci, dar aveam pisici şi cîini, cărora soldaţii le dădeau biscuiţi, în schimb, nouă, nu. Eram cinci copii. S-a întîmplat ca una să fie altfel. Nu o mai chema cum ştia să-şi spună numele, ci Ilinca.

Mîinile Hannyei frămîntau pielea şi aerul în care plutea ura.

Ilinca era bolnavă. Toată puterea şi-o concentra în a-şi contura o lume în care să se refugieze. De obicei, lumile ei imaginare erau perfecte. Nu şi acum. Închise ochii şi începu să viseze. Se sui pe o frunză de arţar şi nimeri în lumea Zdronilor. Acolo era război. De jur împrejur atmosfera era întunecată. Nu se vedea nici o luminiţă pe cerul lor nici noaptea, dar nici ziua. De fapt, nu aveau zi. Nu aveau nici sărbători ca pe pămînt, Hanuca sau Crăciunul. Zdronii îi ucideau pe semenii lor care erau tot Zdroni, dar aveau alte rădăcini etnice. Zdronii majoritari aveau culoarea cafenie. Pe cînd Zdronii minoritari erau galbeni. Pentru că erau galbeni, pentru că erau mai puţini la număr, dar şi pentru că veniseră de pe alte meleaguri, trebuiau să moară. Cel puţin, aşa gîndeau Zdronii majoritari.

Peste tot din grote întunecate ieşea fum înecăcios şi de un miros usturător. Acolo erau arşi de vii Zdronii minoritari. Ilinca voia să-i salveze, dar nu ştia cum şi, oricum, era bolnavă. Avea febră. Deschise repede ochii. Lumea Zdronilor dispăru parţial, dar umbre ale ei încă persistau în mintea fetei. Ilinca aiura din cauza febrei...

În jurul ei coborî liniştea, nimeni nu îndrăzni să mai spună

ceva. Aşteptau şi aşteptarea era cumplită. Fusese o poveste tristă şi gingaşă. Pînă în acea zi, fetiţa nu mai inventase o poveste tristă.

Mulţimea părea un stup de albine. Oamenii, înghesuiţi unii în alţii, încă mai căutau cu privirile lor dezolate speranţa, încă mai aşteptau o izbăvire apărută de nicăieri, încă nu-şi formaseră deprinderea de a vedea realitatea, nu puteau crede că cineva ar fi capabil să ucidă un popor. Din difuzoarele staţiei o voce nemţească sparse aşteptarea. Li se ordona separarea, bărbaţii într-o parte, femeile în cealaltă. SS-işti, lovind ritmic un baston de pielea înaltă a cizmei, treceau printre evrei, din cînd în cînd urlînd ceva în limba neştiută de toţi. Cu vorbele acestea aride, seci, fără muzicalitate, se obişnuiră de la Kaschau, unde garnitura trecu de la unguri în stăpînirea nemţilor.

— Unde vom fi duşi? Ce se va întîmpla cu mine? Dar cu mama? Surorile mele? Surorile mele gemene, cine va avea grijă de ele?

Adolescentul cedase oboselii, căldurii, foamei, setei, durerii de cap, ameţelii, cedase închipuirilor, cedase groazei.

— Linişte, şuieră printre dinţi schimonosindu-şi faţa cel despre care avea să afle că este *Lagerkapo.*

Din urmă veni un SS-ist. Cravaşa acestuia se lipi de faţa adolescentului. Bastonul lăsă în urma lui o dîră roşiatică. Gura lui Siegfried Paneth deveni un vulcan în clocot, sîngele dezlocui aerul cavităţii, saliva amestecată cu lichidul cald şi roşiatic sub vibraţiile corzilor vocale dădea la iveală bulbuci aprinşi ca cireşele căţărate pe rugul virgin într-un miez de vară în flăcări.

Siegfried îşi duse instinctiv palmele la gură. Cu hotărîre, bătrînul Paneth ţîşni din rînd spre locul în care erau adunate bagajele. Deschise unul la întîmplare, trase din el o bluză şi, scuturat de frigurile spaimei, se întoarse la fiul lui.

— Scuipă, copile, scuipă viaţa în pămînt şi acoperă-ţi buzele cu asta. Ţine! Cîini, neam de cîini! Cunoştea germana prea bine, dar rosti totul în evreieşte. Scena fu urmărită de nemţi cu dispreţ, fără să înţeleagă cuvintele scîrţîite de dinţii pleşuvi ai bătrînului.

Paneth se trăgea de prin părţile Germaniei. Cu vreo trei generaţii în urmă, soarta făcu, aşa cum se petrec lucrurile urzite de cine ştie cine, în faţa cărora omul nu are nici o explicaţie, ca Sarah, străbunica, să se căsătorească cu un român. Ar fi putut rămîne în Germania, dar credincioasa femeie îşi urmase soţul. Tabloul vieţii

celor doi nu fusese tocmai blînd, ci mai degrabă înspăimîntător. Desele spaime, nălucile ce puseseră stăpînire pe trupul bărbatului îi aduseseră ştreangul. Locuitorii satului, oameni plini de superstiţii şi fantasme, conduşi de descîntece şi vrăjitorii, crezuseră multă vreme că un diavol le stăpînea casa. Poveştile coapte în drum, cu lumini care dansau în noapte, cu draci ce aruncau săgeţi de foc în ele, cu strigoi ieşiţi din morminte, urlînd la lună de pe acoperişul casei lor, îi îndepărtaseră pe ţăranii aceştia primitivi de femeie.

Sarah nu dădea ascultare acestor fantezii ieşite din pămîntul acesta încă străin ei. Ştia că o boală urîtă se abătuse peste minţile bărbatului. Ocolită de săteni, femeia asculta cum i se zbate în piept dorul după minunatele dealuri coborîte din brîul munţilor, după înverzitele văi nemţeşti, adînci precum găleţile cu gurile largi, brăzdate de brazi, prin ţepii cărora se răzvrătesc glasurile tălăngilor de la gîtul oilor, ameţite de apa proaspătă a izvoarelor. Ducea cu ea cîntecele despre olari auzite în copilărie, melodiile revărsate în ecouri peste vîrfurile pleşuve ale munţilor, pînă în satele îndepărtate, dar nu ceda acestor nemîngîiate amintiri. Pentru cei doi copii ai ei îşi dorea locul acesta; să se aşeze în pragul pus de tată, la fel generaţiile următoare.

Vrednica femeie îşi creştea pruncii cu multă blîndeţe, dar hotărîtă în tot ce făcea. Cînd alintările bărbatului ei îi veneau în minte, ochii i se umezeau, însă nu se lăsa pradă acestora; murmura fără oboseală – *Ysgadel veiskadeş şemei rabu, Ysgadel veiskadeş şemei rabu, Ysgadel veiskadeş şemei rabu* – fragmente din Rugăciunea morţilor.

Seara, băieţilor le citea din *Sefer Ha Zohar*. Ebraica o învăţase de la tatăl ei şi acum, în lipsa unui tată, copiii deveniseră prima ei responsabilitate. Era deprinsă cu lecturile din fragedă pruncie. Cei doi băieţi, se poate spune, avuseseră parte de o educaţie bună, vorbind cu uşurinţă limba strămoşilor, dar şi germana, româna, îndrăgind deopotrivă tot ce-ar putea ţine de ele.

Aşa a ajuns domnul Paneth să-şi înveţe fiul şi pe cele două gemene aceste limbi care, după părerea lui, nu aparţineau unor popoare distincte, ci făceau parte din propria lui fiinţă, reprezentau familia lui. Oare două dintre acestea să-l fi trădat? Care era limba pe care Iahve o ştia cel mai bine? În ce limbă ar fi

spus acesta, cu limpezimea sferelor apelor dintîi, „smocul unui înger doarme în mormînt“?

Undeva în faţa lor, de deasupra unei clădiri nu prea îndepărtate, ieşea fum. Aerul era insuportabil, peste tot miros de carne arsă, în văzduh fum negru.

Imediat, după această nefericită întîmplare, rîndurile fuseseră separate. Hannya, în urma ingeniozităţii tatălui care prinse sfatul din zbor, stătea în şirul bărbaţilor, în spatele nefericitului Siegfried Paneth. Din cînd în cînd, domnul Moscovici îi ciupea copilei obrajii, dîndu-i rumeneală.

Convoiul de bărbaţi porni spre barăcile din dreapta. Femeile o luară spre stînga. Ochii sălbăticiţi de durerea despărţirilor căutau în toate părţile, doar micul grup de gemeni, îngheţaţi de spaima nedumeririi în faţa descoperirii că nu sînt nici băieţi, nici fete, venea din urmă, condus de un *Kapo*.

Micuţii cruciaţi fuseseră duşi într-un bloc separat de ceilalţi. Nimeni nu mai bombănea. Siegfried, deşi de 15 ani, după ce-şi vîrî obrazul lovit în bluză, îşi apucă strîns de mînă bătrînul tată.

Somnul realităţii îi intrase în trup. Groaza îl făcu să nu observe că mama lui plecase, că cea în pîntecele căreia dormise lin fusese doar un vis, că năstruşnicele gemene, obişnuite să-i ascundă şireturile de la încălţări, deveniseră închipuiri. Acum?! Acum auzea doar un huruit de cuptor gata să mestece întreg universul, vedea doar rotocoalele negre de fum, simţea doar mirosul de carne arsă şi... o strînsoare puternică de mînă. De i-ar fi căzut carnea gram cu gram de pe încheietura mîinii, să i se fi scurs carnea cu sînge cu tot din căuş, de i-ar fi trosnit degetele trase ca-ntr-o menghină de durerea acestei strînsori părinteşti, şi n-ar fi dat drumul acelei palme muncite.

Avea impresia că merge pe o sîrmă subţire, extrem de fragilă, incapabilă să susţină realitatea aceasta cu miros de sînge siniliu, în care se agăţaseră fălcile mari ale lui Dumnezeu, muşcînd din ea, făcînd-o să fie extrem de apăsătoare. Îşi dădu silinţa să-şi ţină echilibrul, să înainteze fără întrebări, fără răspunsuri, fără vină, purtînd doar spaima graviditătii fiinţei lui cu viaţă, cu un soi de viaţă, soi pe care l-ar fi dat bucuros. Era prima dată cînd halucina cuvinte şi sensuri neîmbrîncite pînă atunci de mintea lui ameţită. Ce înseamnă evreu? De ce evreu? Firul meu de viaţă de care atîrn,

firul, la capătul căruia mă zbat, este evreiesc. Urăsc tot ce-i evreiesc, urăsc, urăsc, urăsc...

Strînsoarea devenea tot mai insuportabilă, însă părea dulce şi mîngîietoare, punînd echilibru între ceea ce-i provoca dureri în suflet şi legătura de menghină care-i producea durerea fizică.

„Blestemaţi să fiţi!“

Siegfried Paneth tresări. De undeva, dintr-un alt vis, se auzea vocea mamei lui.

Da, era mama lui. Femeia părea să-şi fi pierdut minţile. Gemenele de 6 ani fuseseră luate de lîngă ea. Acum făceau parte din convoiul mieilor. Picioarele lor fragede urmau drumul spre templu, spre unul al nelegiuiţilor, şi mieii nu plîngeau, lacrimile lor îngheţaseră într-o iubire pură, ferecată în trupul lor fraged.

Doar apa ochilor secaţi ai mamei se exprima acum prin zbuciumul vocii, prin pîntecele lovit cu putere de pumnii mîinilor care nu mai puteau oferi mîngîieri, prin părul smuls cu degetele furioase, văduvite de dragostea revărsată odinioară asupra celor din casa ei. Nici haine nu mai avea pe ea, pieptul dezgolit dădu la iveală sînii roz, tresărind sub lumina fumurie a zilei, stăpîniţi de nebunie.

Într-o altă realitate, urletele de fiară sălbatică ar fi ucis un om cu suflet.

„Nu înţelegeţi?“, sfîşie aerul săgeţile silabelor otrăvite de durere. „Nu pricepeţi? Frigeţi carnea pe jar şi-o mîncaţi! Îmi frigeţi pruncii, fetele mele!

Ooooo, blestemaţi sîni, voi, care aţi curs izvoare de lapte, din care s-au adăpat aceste mioare, crescute în pîntecele meu, devenite friptură pentru Iahve!

Blestemate, voi, coapse, care-aţi lăsat să iasă la lumină, să vadă mijind jocul satanic aceste crude copile!

Blestemată să fii, tu, femeie, care încarci în uterul tău sămînţa iubitului, aruncată apoi pentru jertfa gheenei!

Ooooo, munţi blestemaţi din măruntaiele dure-ale voastre rodit-a neamul acesta!

Şi voi, voi, blestemaţilor, cîini şi năpîrci...“

SS-istul convoiului de femei ridică pistolul şi trase. Siegfried îşi văzu pentru ultima dată mama. O privea cu încremenire, urmînd linia capului cu ochii căprui pe care-i moştenise, apoi părul, acum

o vîlvătaie aprigă-n vînt, doar un smoc desprins de rug se agăţă de sîrma ghimpată, gîtul lung, sînii, aducîndu-i în nări mirosul de lapte, mirosul trupului mamei lui, mama care, cu ani în urmă, deşi băiatul împlinise doi ani, nu se îndurase să-l alunge de la piept. Ţinea minte. Ţinea minte acea înlănţuire maternă. Strînsoarea de menghină din palma muncită a tatălui slăbi. Mîna i se eliberă, urmînd instinctiv drumul deschis de celălalt spre îmbrăţişarea propriului trup, purtător al imaginii trupului mamei, mirosul ei matern, mirosul de lapte, de laptele unei evreice. Ura dispăru. Acum doar dragostea îi era stăpînă, în mrejele ei se cuibărise amintirea mamei, mama lui, mama lui care era evreică.

VI

Cînd îngerii coboară, îţi aduc haine din fir de văzduh

Ură de rasă, atît nutrea lumea în care poporul evreu îşi ducea existenţa. Nimic uman, nimic înalt, ideal, senin nu mai reprezenta sete de a trăi. Cine ar fi putut înţelege cu adevărat ce se întîmpla? Unde erau celelalte puteri cînd scîncetele pruncilor alăptaţi la sînul femeii se auzeau de dincolo de flăcările dogoritoare ale cuptoarelor naziste, flămînde de carne şi oase neprihănite?

Să fie oare atît de înfometată de putere lumea aceasta? Să fie atît de nesătulă, încît să se mănînce unii pe alţii, sfîrşind prin a muşca chiar din propria lor carne?

Unde să fi dispărut melancolia gingaşă a sufletului copilăriei, să nu-şi mai amintească aceşti oameni cum alergau odinioară după apusurile de soare, după razele roşietice care cădeau în oglinda apelor, să nu mai aibă amintirea tălpilor jupuite de alergarea după ecoul din pădure, să nu mai vadă ei crengile codrilor adunate în văzduh sub chipuri hidoase de monştri, care urmăreau bietele făpturi ale luminişurilor şi înseşi prinţesele; să fi uitat primul sărut dăruit sub clar de lună în timp ce inimile celor doi iubiţi alergau spulberate de miracol prin labirintul vieţii? Nimic din ceea ce înseamnă minune, din ceea ce înseamnă hău nu s-a pus vreodată în cărţi, ci doar sufletul omului, el singur, le poate ascunde. Cum altfel să-l înţelegem pe Novalis, cum să-i sorbim versurile:

Ce fiinţă vie înzestrată cu simţuri
Nu iubeşte mai mult
Decît orice alte înfăţişări minunate

Ale spaţiului din jurul ei
Lumina care-nveseleşte toate
Cu culorile, răsfrîngerile şi valurile ei,
Cu blînda-i răspîndire pretutindeni
Sub chipul zilei înviorătoare?
Ca pe-un suflet adînc al vieţii
Uriaşa lume a stelelor neostenite
O soarbe lunecînd zglobie
Pe valurile ei albastre;
O soarbe sclipitoarea piatră
Veşnic nemişcată,
Planta care simte şi răsuflă
Şi animalul sălbatic
Înfocat şi multiform;
O sorb nourii şi vînturile;
Şi, înaintea tuturor,
O soarbe falnicul străin
Cu ochi isteţi,
Mers legănat
Şi buze delicate şi sonore.

Odată, la dialogul poeziei Novalis-Lamartine, gîndea muzicianul, putu să vadă cum dezlegarea la marea întrebare care şade undeva între cer şi pămînt, întrebare la care nimeni nu a răspuns vreodată, a luat contur prin jocul boabelor de lacrimi. Şi cum să nu plîngi cînd descoperi că, pe cînd unii pleacă-n lumină, alţii mai rătăcesc pe pămînt. Stării acesteia îi veni drept răspuns din străveziile depărtări ale unui dincolo neatins vocea lui Lamartine:

Împinşi spre noi limanuri din pragul tinereţii,
În noaptea nesfîrşită duşi fără a reveni,
Cîndva ancora nu vom putea pe-oceanul vieţii
S-o mai zvîrlim o zi?

Beniamin Roth îşi petrecu minutele de aşteptare şi drumul parcurs pînă la barăci în compania dureroasă a versurilor, care acum căpătau un alt înţeles.

Trecuseră cîteva minute bune; în fine, uşile infernului li se

înfăţişau primitoare. Roth stătea în baraca goală, lîngă toţi ceilalţi. Abia după ce văzuse cu ochii lui ura omului, cum acesta se transformă în fiară, cum rage şi-şi ridică labele, cum se înfulecă nehămesiţi unii pe alţii, floarea de lotus din sufletul lui îşi închise petalele, lăsînd spaţiul gol pentru strigătul adînc al florii de crin. Realitatea era prea dureroasă pentru acest popor sensibil, a cărui inimă fusese spartă veacuri de-a rîndul. Veştile venite pînă atunci din diferite colţuri ale lumii le luase ca pe exagerări, ca pe năluci ale minţii, ale sufletului uman, înspăimîntat în faţa scurgerii vieţii, în faţa morţii. Dar se putea opri timpul în loc ucigînd? Nu era el din poporul lui Iahve, Cel care le despicase apele, Cel care îi scosese din robie, Cel care luase chipul norului călăuzitor?! Îi cîntase într-un concert „Domnul este Păstorul meu“, îi psalmodiase cu toată inima lui de carne, cu sîngele clocotitor din vene „El mă paşte în păşuni verzi şi mă duce la ape de odihnă“. Cum arătau aceste ape de odihnă? Nu Dumnezeu făcuse legămînt cu ei, nu El promisese izbăvirea Ierusalimului? Unde era acest Ierusalim?

Prea multe întrebări se învîrteau în capul unui singur om, îi era sete, o sete cumplită, foame, deşi aceasta putea fi înşelată pentru scurt timp. Setea, însă, îi aducea în ochi hidoşenii cu sînge şi aripi învolburate, cu şerpi veninoşi în loc de plete. Abia dacă mai avea salivă în gură pentru a-şi trece limba umezită peste buzele uscate. Porii periei de carne caldă ai limbii atingeau cerul gurii şi atingerea era dureroasă.

În viaţa curentă nu fusese niciodată o persoană religioasă, dar simţea fiorul psalmilor cînd îi cînta. Rămas doar cu mîinile desfăcute, cu iluzia că din cenuşa nimicului o ureche din nicăieriul văzduhului i-ar putea auzi, îşi eliberă legănatul capului, aşa cum obişnuiau să se roage în cort odinioară evreii. Glasul îi plîngea straniu în baraca întunecoasă de lemn, cu şiruri de paturi goale. Doar scînduri şi nimic altceva. O hală imensă, de o parte şi alta paturi de lemn, cutii în trei etaje, acela era Edenul primit.

În goliciune, în aşteptare, auzi timpul cum molfăie celulă cu celulă din tine. În goliciune, în aşteptare, moartea îţi stă în faţă. Îi simţi respiraţia rece şi blîndă. Da, blîndă.

Roth se lăsase pradă acesteia, dar nu oricum. Hotărîse halucinant s-o molfăie deopotrivă, să muşte din moartea care înhăţase flămîndă din el. Gura lui căscată smulgea cu dinţii ascuţiţi

din propria-i fiinţă, din Iahve şi moarte:

— Uită-Te, Doamne, unde-ţi sînt ochii, mai ai vedere pentru privit? Cui i-ai făcut necaz, cui i-ai întins în loc de masă de nuntă năframa de doliu? Să-şi vadă copiii mamele smulgîndu-şi părul din cap, să-şi plesnească cu pumnii femeile rodul pîntecelui, cu mîinile care ar fi trebuit să dezmierde pruncii nedezmierdaţi? Să fie măcelăriţi sfinţii tăi, prorocii, ale căror glasuri ar fi trebuit să le auzi înălţate din Sion? Uită-te, priveşte copiii cum plîng, ascultă-le umbletul de mioare, priveşte şi bătrînii cum stau culcaţi pe pămînt, tinerii îngroziţi şi fecioarele nenuntite pe care le ucizi. Fără milă, Doamne, mînia Ta ne înjunghie. La ce îţi trebuie atîta carne?! E ospăţul Tău?!

Deşi se străduiau să nu bage în seamă vorbele artistului, în baraca de lemn plutea o singură întrebare, doar una: *De ce?*

Într-un tîrziu, uşa încăperii obscure se izbi de perete.

— *Wer kann Deutsch?*

Se ridicară cîteva mîini. Neamţul alese pe unul din turmă. Pentru el, mulţimea aceasta nu era alcătuită din oameni. Îi făcea scîrbă.

Evreilor li se aduse la cunoştinţă că trebuie să se dezbrace complet, hainele să fie puse în diferite grămezi, în funcţie de material şi utilizare, încălţările separat. Se supuseră. Sute de evrei, bărbaţi în toată firea, adolescenţi, bătrîni, aşteptau în pielea goală noile ordine. Mîinile lor obosite de drum, de bătăi, insulte, sete şi foame, palmele lor, care încă purtau în ele amintirea mirosului de praf sfînt, obişnuite să mîngîie Talmudul, să dea pagină cu pagină într-o revărsare reciprocă de iubire divină, căutau acum să-şi astupe goliciunea: „tînărul să nu vadă goliciunea părintelui lui“, spuneau vorbele sfinte repetate de aceşti bărbaţi în casele de rugăciune, în templele în care Dumnezeu se odihnea.

SS-istul ieşi fără nici un alt cuvînt. Nudurile bărbăteşti, robuste nu pentru multă vreme, îşi revărsau ghemuite pe jos pielea, ridurile, neputinţa. Grămezile de haine şi încălţări puteau fi pentru năpăstuiţi o amintire.

De sub un pat de lemn se auzi un scîncet. Era Hannya. În zarva de început, domnul Moscovici o îmbrîncise sub pat. Copila asistase la scena dezbrăcatului. Îngrozită, îi chemă pe cei trei prieteni ai ei, Roşilă, Gălbilă şi Negrilă. Bocceluţa însă o lăsase în grămada

bagajelor.

Cu genunchii adunaţi sub bărbie, lipiţi de pielea capului în strînsoarea mîinilor ei, cu ochii trecuţi în întunecimea gîndurilor peste care se revarsă Hadesul, Hannya se legăna precum trestiile sub vînt, ruptă de această sălbăticie.

— Hans, îţi aminteşti, puiuţ, acum te cheamă Hans. Ştiu că nu trebuia să vezi netrebnicia aceasta, dar, Hannya, este necesar să supravieţuim, chiar şi-n asemenea condiţii. Aşa am fost creaţi, băieţei şi fetiţe, se sfia tatăl copilei, neştiind cum să-i explice mai bine ceea ce văzuse. Spune-ne, ce mai face prietena ta Ilinca?

Fetiţa părea să nu mai înţeleagă jocul. Tatăl ei era cel mai puternic om, cel mai important; chiar şi în pijamale, acasă părea un stejar impunător, cu un trunchi neclintit. Copila pierduse senzaţia acestei statornicii. Pentru cîteva secunde văzuse trupul gol al acestor taţi. Ochii fetiţei nu se mai deschideau, păreau să se teamă de iadul acesta în care dansau trupurile diavoleşti în spatele fiecărui evreu. Refuza chipurile flămînde de sînge şi carne de evreu. În legănatul ei îl striga pe Dumnezeu, îi voia braţele să o ascundă, să o ferească de întuneric, să o pună pe aripile lui şi s-o poarte, aşa cum aflase din Psalmii lui David, prin păşunile verzi, la apele de liman. Voia să nu mai înseteze niciodată. Voia în cămăruţa templului, destinată copiilor, să asculte povestea lui Noe, să-şi deseneze curcubeul lui Dumnezeu şi să-şi spună că-i al ei, să privească ploaia măruntă de vară şi să creadă că în spatele ei se ascunde Iahve, care nu va mai îneca niciodată pămîntul, şi ea, Hannya, să aştepte privind spre cer să apară promisiunea lui: curcubeul.

Hannya îl striga din tot sufletul ei de copil pe Dumnezeu. Uşa se izbi din nou de lemnul barăcii. SS-istul de dinainte le anunţă să se aşeze în rînduri cîte şapte şi să-l urmeze. Domnul Moscovici îşi îmbrînci sub pat copila. Într-o cameră din altă baracă alăturată îi aştepta un alt deţinut frizer. Tunşi, spălaţi, raşi, cu hainele vărgate, rupte, largi, alese la întîmplare, evreii deveniseră doar un număr de apel.

Ziua aceea trecu foarte greu. Nimeni nu scoase un cuvînt, nu ştiau ce se întîmplase cu soţiile lor, cînd li se va da ceva de mîncare, dacă vor primi apă. Cea mai stranie situaţie fu de departe bătaia pentru papuci.

Să se distreze, nemţii aduseră în camera cu încălţări nu doar pe cei proaspăt sosiţi, ci şi pe favoriţii mai vechi ai lagărului, cei care conduceau barăcile, responsabili cu curăţenia, responsabili cu masa, responsabili cu igiena. Aceştia cunoşteau absurditatea locului, ba mai mult, instinctul de supravieţuire făcea din ei scîrbe, mici haite de lupi care-şi asupreau semenii. Aveau acelaşi sînge, aceeaşi limbă, dar dădeau cu pumnii în cei ca ei, scuipau strigînd *cîini de evrei*, izbeau cu cravaşele, totul pentru un pantof mai bun, o gheată mai caldă.

Domnul Moscovici privi la început încăierarea pentru pantofi cu detaşare. Coatele şi pumnii unora plesneau burţile altora, provocîndu-le greaţă. Cum poate, oare, un om să provoace durere, sîngele celuilalt, omului de lîngă el, pentru un pantof?! SS-iştii rînjeau din colţul barăcii din cînd în cînd, ritmic, la acelaşi interval de timp izbeau cîte o cizmă cu bastonul.

Roth, scormonind printre papuci, îi strigă lui Moscovici: „E *Simfonia a IX-a*, Beethoven“.

Pentru ceilalţi evrei, bătăile ritmice în pielea cizmelor nu aveau nici un nume, nici o semnificaţie, nici o explicaţie. De altfel, nici nu căutau vreuna. Lui Roth, în schimb, care percepea orice sunet din natură ca pe o posibilă armonie ruptă dintr-o operă mare, nu avea cum să-i scape amplele dezvoltări tematice, expresivitatea nuanţei tragice din secţiunile mai lente, iar nazistul chiar avea ureche muzicală, bătea extrem de bine ritmul. Victoria fiinţei umane, declarată în lagărul nazist chiar de asupritor prin intermediul bastonului, izbuti să traseze din locul disperării pînă spre patria muzicii scena, o potecă, uşor parcursă cu ceva timp în urmă, dar greu de străbătut în timpul cînd armele cîntă şi bombele cad. Beniamin Roth îşi căuta un pantalon, pentru că primise două bluze şi acelea rupte, dar nu mai conta. În schimb, pantalonul îi era de mare folos. Nu avea decît posibilitatea de a vedea cine a primit doi pantaloni, apoi să facă schimb. Fraza muzicală beethoveniană îi stîrni vîntul interior al pasiunii lui, al celei mai mari pasiuni, muzica. Fredona şoptit *Oda bucuriei*, chiar acolo în valea morţii, apoi trecu la *Fidelio*, gîndindu-se la supremaţia luminii, la victoria nobleţei umane. Acum era timpul morţii, timpul marilor crime, timpul marilor atrocităţi care nu vor fi uitate, dar mîine, gîndea muzicianul, va triumfa *Fidelio*. Parcă îl şi vedea pe lampadarul

sunetului, Beethoven, punînd lumină în fiecare arcuş, strunind în lumină corzile viitoare ale sufletului. Schimonosit din cauza oboselii, dar şi a tunsorii, faţa lui, comparată cu starea transfigurată a sufletului, îţi stîrnea o reacţie stînjenitoare. Naziştii nu percepeau stările de fapt în acelaşi registru.

— *Ruhe, ruhe*, zbieră neamţul din colţul stîng al încăperii, ţîşnind asupra muzicianului cu bastonul. Lovi în el pînă-l doborî. Distanţa pînă la pămînt îi păru lui Roth atît de lungă, cît toată *Simfonia a IX-a*, încît nici nu băgă de seamă umilinţa. El cînta. Cu obrazul izbit de pămînt, cînta bucuria pe care Beethoven o simţise în suflet. Drept răspuns pentru mojicia lui de rasă inferioară căreia nu i se acordă privilegiul de a fredona o operă, de a accesa cele mai subtile şi sensibile forme ale spiritului, evreii fiind lipsiţi de acesta, primi un vîrf de bocanc în gură. Impactul fu atît de puternic, încît *Simfonia a IX-a* amuţi, bărbatul, cuprins de o vizibilă amorţeală a sufletului, muşcă golul din jur peste care se revărsa cald sîngele de evreu.

În nebunia creată, unul dintre responsabilii cu igiena îi aruncă în faţă domnului Moscovici cuvinte grele, care aveau să-l trezească din toropeala greoaie a Auschwitzului.

— Dobitocule, încălţările, fără încălţări mori!

Vorbele scoase de om sunau ca loviturile de ciocan bătute în cuiele de la sicriu. Fără îndoială, moartea nu avea ce căuta asupra copilei lui, fără îndoială că din moarte trebuia să o înveţe pe fată să rămînă în viaţă. Clipa următoare abia dacă mai conta pentru el, abia dacă mai auzea gemetele tovarăşului lui de suferinţă; se năpusti cu pumnii ridicaţi spre marea de oameni din faţa lui. Doctorul luă încălţările care aveau să-l ţină în viaţă, să-i fie viaţă vieţii Hannyei. Din grămada de haine vărgate fură un pantalon şi o bluză să o îmbrace pe copilă. Aşa ar fi atras mai puţin atenţia.

În prima zi nu primiseră nimic de mîncare, nici un pic de apă, nu făcuseră nimic în afară de pumnii împărţiţi între ei pentru un papuc. Gustul absurdităţii, gustul animalităţii omului îl simţiră din nou spre seară, cînd, strigaţi la apel – nu se întîmpla foarte des să se facă apelul seara –, fuseseră ţinuţi trei ore în picioare, puşi să-şi scoată chipiul de pe cap şi să-l pună din nou la loc. Trei ceasuri neclintite, în care doar mîna dreaptă realiza aceleaşi mecanice mişcări. Durerea braţului străbătea pas cu pas drumul dinspre şold

spre umăr, apoi spre tîmple, şi nu era o potecă de ţară, îmbiată de mirosul depărtat al răşinii din brazi, ci o zonă întunecoasă a trupului pe care acum învăţau să o urască. Învăţau să-şi urască fiecare parte din trup, fiecare mădular, fiecare celulă. Doar buzele aveau acest drept la mişcare, la o anumită mişcare, forţate să urle *Arbeit macht frei! Arbeit macht frei!...* Şi ce muncă! Poate cea mai profund filosofică – *lecţia morţii dată vieţii!*

— Jos chipiul, pe cap chipiul, strigă trei ore un *Kapo*.

Erau însetaţi. Setea le ardea gîtlejul, uscăciunea intestinelor le rodea grota flămîndă a burţii, dar ei, fără a îndrăzni să se privească în faţă, fără a îndrăzni să pună întrebări, cu craniile livide, îşi coborau chipiul de pe ţeastă şi îl puneau la loc.

Să fi existat un alt infern decît cel în care se aflau ei acum, ar fi putut imagina cineva mai multă mizerie a fiinţei, mai adîncă dezumanizare ca aceasta? Le luaseră tot, hainele, părul, bagajele, încălţările, pînă şi numele. Ce faci în lume fără nume? Domnul Moscovici, anatomopatologul Moscovici, apreciat în Clujul lui pe care îl iubea, era *Häftling*, *Häftling* A-8449, numărul de identificare de pe braţ, număr ştanţat ca la vite. Acest botez cu număr îi dădea identitatea. Treptele vieţii, treptele devenirii umane, treptele iniţierii, ale îmbrăţişării secretului universal, treceau prin acest număr: A-8449.

După trei ore în care învăţaseră *răbdarea* în numele unui chipiu, abia dacă mai simţeau mîna dreaptă. Dar nu puteau să se revolte. Numerele nu au glas. Fiecare era un număr, fiinţa lor era un număr. Iubirea lor purta un număr, răsuflarea lor era un număr, gîndul lor era pecetluit de un număr.

Se gîndise vreodată domnul Moscovici că primul sărut dat iubitei lui, Martha, va fi un număr în univers? Numărul A-8449 care s-a lipit de buzele proaspete ale Marthei?

În pat, culcaţi cîte şapte în flancuri, ciupindu-se pentru a cîştiga un centimetru de spaţiu, domnul Moscovici, strîngîndu-şi fetiţa în braţe, îşi repeta numărul A-8449, A-8449...

În bezna vieţii lor, începu cruciada numerelor:

Siegfried Paneth A-8446

Oliver Paneth A-8447

Beniamin Roth A-8448

A-8449... Moscovici

A-8450...

A-8451.....

Hannya pricepu jocul numerelor. Sub o îmbrăţişare tăcută, fără vreo explicaţie, vocea fetiţei opri celelalte glasuri care repetau mecanic numărul noii identităţi animalice din cel mai mare abator.

— E o poveste, spuse Hannya, despre prietena mea Ilinca.

Ilinca iubea oamenii, îi iubea pe toţi, chiar şi pe cei care nu o iubeau pe ea. Ilinca îi mai iubea pe îngeri şi stătea de vorbă, uneori, cu Dumnezeu. Povestea aceasta cu Ilinca, prietena mea Ilinca, se întîmplă iarna.

— E prietena ta de acasă? întrebă Friseh Emil.

— Nu, e prietena mea care vine cînd voi sînteţi plecaţi. Astăzi am alergat cu ea prin foarte multe locuri. Numai că povestea ei e foarte tristă, e o fetiţă tristă, mai tristă decît mine fiindcă sînt aici.

Gerul scîrţîia sub picioare şi lătra pe la încheieturile geamurilor, începu să povestească Hannya.

Pe frigul acela cumplit, Ilinca fu vizitată. Nu i se întîmpla prea des. Aveau la dispoziţie doar o oră. Înserarea coborîse deja, iar bărbatul, ca să ajungă la gară, trebuia să traverseze o pădure deasă de brazi. Nu-şi spuseră prea multe, aşa că ora aceea trecu foarte greu. La despărţire, Ilinca se agăţă de gîtul tatălui ei. Voia să rămînă acolo cu ea pentru totdeauna. Fără cuvinte de prisos, bărbatul îi desprinse mîinile, îi aminti că trebuie să plece, că nu poate să mai rămînă şi să fie cuminte.

Micuţa rămase în pragul uşii sanatoriului privind conturul acela bine făcut cum dispare în ceaţa răvăşită de ger. Lacrimile, rostogolindu-i-se în năprasnicul vifor peste obraji, se transformară în perle albe. O mînă puternică i se înfipse în umăr, trăgînd-o înăuntru.

— Nu voi tolera toată seara scîncetele tale, replică pe un ton grav asistenta. Sper să nu-l mănînce pe taică-tu lupii în pădure; te rog să încetezi!

Ilinca alergă spre fereastră. Buzele cu tot cu bărbie îi tremurau. Îşi înghiţi fiecare lacrimă, fiecare sughiţ, un nod cît un ou i se puse în

gît, că abia mai putea respira. Trebuia să se oprească din plîns, altfel lupii i-ar fi mîncat tatăl. Din depărtare pătrundeau în mintea ei urletele ascuţite de cîini. Îşi închipuia că sînt lupi, că s-au năpustit asupra tatălui ei, că în curînd vor coborî din cer îngerii să-l ia, asta aflase de la buna, că lumea va fi tare tristă în lipsa acestui om. Fetiţa credea că tatăl este o persoană foarte importantă, că totul depinde de el, din acest motiv nu o vizitează prea des, că aşa trebuie să fie, că toţi copiii sînt singuri.

În baraca din Auschwitz se făcu linişte. Ascultau cu gîndul dus la propria lor copilărie rămasă în urmă.

Hannya continuă.

Era din ce în ce mai îngrijorată. Ziua aceea fusese pentru micuţă tare grea, spuse Hannya pe un ton compătimitor, accentuînd cuvîntul „grea“. *Acum însă, nici nu mai conta că de dimineaţă codiţele ei blonde fuseseră tăiate, pentru că nu avea cine să-i spele părul, nici că tatăl ei nu observase lipsa lor, nici că n-a mai putut rămîne cu ea.*

Ilinca, da, fusese tare speriată cînd grămezi de păr fuseseră tăiate cu un cuţit. O durea, o durea tare rău rădăcina părului şi plînse, dar nimeni nu-i adresă nici un cuvînt. În scurt timp însă, ea înţelese că tatăl ei trebuie salvat. Durerea ei nu mai era părul tăiat, nici că nu mîncase nimic toată ziua. Alta era preocuparea Ilincăi: pe tata îngerii să nu-l ia – îşi spunea întruna, fixînd cu ochii albaştri îndepărtata pădure de brazi scăldată în zăpadă.

Bărbatul trecea în ochii multora drept un om cu vază. În afară de statura înaltă şi bine croită, purta haine elegante, sobre, ochelari cu rame mari, lentile fumurii, pălărie cu borul larg, mănuşi negre de piele, cravata nelipsită, la fel diplomatul; privirea uşor încruntată şi tăcută trăda o persoană mai mult decît interesantă; curtenitor cu femeile în limitele respectului, sobru şi cumpătat în discuţii cu bărbaţii.

Prezenţa Ilincăi nu-i stîrnea nici o reacţie.

De fereastră se apropie Zenobia. Gîndurile micuţei erau departe, încît nu simţi prezenţa prietenei ei mai mari. Zenobia avea zece ani, Ilinca nouă. În sanatoriu, pe lîngă copii diabetici, erau şi hepatici. Zenobia avea pielea pămîntie, mîinile şi picioarele foarte subţiri şi o

burtă extrem de mare, mersul uşor legănat şi greoi dădea la iveală un clipocit de apă venit din abdomen. În afară de aceasta, Ilinca nu mai avea alţi prieteni printre copii. Zenobia era internată în sanatoriu de vreo patru ani. În timp, hainele îi deveniră zdrenţe, murdară ca toţi cei mici, desculţă, din cînd în cînd ieşea în sat la cerşit. Ţărăncile îi aruncau în batjocură cîte un biscuit. Deşi şcoala se afla peste drum de spital, ea nu era lăsată să participe la orele de curs. De altfel, copiii se confruntau cu multe probleme, cei mai mulţi suferind în special de foame. Ilinca avea noroc de învăţătoarea ei, care o îndrăgise, uneori o lua la ea acasă, o spăla, îi dădea să mănînce sau făcea temele cu ea, dar nu prea des, pentru că se izbea de dezaprobările medicului. Pe furiş, tînăra învăţătoare îi strecura fetiţei printre zăbrelele gardului cărţi.

Acum însă era iarnă, era vacanţă. Nici una, nici alta nu putea să stea pe uliţă, nu i se permitea să citească. Nu de puţine ori, Ilinca fusese pedepsită pentru că încălcase această regulă stupidă de a nu citi, abătîndu-se de la programul impus de medici. De obicei, iarna toţi copiii erau strînşi într-o sală mare cu sobă, unde fiecare se îndeletnicea cu altceva, îmbrînciturile şi ţipetele fiind distracţii zilnice, la fel pedepsele şi întrecerile cu pumnii provocate chiar de asistente şi infirmiere. Zenobia se simţea din ce în ce mai rău; vărsa ceva urît mirositor cu aspect ciudat, ca ficatul de găină stricat. Cele două nu prea erau băgate în seamă, Zenobia pentru că se simţea extrem de rău, iar Ilinca nu prea vorbea cu nimeni, nu privea pe nimeni în ochi, făcea totul în singurătate. Cu toate acestea, nu era scutită de pedepse fără nici un rost.

Monotonia zilei acesteia fusese spartă de prezenţa unui părinte. După cină venea tratamentul, apoi stingerea. Biata fetiţă, gîndindu-se la tatăl ei, la ger, la lupi şi îngeri, nu adormi. Spre dimineaţă, după miezul nopţii, înfăşurată în pătură, se strecură pe uşa sanatoriului care nu era niciodată încuiată, pornind spre poartă. Aici aşteptă cu privirea spre pădure să coboare îngeri înaripaţi, să-i roage s-o ducă pe ea în ceruri, în schimb, îngrijitorul acestei lumi, tatăl, să fie salvat. Cînd îngerii coboară, îţi aduc haine din fir de văzduh, aşa ştia ea. Eşti uşor şi îngerii te iau pe aripile lor pînă în ceruri verzi.

— De ce verzi? Tînărul student la Drept intrase cu tot ce însemna el în acest joc al copilei.

— Pentru că cerurile sînt largi, cele mai largi şi verdele este larg cît gîndul la ceruri, răspunse Hannya, apoi îşi continuă povestea.

Minutele se scurgeau unele după altele. Gerul îi cuprinse treptat întregul corp, care devenise roşu-albăstrui. În mîini şi picioare simţea înţepături puternice de ace, apoi vîrfuri fierbinţi de lance şi iar înţepături de gheaţă. Întunericul înfricoşător era spart din loc în loc de luminiţele felinarelor de la porţile caselor. Satul dormea, la fel şi cei din sanatoriu, doar fetiţa, înghesuită sub pătura peste care cădea zăpada deasă, aştepta îngerii, pentru ca lumea să nu rămînă fără îngrijitorul ei. Frigul o pătrundea din ce în ce mai tare, acele de gheaţă îi încolţiră inima şi stomacul, provocîndu-i vomă. Viforul cu săgeţile lui dădea tîrcoale tîmplelor blonde, ochilor învăluiţi de văl diafan şi fantasme. Îl văzu pe Moş Ene. Se făcea că urcă de mînă cu acesta pe un drum tare ciudat. Străduţele erau înguste, pietruite, urmînd, parcă, vertebrele unui lung şi întortocheat şarpe. Era foarte cald, şi un miros... îm... îm... de plăcintă de mere, cozonac, turtă dulce cu arahide, stafide, ciocolată şi acadele, miros de nucă tocmai scoasă din cuptor şi zahăr ars, aluat fiert în zeamă de lămîie cu scorţişoară, de-ţi lăsa gura apă şi ţi se făcea foame chiar dacă nu-ţi era. De obicei, Ilincăi nu-i era foame, dar în condiţiile date chiar şi ea ar fi cedat. De o parte şi de alta a străzii, dughenele înghesuite îţi făceau semn cu ochiul şi te îndemnau să iei ceva. Nimic nu era închis, totul se afla la vedere. Moş Ene o prezentă unui băietan de vreo 11 ani, atît de straniu şi de viu colorat îmbrăcat, că Ilinca izbucni în rîs. Pe băiat îl chema Alli. Dughenele, pe lîngă bucatele frumos mirositoare, c-ai fi spus că mergi prin bucătării, nu pe uliţă, mai aveau, tot la vedere, rochii aduse de peste mări şi ţări, brăţări, inele de aur în cele mai năstruşnice forme, catarame, pietre scumpe, amulete, cărţi vechi, ornamente, sandale, pantofi, cafea, mirodenii, covoare în mii de nuanţe care, minune mare, şi zburau. Alli luă din dugheana familiei un astfel de covor şi-o invită pe fată la o plimbare. Desigur, Moş Ene nu se dezlipi de ea. Turci, egipteni cafenii şi evrei, toţi vorbeau în toate limbile pe uliţele transformate în spiţerii, la vedere ierburi aromate tocmai de prin India puteau să ducă pe cei care le sorbeau pe alte lumi.

Covoraşul zburător trecu peste o arcadă care atrase atenţia fetei. Un miros puternic de trandafir amestecat cu mir şi iasomie nici că te

lăsa să pleci în treburile tale. Covorul se opri în acest cat. Un tînăr turc stătea întins pe o rogojină de papură, cu o înfăţişare gravă, de sultan trăgea dintr-o narghilea; turcoaica, nescăpînd din mîini frîiele negoţului, vindea parfumurile îmbietoare vizitatorilor. Fetiţa trecu pe la fiecare tarabă în parte. Alli, dînd din turbanul lui verde ce-i şedea mîndru pe cap, sărind cu şalvarii roşii pe covor, o trase brusc pe fată lîngă el, covoraşul prinse viteză maximă şi adăugînd La ilaha illa'Allah *lăsă să se înţeleagă că se apropie ora la care toţi musulmanii se aşază cu faţa spre Mecca şi-şi fac rugăciunea. Ilinca nu se împotrivi. Primea fiecare curiozitate ce-i apărea în faţă. Pe Alli ceasul îl prinse în zbor, dar nu-l deranjă cîtuşi de puţin.*

Următorul popas îl făcu la Hagia Sofia. Cu picioarele goale, fata călca apăsat pe fiecare piatră bătută pe uliţa înghesuită, parcă pentru a i se întipări în memorie forma ei. În Al-Midan îi aştepta Moş Ene; pornise înaintea lor pentru ceva cumpărături specifice îndeletnicirii lui. Fiind cel mai bătrîn, trecuse prin multe, văzuse multe, cunoscuse toate războaiele şi bucuriile de pe pămînt. La cîştigarea unor războaie participase şi el, măcar cîtuşi de puţin, adormindu-i pe unii, ţinîndu-i treji pe alţii.

Moşul îi duse pe amîndoi cu mult timp în urmă şi le arătă colonada celor trei şerpi din bronz, semn al luptei din Plateea dintre greci şi persani. Trecută prin multe, biserica, acum transformată în moschee, doar visa la podoabele ei de odinioară, aduse din cele mai vestite colţuri ale lumii.

Copila căsca gura, minunîndu-se de acest joc de culori, de puzderia de ornamente, de sălbăticia vegetaţiei. Peste tot, pe fiecare zid al casei, viţa-de-vie se căţăra nestingherită de nimeni pînă spre partea superioară; pînă şi cimitirele aveau propria podoabă verde prin mîndrul chiparos din dreptul fiecărui mormînt; în depărtare, Marea Marmara păzită de mogîldeaţa de om cu turban verde, Alli, fluturînd mîna dreaptă.

Micuţa tresări, vru să întindă la rîndu-i mîna. Cu greu o putu urni. Ca dintr-un vis întoarsă, între real şi fantastic, Ilinca îşi aminti că trebuia să aştepte îngerii. Acum era în pat, în camera de carantină, cu mîinile şi picioarele bandajate. Îi ardea tot trupul. Lîngă ea, pe o pată de sînge cafenie, stătea Zenobia. Ilinca făcu un ultim gest să se ridice, dar căzu fără izbîndă. Nu înţelegea exact ce se întîmplă, dacă a fost un vis, realitate sau era doar lumea despre care

citise în cărţile de la învăţătoarea ei.

O asistentă intră pe uşă. Parcă dintr-un tărîm de dincolo, mititica îi auzi totuşi nedumerirea:

— Ce-aţi căutat afară?

Ilinca se simţea vinovată. Zenobia o urmase, iar ea nu o văzuse la timp. N-a rezistat, era mult prea bolnavă; sau să fi fost mai vrednică de dragostea celui care îngrijeşte lumea, din gura căruia nu auzise niciodată „te iubesc, Ilinca“? Mintea fetiţei era cuprinsă de un foc de ger cumplit, dar răspunse:

— Am aşteptat să vină îngerii.

În noaptea îndurerată a Auschwitzului evreii adormiră cu gîndul rătăcind după îngerii Hannyei. O căldură aparte, a speranţei, sentimentul de bine-venit din povestea fetiţei însufleţea aceste năpăstuite fiinţe, care aveau să fie din nou în iad în dimineaţa următoare. Numărul ştanţat în carnea vie nu le putea ucide gîndul. Era spaţiul lor protector, locul în care mai puteau visa.

VII

Felia de pîine cu unt şi miere de albine

Primele zile în lagăr fuseseră extrem de ambigue. Situaţiile absurde îşi arătau colţii la fiecare pas. O experienţă reprezenta o mică piesă dintr-un joc mai mare al suferinţei. În lagărul femeilor atmosfera nu avea o culoare mai optimistă. Aceleaşi sunete nemţeşti seci străbăteau zilele care curgeau unele după altele. În fiecare dimineaţă se făcea apelul. Chiar dacă nu ai fi ştiut intimitatea cifrelor, aici ai fi învăţat să le iubeşti, să adormi cu numărul tău în braţe, l-ai fi visat, l-ai fi repetat, l-ai fi spus de mii şi mii de ori, pentru că ar fi fost singura identitate, el singur capabil să poarte viaţa. Auschwitz nu era un lagăr de muncă propriu-zis, ci un leagăn al morţii, o maşină uriaşă de tocat carnea umană, un cuptor cumplit de ars oasele şi pielea evreilor. Se întîmpla ca în urma selecţiei sute de oameni, femei, bărbaţi, copii, destinaţi igienei, să nu se mai întoarcă niciodată. Chipuri necunoscute, anonimi fără voce, îmbrăţişau grotele necunoscutului, intrau într-un dans fără reguli cu moartea.

Aşa ajunse tatăl Hannyei să deschidă fereastra spre întrebări, să se furişeze din baraca lui în toiul nopţii pentru a aduna detalii despre această maşină de ucis. Nu li se spusese niciodată pe faţă că vor fi exterminaţi, ba dimpotrivă, odată sosite trenurile pe Rampa Morţii, discursul oficial era unul elegant, politicos şi distant. Politeţea ucidea mii de suflete, politeţea în numele comodităţii, ca nu cumva să se stîrnească revolte, urlete, gesturi neplăcute şi barbare. Naziştii aveau nevoie de crima elegantă, bazată pe o profundă filosofie, sufletele lor fiind atît de pure, suflete de rasă superioară, încît, în virtutea acestei purităţi, ucideau civilizat.

Imediat după ce cuvintele *Alle heraus!* erau rostite, ei, cîinii lui Avraam, Isaac şi Iacov, erau puşi în rînduială cu lagărul. Fiecare transport proaspăt avea parte de aceleaşi cuvinte: *Alles dort lassen!* Urmau promisiunile, că vor trăi în condiţii normale, că sînt de parcurs trei kilometri şi din lipsa mijloacelor de transport sînt nevoiţi să facă o selecţie pentru a uşura drumul femeilor cu copii sub 14 ani, bătrînilor, bolnavilor. În stînga rampei stăteau aceştia, în dreapta, toţi cei apţi de muncă.

Să se revolte? De ce s-ar fi revoltat aceste oiţe neprihănite dacă, după un drum chinuitor şi dezumanizant, pentru prima dată li se promitea ceva? Speranţa se năştea, creştea la sînul inocenţilor cum se împrăştie planta otrăvitoare cu binecuvîntarea pămîntului, cu bucuria acestuia de a o vedea rodind, fără a şti că protejata lui va otrăvi tot ce întîlneşte în cale. Licărul de nădejde, după înghesuiala inumană, în sfîrşit, părea că se întrevede. După trezirea speranţei nimeni nu spunea nimic, nici o întrebare, nici o revoltă, nici măcar vreo neîncredere. Convoiul lua drumul paralel cu şinele, la capătul cărora stăteau cele două dihănii flămînde. Coşurile înalte priveau cenuşii spre materia ce avea să le încălzească intestinele. Hrana proaspătă a crematoriilor mergea pe două picioare. Hrana proaspătă avea ochii îmblînziţi de vreme, gura acesteia spusese cîndva basme cu fiinţe străvechi care aleargă pe lîngă izvoare, mîinile acesteia purtaseră pruncii ca într-un alint sub tînguirea caldă a cîntecului de leagăn. Hrana proaspătă nu apucase încă să se rumenească în obraji, nici gropiţele din bujori să fie sărutate, nu avusese timp să aprindă menorah poate, nici măcar să se nască. Aceşti selectaţi sfîrşeau direct în crematorii, din fiecare transport în medie 2.000 de oameni. Ceilalţi erau destinaţi muncii, doar gemenii trezeau interese ascunse în mintea uriaşei maşini de ucis. Domnul Moscovici, ca mai toţi din lagăr, devenise specialist în cifre. Îi număra pe furiş pe cei neajutoraţi, îi număra pe furiş pe ceilalţi rămaşi. Cele două clădiri cu turnuri înalte impuneau ceremonialul neîntoarcerii, acolo era drumul spre necuprins, spre nevăzut, nebănuit, spre moarte. Ultima lecţie a vieţii dată filosofilor acestei lumi acolo se consuma. Multe cărţi s-au scris despre moarte, multe cuvinte au fost aşezate pe albele pagini, multă cerneală a curs în numele morţii, multe minţi au ocolit adevăratul ceremonial impus de viaţă pentru aflarea secretului

morţii, dar nici o carte nu va fi atins esenţa acesteia precum trăiau în măruntaiele morţii evreii.

Dimineaţa venea peste inşi cu bucuria unei ape călîi, de un maro transparent, căreia i se spunea cafea. Uneori, cei mai religioşi îşi ziceau rugăciunea, încă îşi mai spuneau rugăciunea. Dizgraţia hainelor vărgate şi rupte, atîrnate pe trupurile fără nume, crea un dureros spectacol pentru cel care ar fi privit. Desigur, pentru ceaiul de cafea se stătea la rînd sau, poate, de dimineaţă o bătaie s-ar fi putut isca pentru o cană de licoare fără gust. Mîinile tremurînde de spaimă trădau dorinţa de a prinde o porţie de apă colorată, de a sorbi din ea cu buzele nesatisfăcute pe deplin, sub abia bănuita privire de fiară flămîndă.

Cu timpul se familiarizaseră cu mersul lucrurilor, învăţaseră să stea la rîndul vieţii, învăţaseră că viaţa nu i se cuvine oricui, că trebuie să faci ceva pentru a o primi în fiecare zi, nici măcar fiertura din coji de cartofi, numită supă, nu le mai provoca tristeţe, învăţaseră să mestece bine coltucul de pîine, să-l înmoaie în salivă, dacă aveau, şi să ţină bucata de pîine în gură cît mai mult, să se lupte ca fiarele pentru o lingură de apă cu coji de cartofi, să-şi mestece şi golul adînc din suflet. Nimic nu era mai amar decît acest gol, un hău negru şi necunoscut spre care alunecau fără întoarcere, fără ca cineva să îi plîngă, să le sărute ochii înainte de a-i închide pentru totdeauna.

Uneori, cazanul fierturii era prea mic pentru lighioanele din pîntecele lor flămînde. Atunci ieşea cu încăierare. Responsabilii de blocuri nu interveneau, ei îşi asigurau pîinea şi supa, ba chiar o porţie dublă, porţia vreunui amărît, mult prea slab să se lupte sau, poate, prea delicat. Plînsetele surde ale delicaţilor nu aveau, desigur, nici un ecou. Ierarhia era clară şi nu diferea prea mult de cea care se afla dincolo de gardul cu trei rînduri de sîrmă ghimpată. *Prominenten* erau cei care răspundeau de diferitele treburi în lagăr; în ordine veneau *Lagerältester*, *Kapos*, bucătarii, infirmierii, responsabilii cu curăţenia, şefii peste duşuri şi latrine, iar la urmă deţinuţii fără nici o funcţie. Nemţii li se adreseau doar *Häftling*-ilor cu funcţii. Mutilaţi de propriile conştiinţe şi spirite, lupta pentru o poziţie cît mai bună în ierarhie asigura individului o strachină de supă în plus şi un chip de animal de pradă, gata să-şi ucidă fratele, proiectînd scenarii în care ar fi curs mult sînge

pentru a satisface gustul, foamea de carne vie a SS-iştilor. Aşa treceau zilele în lagăr. Aşteptarea clipei următoare era apăsătoare. Trenurile veneau în fiecare zi din toate colţurile Europei. De la cei proaspăt sosiţi mai aflau cîte ceva despre mersul războiului. Oficial sau nu, lumea plătea tribut Germaniei. Auschwitzul ajunsese un furnicar greu de ţinut în tăcere. Lupta pentru supravieţuire era feroce, omul cu firea lui îşi proiecta imaginea ghearelor asupra întregii lumi. El, ghearele lui şi lumea.

În întunericul adînc al universului doar stelele mai erau martore la acest sfîşietor calvar, la dureroasa zbatere, la zvîcnetul ultim al inimii, la înspăimîntătoarele urlete. I-ar fi putut judeca cineva pentru loviturile date semenilor lor în virtutea dorinţei de a trăi?! Ar putea vreun om judeca miile de suflete arse în crematorii azi, aceiaşi lovind sau primind lovituri pentru o coajă uscată de pîine?

Căzuţi în propria mizerie, în latrina fiinţei lor, şi-au trădat tatăl, fratele. Dar cine i-ar putea lovi cu pietre?!

Într-una din zile, şi zilele erau toate la fel, rabinul fusese martorul unei scene tulburătoare. Îşi consemna în rugăciunile lui toate bocetele, toate lacrimile, crezînd că acestea, ajunse în burduful lui Iahve, vor fi numărate.

Lagărul se pregătea pentru primirea unor ziarişti, însărcinaţi cu scrierea unui articol despre prizonierii de război. Totul trebuia să arate strălucitor, desigur, în limitele impuse de război. Comandantul lagărului primise cu cîteva zile înainte o notă de la Führer însuşi. Lumea occidentală trebuia să vadă cît de bine o duc prizonierii, cîtă atenţie li se dă, cît de umani sînt naziştii. Începuseră pregătirile. Fîşii de gazon fuseseră aduse şi întinse în curţile interioare ale Auschwitzului, bătăile fuseseră interzise, copiii erau învăţaţi să spună în cor *Wieder Butter mit Honig!*, femeile învăţate cîntece nemţeşti. În ziua în care sosi grupul de ziarişti, bărbaţii udau iarba abia plantată, femeile coseau haine şi cîntau melodiile abia învăţate, copiii, aşezaţi cîte şapte-opt, se jucau printre plăntuţele abia înfipte în pămînt sau desenau. Un *Kapo* trecu printre ei cu platoul încărcat. Feliile de pîine unse cu miere şi unt nu văzuseră vreodată feţe de evrei. Ziariştii, însoţiţi de SS-işti, fotografiau. Micuţii întindeau mînuţele după bucata de pîine cu miere şi unt. Nu mai mîncaseră de mult, de acasă, aşa

ceva. Uitaseră gustul dulce-aromat al mierii, dar ei strigau *Wieder Butter mit Honig!*, *Wieder Butter mit Honig!* Erau obligaţi să strige *Wieder Butter mit Honig!* Din grupul micuţilor se desprinse Steven, un băieţaş de cinci ani. Turma mioarelor nu mai era înlăcrimată ca în restul zilelor din cauza foamei, mieii primiseră pîine şi miere. Lui Steven îi plăcuse mierea, mierea avea gustul dulce ca dulceaţa cîmpului pe unde zburaseră albinele, dar micuţul Steven nu ştia cum e cîmpul, el cunoscuse acum, pentru prima dată, gustul mierii. Mai voia. Paşii copilului se îndreptară spre grupul de ziarişti. Platoul cu pîine şi miere era oferit oaspeţilor. Lagărul mînca pîine cu unt şi miere. Ziariştii, nemţii, deţinuţii mîncau din acelaşi platou. Aparatele de fotografiat surprinseseră momentul, lumea întreagă putea vedea umanitatea omului superior.

Dar Steven, băieţaşul de numai cinci ani, mai dorea. În dreptul SS-iştilor, ziariştilor, sub privirile înspăimîntate ale evreilor, mogîldeaţa întinse mînuţa. O singură felie stătea lucind în galbenul îmbietor al mierii de albine, o singură felie, o mînuţă întinsă, şi comandantul lagărului care, în mod voit, rămăsese ultimul. Acesta luă felia de pîine şi-o puse în mîna lui Steven. Toţi păreau fericiţi, zîmbetul uman al bărbatului fusese imortalizat. În pragul unui prînz dogoritor de început de vară, deja era vară, cînd în geamuri flăcările iadului rînjesc dezmăţate, în curtea lagărului Auschwitz-Birkenau îşi făcu apariţia acest micuţ înger, pe nume Steven. Mînuţele lui duceau bucata de pîine unsă cu unt şi miere, ochii lui purtau golul mîinilor comandantului care-i întinse pîinea. Steven rupse felia în două. Pe pielea roză i se scurgea lichidul vîscos şi îmbietor. Vîrful subţire al limbii luă urmele acestor dulci picături. După ce-şi linse mîna, Steven întinse o bucată comandantului. Era Mengele. Cum să fi ştiut acest suflet de înger că face parte dintr-o rasă inferioară? Medicul muşcă din ea cu un zîmbet diavolesc, scuipînd-o în gazonul proaspăt întins, în următoarea clipă de neatenţie a ziariştilor. Totul ieşise bine. Doar martirii fără glas, doar îngerii, aceşti mieluşei care udaseră cu lacrimi neprihănite pămîntul Auschwitzului trezindu-l la viaţă, la o nouă viaţă, duseseră jugul intrat puternic în carne, urcaseră cu picioarele goale ţeposul drum al Sionului.

După plecarea oaspeţilor, cîntecele încetară, gazonul fu strîns, copiii nu mai strigau *Wieder Butter mit Honig!*

O nouă selecţie! Micuţul Steven se afla printre cei destinaţi burţii hămesite a crematoriului, dar înainte primi o palmă să ducă în moarte imaginea supraomului. Unui superior să nu-i întinzi niciodată bucata de pîine cu miere.

În preajma morţii, în faţa lui Mengele, îngerul cenuşiu al crematoriului, feţele acestora exclamau nu goliciunea sufletului care arde, ci puterea luminii, strălucirea candorii ascunse în jumătatea feliei de pîine unse cu miere şi unt. În măruntaiele focului fuseseră trimişi peste 300 de oameni. Li se ordonase să se alinieze în faţa barăcilor. Stăteau în pielea goală aşteptînd. Goliciunea devenise un bun comun. În faţa lor, îmbrăcaţi, nemţii priveau pictura nudurilor vii cu superioritatea rasei. Evreii erau cîinii care trebuiau ucişi. Prea se înmulţiseră, prea se răspîndiseră, prea erau ca pietrele peste tot, prea multe afaceri le aparţineau, prea se impuseseră în mersul acestei lumi. Acum era rîndul morţii, declinul, suişul trebuia retezat, mizerabila treabă fiind făcută de naziști, în contul întregii lumi.

Goliciunea făcea parte din jocul hazardului, din jocul cioburilor aruncate la întîmplare în pătratele şotronului. Primiseră ordine să moară cît mai mulţi evrei: femei, copii pînă la paisprezece ani, bătrîni, bolnavi. Cei selectaţi făcură un pas în faţă. Neamţul, un arian bine făcut, cu o statură neclintită, se opri în dreptul Friedei Ben Yehuda. Cîteva clipe pentru ca sîngele să-i îngheţe, cîteva secunde, o privire aruncată de Mengele pentru ca inima să-i sară din piept. Nu se întîmpla prea des ca Mengele în persoană să treacă printre rînduri. Tîmplele îi zvîcneau, respiraţia îi deveni alertă, trupul ei se zbătea mut sub acea privire de ucigaş, fiecare celulă alerga pe culoarele întunecoase ale vieţii, prin gura căscată a drumului fără întoarcere. Ghearele naziste se înfipseră în gulerul copilului doamnei Ben Yehuda. Amiaza toridă alunecă pe obrazul palid al femeii. Li se spusese că vor merge la duş, dar ei, aceste fiinţe care nu mai aveau dreptul să simtă revărsarea calmă a adierii de vînt peste frunţile lor, ştiau adevărul.

Frieda Ben Yehuda făcu un pas înainte. Ultimul drum al copilului cerea împlinirea maternă pînă la capăt, mîngîierile ei. Ea nu mai conta. Fusese învinsă ca materie, dar, după moarte, balsamul iubirii revărsat peste acest copil va îmblînzi fumul crematoriului. Văzduhul Auschwitzului nu va mirosi a săpun din

grăsime de evrei, ci a emoţie, a bucurie, a strîngere de mînă, a sărut.

Şirul femeilor cu prunci aluneca spre ultimul drum, spre focurile adînci. Icoana morţii era copleşitoare. Vor dormi sub tronul de domnie al lui Iahve? La capătul lagărului, cele două crematorii. Ştiau că nu sînt destinaţi duşurilor, zvonurile cu privire la moarte circulau. Spectacolul nălucilor murmura o bucată din Kadiş. Cine i-ar fi garantat Friedei Ben Yehuda că Rugăciunea morţilor îi va reda fiul după ce va fi păşit în lumea umbrelor? Talmudul le vorbise despre promisiunile făcute de Iahve părintelui lui Israel, Avraam. Auzise de atîtea ori *Cîntarea lui Avraam* – „Cînd a fost Avraam în vîrstă de nouăzeci şi nouă de ani, Domnul i s-a arătat şi i-a zis: Eu sînt Dumnezeul cel Atotputernic. Umblă înaintea mea şi fii fără prihană. Voi face un legămînt între Mine şi tine şi te voi înmulţi nespus de mult...“ –, o şi cîntase, dar nu cu vocea aşezată în groapa comună. Atunci trăia, acum simţea respiraţia caldă a morţii, dinţii acesteia cum muşcă din pîntecele încă înfloritor, cum mestecă din fălcile mari carnea fiului ei, cum gîlgîie cu plăcere nebună din gît sîngele neprihăniţilor.

„Nişte roabe, nişte roabe bocitoare şi risipă de lacrimi“, îşi spuse în gînd. „Ce am făcut pentru aceşti copii? Nimic! Pruncii nu au fost mîngîiaţi, iubiţi, ci bociţi şi trimişi la moarte.“

În faţa realităţii conturate sub privirile lor, un uriaş cazan în care clocoteşte supa pentru cina lui Iahve, în apele migdalate în care vor fierbe ei, evreii, resturi ale umanităţii, femeia îndrăzni să-i cînte acestui Dumnezeu nu melodia preferată pentru cina lui – Kadişul –, ci un imn închinat vieţii absolute:

Astăzi nu voi urî
Doresc fără măsură nemărginirea
Şi dragostea o doresc, şi dragostea
Să aud cum zace în creştere clorofila
Sub dansul solar al vieţii
În hora morţii ucisă, în zvîcnetul hohotitor al dimineţii
Mi-am decretat doar dreptul la dragoste
Astăzi nu voi urî
De vei voi să-mi furi seninul din ochi
Iubirea-mi te va înfrînge din înaltul
Zbor fără margini cioplite în zidurile din Auschwitz

Astăzi am dreptul doar să iubesc
Astăzi nu voi urî
Fugiţi, voi, păpuşi cu capul de sînge
Muşcate şi smulse cu dinţii de foc
Voi, monştri ai minţii, hidoşenii cu aripi
Nu vă doresc, nici durerea nopţii
Ce-o simt în fiece mădular
Nici plînsul pămîntului
Scormonit pînă în măruntaie
De flămîndele fălci heruvimi tîrîtori
Nu vă doresc
Mi-am decretat doar dreptul la dragoste
Astăzi nu voi urî
Văzduhul va mirosi a sărut de îngeri
Nu a şerpi veninoşi alăptaţi la suflet
După ce nu voi mai fi
Astăzi nu voi urî, voi iubi!

Astfel cîntă Frieda, legănîndu-şi copilul, petrecîndu-l pe ultimul drum. Roabele intrară în spaţiul aşa-ziselor duşuri. În mijlocul halelor din subsol se puteau vedea stîlpi din beton, pe pereţi, cuiere. Anticamera era întunecoasă, refuza să ofere ospitalitate acestor fiinţe, în stînga, un gemuleţ care dădea spre camera cu duşuri. Totul părea straniu. Într-un colţ abia vizibil stătea un grup de nazişti, printre care Mengele, doctorul, acea gură uriaşă care avea dreptul să spargă între dinţii lui mari carapacea gîndacului. Aerul din încăpere era greu de suportat, deratizarea fiinţei evreieşti trebuia să înceapă.

— Dezbrăcarea, se auzi scurt. Mengele îşi privea opera. Doctorul morţii oferea hrană crematoriului.

Copilul doamnei Frieda Ben Yehuda era atît de tulburat, că uitase să se dezbrace sau cuvintele care pluteau prin aer se întipăriseră cu întîrziere în mintea lui îngheţată. Glacialitatea nu putea crea sensuri, înţelesurile nu se desprindeau din colosul de gheaţă. Uitîndu-se la băiat, Mengele, plecat de mult timp în excursia fără sfîrşit a experimentului, îi aruncă micuţului o privire de ar fi răsturnat cu ea de pe calea ferată o garnitură de tren.

De mult nu mai avusese îndoieli cu privire la felul de a fi al acestor indivizi impuri. Se bucura în sinea lui că-şi poate continua

studiile experimentînd pe carne de om, că această carne evreiască impură putea fi un recipient în care să toarne fără probleme diverse substanţe. Îl bucurau reacţiile, îl împlinea observaţia în sine, trăia apogeul ştiinţei medicale. Iubea pielea gemenilor, era fascinat de sîngele lor, cît priveşte un posibil suflet, acesta nu exista, el era impur, o specie în care curajul, inteligenţa şi agresivitatea nu puteau rodi. Doar neamurile înalte erau înzestrate cu atributele supraomului. Ceilalţi să moară! Evreii nu erau oameni. Pentru doctor, pînă şi acest odihnitor întru vecie duş era un experiment care merita să fie observat.

Frieda Ben Yehuda îşi trase copilul lîngă pielea ei caldă, acum la vedere, fără să trădeze vreun semn de tulburare, de spaimă neîmblînzită. Îşi dezbrăcă fătul, urmărindu-i fiecare gest, privind fiecare nasture descheiat. Începu cu cel de jos, din dreptul mîinilor mici, lăsate să spînzure pe lîngă trup, parcă într-o ultimă legănare. Trecu la al doilea, la al treilea. Pielea roză a copilului încă mai avea mirosul proaspăt de floare nealterată. Îl strînse în braţe. Maica cu puiul ei! Îl legănă. Al patrulea nasture şi ultimul îi descoperi grumazul de mieluşel. Din el curînd va ţîşni un strigăt, un plînset, apoi ultimul fir de viaţă va curge, se va strecura prin rîul aproape cald de sînge. Frieda îşi reţinu singura lacrimă care îndrăznise să iasă în colţul ochiului. Pentru ce să tulbure universul acestui boboc nedeschis?!

— Vom face o baie caldă, vom mînca ceva, apoi îţi voi spune o poveste, îi şopti micuţului.

Celelalte femei plîngeau. Nicicînd nu au curs atîtea lacrimi pe pămînt cîte se revărsară în Auschwitz, dar ce folos, flăcările lui înghiţeau mai departe trupurile nevinovate. Copiii erau sărutaţi pentru ultima dată. Cenuşa acestor heruvimi trebuia să poarte urma sărutului de mamă. Aşa ar fi rămas în viaţă. În rest, nu se întîmplase vreodată ca un grup de evrei să se întoarcă de la duşuri. Apa Auschwitzului spăla fără urmă soiul evreiesc. Ştiau că aceasta era o poveste a morţii care n-a fost niciodată rostită, pentru că abia acum se trăia. Trăiau în poveste, ştiau că va veni o zi cînd aceasta se va scrie şi va fi spusă lumii, dar ei abia o trăiau.

Urmă duşul eliberator. Femei, copii, bărbaţi trecuţi de şaizeci de ani priveau înspăimîntaţi spre stîlpii de beton, spre tuburile prin care cădeau granule liliachii. Pielea lor aştepta apa. Pielea

trandafirie, ca florile de primăvară cînd bucuroase primesc razele soarelui, pielea de copil aştepta atingerea prospeţimii apei. În tabloul carnal se strecurau petele albe, dunele unduioase ale ridurilor, şanţuri în pielea săpată de timp. Trupurile dezbrăcate, dezbrăcate chiar de propriul sine, sperau că o apă odihnitoare le va cădea pe corpuri, că ei se vor întoarce la absurditatea vieţii, la ceaiul de cafea al primei ore, la sirenele răsunătoare, la zeama întinsă din coji de cartofi, la bătaia pentru un colţ de pîine, la munca ilogică de a căra pietre, la... viaţă.

Din micile găuri, aburii liliachii se revărsau ca un nor, fineţea lor colorată pătrunzînd în nările evreilor. Spectacolul începu. Naziştii priveau experimentul – o artă în sine.

De obicei se spune că primeşti multe lecţii de la viaţă. Se cuvine, chiar dacă nu se face aceasta, pentru că ciudăţeniile se descoperă prin ele însele, să subliniem o bizarerie, ceva neobişnuit pentru un om normal, deşi am vrea să credem că cei cu bun-simţ vor pune întotdeauna un semn de întrebare în dreptul acestui cuvînt – normalitate. În acea zi toridă de început de vară, la ora prînzului, cînd iadul îşi face de cap dezlănţuindu-şi toate talentele, la ora prînzului, cînd deţinuţii ar fi trebuit să soarbă din zeama lungă, SS-iştii să se distreze privindu-i, doctorii lagărului să-şi îmblînzească stomacurile cu felurite mîncăruri, în acel ceas satanic lucrurile se petrecură sub incidenţa unei felii de pîine unse cu miere de albine. Felia lui Steven, inocentul copil, îi trimise pe el şi pe ceilalţi la moarte. Mengele, doctorul fermecat de ştiinţă, de tot ce-i putea descoperi aceasta, învăţa marea lecţie a vieţii, învăţa, cum învăţase prin aulele universităţilor, că omul este doar organ, o grămadă de carne cu funcţii fără suflet, învăţase să devină un doctor adevărat: să nu vorbească, să nu mîngîie, să nu zîmbească. Învăţase unica lecţie a vieţii – moartea. Arta de a ucide, de a prinde în forceps moartea.

Turma de mioare se zbătea pe pajiştea cu gaz liliachiu. Gazul ameţitor îi îneca. Ultimele gesturi umane, ultimele gesturi ale fiinţei scoteau la iveală multiplele feţe necunoscute omului. Instinctul de supravieţuire le goli mintea de orice raţiune, îi convinse să se agaţe de orice gest, doar ca să rămînă deasupra gazului. Pielea devenea roşie, ochii, pe măsură ce gazul liliachiu pătrundea în plămîni, li se bulbucau, cu limbile atîrnate peste buze

căutau oxigen. Nu aveau nici o scăpare, doar acele guri păreau să fie tunelul spre viaţă. Instinctul era fals, alunecos de înşelător, precum acest liliachiu balsam care îi înfăşura pînă la sugrumare.

Unii căzură. Cu puteri supraomeneşti se ridicară pe cele două picioare, două picioare bărbăteşti, puternice, mai puternice decît cele ale mioarelor, decît cele de miei încă beţi de laptele proaspăt de mamă, neînţărcaţi, două picioare bărbăteşti care se căţărau pe trupurile umane, goale, golite de orice formă de existenţă, două picioare, trupuri despuiate de bărbaţi, cu două mîini puternice, căţărătoare, cît mai sus pe trupurile goale, contorsionate, zăvorîte unele în altele, învălmăşie diavolească pictată de nazişti. Piramida din carne liliachie era terminată. Perfecta sculptură a umanităţii purta acum semnătura unui medic, o piramidă de trupuri răvăşite care ar fi vrut scăpare. În jur, rîuri de sînge. Cei mai puternici luaseră locul în vîrf, crezînd că vor da de aer, apoi femeile şi la bază copiii, mieluşeii alăptaţi la sînii acestor femei căţărate pe capetele micuţilor încă neînţărcaţi. Mîinile Friedei, mama care odinioară mîngîiase trupul trandafiriu al copilului ei, erau acum înfipte adînc în carnea pruncului, picioarele ei, prelungiri ale pîntecului care îmblînzise pentru cîteva clipe strigătul micuţului la venirea lui pe lume, stăteau acum încleştate în carnea cuprinsă de moarte a fătului. Spaima smulse din ea dorinţa animalică de a se salva. Se zbătu ca toţi ceilalţi pentru un dram de aer. Moartea o aruncase în acest joc nemilos. Bulbucaţii ei ochi erau întorşi dinspre ultimul drum al copilului.

Perfecta sculptură de trupuri umane, artă a pămîntului, îndoliase sămînţa de viaţă. Ce mare sculptor se dovedi a fi în acele zile Mengele. Era mîndru de piramida aceasta perfectă, de oasele contorsionate în ea, de bucăţile dezgolite de carne roşie cu pete, şanţuri de mov, ochi bulbucaţi, ieşiţi din orbite, veniţi în întîmpinarea limbilor atîrnate, curgătoare pe linia corpurilor goale a piramidei umane, în jur sînge, mult sînge, ca într-un tablou neînchipuit de nimeni vreodată stătea stana de carne, îngheţată în moartea care nu se mai bucurase niciodată ca atunci. Lîngă marea sculptură a morţii, satisfăcut, doctorul îşi derula în minte alte şi alte asemenea experimente, în numele progresului, în numele superiorităţii rasiale.

Era dezgustat de atîta impuritate. Sufletul lui delicat dorea o

ţigară. O răsuci între degete, apoi fluieră printre dinţi: „Chemaţi deţinuţii responsabili cu morţii“. Încă un fum, aruncă ţigara şi plecă.

Ceilalţi evrei participau la nebunia zilnică. Grupaţi în flancuri de cîte şapte, aveau să-şi aşeze chipiul şi să-l scoată ore în şir, fără număr, ca atunci cînd timpul se sparge şi nu-i mai poţi ţine socoteala. Aceeaşi mişcare, în aceeaşi poziţie. Hannya, descoperită de un *Kapo*, participa la acest exerciţiu absurd pentru ceilalţi, ajutător pentru ea, care nu uitase că un Calinorog o aşteaptă dincolo de pajiştile întinse ale cerului.

Pe cînd Nyx, fiica lui Chaos, se înălţa mîndră punînd stăpînire peste văzduh şi orice fiinţă, evreii, în odiosul lagăr Auschwitz, urmau ordinele naziştilor pînă la epuizare. Repetarea bolnavă, circuitul aceluiaşi drum parcurs de mînă, dinspre glezne spre tîmplă, ore în şir, ar fi ucis minţile cele mai sănătoase.

Mizeria trupului, mizeria vieţii miroseau ca un balsam al morţii împrăştiat în aer.

— Pozaţi în victime? spuse căpitanul maratonului nazist, şi imediat lovi cu cravaşa pe cîte unul, la nimereală.

— Nu, domnule, răspunse cel umilit, care primi o nouă lovitură pe trup, pentru că nu-şi recunoscuse greşeala.

Rabinului i se rupea inima de durere. O vorbă în plus sau în minus n-ar fi contat. Mărturisi ceea ce nu avea substanţa mărturisirii.

— Vă rog, *ich bin Ihrer Meinung*.

Mîinile lor deveneau aripi. Aripi de durere, ace în muşchi de la repetata mişcare. Hannya îşi închise ochii şi zbură, zbură la Calinorogul ei. Uneori avea sentimentul că lumea aceasta, Limelfia, chiar există. Ştia că odată a fost acolo, că a trăit acolo, dar acum avea parte doar de secvenţe din Limelfia. Era lumea ei, doar a ei, doar de ea ştiută, însă nu cunoştea prin ce minune anume înţelegea, vedea toate acestea.

Zbură, zbură Hannya, spre Calinorog, spre lebăda care plîngea *hualap-sasîh-vîsîh-hualap-sasîh-vîsîh*. Vîrful degetelor ei atingea cîmpiile albe de sus, unde păştea o făptură tare stranie, nici cal, nici inorog, dar în acelaşi timp şi cal, şi inorog. Avea sentimentul că-l cunoscuse cîndva pe Calinorog, că va veni o vreme cînd ei îşi vor povesti multe lucruri. Pe cîmpiile albe mai exista o creatură, un

vierme fantastic, şi era fantastic pentru că nuanţele scoase de el erau fantastice, desenau în jurul lui lumi, mii de lumi colorate. Fetiţa, în zborul ei, atinse doar marginile acestei cîmpii. Din acel loc asculta cuvintele viermelui. De la Viermele Fantastic, îl scriu cu litere mari pentru că am aflat destul de tîrziu şi eu că acesta era numele lui, auzise pentru prima dată de *Istoria Regatului Păsărilor*. Regele acestui regat, Pasappolonion, ştia că, după mii şi mii de ani, multe păsări, trimise într-un ţinut tenebros să scrie cîte un capitol din marea carte a regatului, îşi vor uita zborul. Cînd auzi Hannya pentru prima dată această bizară poveste, chiar din gura Viermelui Fantastic, tresări. „Oare nu sînt şi eu o pasăre care a uitat ce i s-a dat să facă?“, se întrebă.

Nu, nu se putea acest lucru, îşi spunea fetiţa, deşi în fiecare zi ea zbura. Zbura cu bucuriile şi tristeţile ei. De cele mai multe ori era tristă; avea şi de ce. I-ar fi fost mult mai simplu dacă cei trei prieteni ai ei ar fi rămas cu ea. Ce uşor i se deschise acel tărîm, Limelfia, cînd Gălbilă, Roşilă şi Negrilă o însoţiră pe drum. Credea că aceştia aparţin de drept acelui loc, neînchipuindu-şi că, de fapt, şi ea, şi oricine altcineva ar fi putut să fie din acel ţinut. Hannya era confuză. Zbura, dar nu ştia dacă în realitate. Îşi ţinea cu grijă respiraţia, picioarele mai întîi se depărtau de platforma Auschwitzului, apoi trupul îşi pierdea orice consistenţă care l-ar fi ţinut pe pămînt şi, desprinsă de tot ce era în jurul ei, urma aripile vîntului îmbălsămate de răşina de brad. Din cînd în cînd mai nimerea cîte un colţ de asteroid, dar nu se plîngea nimănui, şi nici n-ar fi avut cui să se plîngă. O poartă transparentă, în dreptul albei cîmpii, o oprea. Putea să vadă, putea să audă, dar nu putea păşi. Ce bine i-ar fi fost ei, gîndea de fiecare dată, dacă cei care aparţineau de drept lumii acesteia ar fi însoţit-o. Hannya ofta.

Calinorogul, alb ca scăldat în spuma laptelui tocmai muls, alerga cu răsuflarea tăiată în căutarea Viermelui Fantastic. Trebuie amintit un amănunt foarte important: Calinorogul-Inorogulcal nu era tot timpul alb, el îşi schimba culoarea în funcţie de nu ştiu ce mari taine. Dar Calinorogul-Inorogulcal avea o tristeţe, o tristeţe grea ce-i atîrna de inimă – grija.

Fetiţa nici nu ştia, nici n-ar fi avut de la cine să afle, că Inorogulcal-Calinorogul, de foarte multe ori, vorbea cu Viermele Fantastic despre fiica împăratului Limelfiei, prinţesa Hannya.

Grija acesteia o purta Calinorogul-Inorogulcal. La numele fetiţei, miraculoasa făptură prindea viaţă cît cele şapte vieţi la un loc pe care le avea. Pe dată ochii îi deveneau de vultur, îşi întindea coama pletoasă de sidef pînă spre izvoarele cele mai adînci ale cîmpiei, iar glasul necheza către astrele cele mai îndepărtate. Toate acestea şi altele le vedea fetiţa şi le aduna în sufletul ei.

În seara aceea, în acea obositoare seară, pe cînd Nyx, fiica lui Chaos, se înălţa mîndră, punînd stăpînire peste văzduh şi orice fiinţă, Hannya, întoarsă din zborul ei, încă mai găsi putere să le povestească de cîmpii, de fantasticul vierme, de Calinorog.

— Cînd am ajuns acolo, luminiţele pietrelor de deasupra cîmpiilor albe cîntau. Era o melodie, un dans de pe altă lume rătăcit vesel printre ierburile acelor făpturi. De pietre atîrnau frînghii de licurici pe care, uneori, se legăna făptura nici cal, nici inorog, şi cal, şi inorog. Îi plăcea să asculte despre lucruri nemaiauzite. Dar cel mai mult îi cerea celui care arăta a vierme cu lumini şi aripi să-i vorbească despre povestea sa. Trista făptură îşi cînta limpede, vorbind ca despre un altul, povestea trăită cu mult timp în urmă, într-un alt ţinut, chiar pe pămînt.

Tristeţea nelămurită a Viermelui Fantastic, spuse el*, nu era ştiută de nimeni. Zile şi nopţi la rînd plînse, de cînd căzuse pe pămînt. Era străin de locul acela. Printre oameni nu era mai mult decît o tîrîtoare. Trebuia să se ferească de paşii grăbiţi ai trecătorilor, să nu fie strivit. De foarte multe ori încercă să-şi ridice ochii din adîncurile văii în care se afla, dar constată de fiecare dată că lungimea de la tălpile oamenilor pînă la frunţile lor e asemenea lungimii de la pămînt pînă în hăurile cele mai adînci şi întunecate ale universului, şi se măsoară în mîndrie. De luni pînă lunea următoare se tîra din bătătură-n bătătură, cerşind o firimitură de pîine. Promitea fiecăruia în schimb daruri multe. Nici el nu ştia de ce. Viermele obişnuia să şi viseze noapte de noapte, pe cînd întunericul se mărea arcuindu-se pe turla universului curbat, scurs din sita cerului, după ce îngerii revoltaţi vor fi fost arşi în izvoarele cu flăcări de sus, visa Viermele Fantastic, visa; visa trunchiat şi ceţos figura depărtată de lume, celesta fiinţă visa în viermuiala mulţimii din stradă, cu capul încadrat în coama zburătoare, cu ochi scînteietori, celesta fiinţă visa. Îşi răsturna în vis, în visul doar de el iubit, dispreţuit de ceilalţi, vreo*

figură detaşată de lume, de cele mai multe ori figura lui Händel. Da, profilul acela rătăcit se prelungea glacial pe sticla scorţoasă a lumii, pînă cînd cioburile acestea îi fărîmiţară mintea în cuburi, în cercuri, arhitectonice întretăieri muzicale. Sîngele îi ţîşnea din suflet flori, flori de sînge, pînă şi din buricele degetelor zburau flori, flori de sînge care au tot înflorit în lacrimi pe ulicioara ceţoasă a sufletului său timp de douăzeci şi patru de zile, în care timp nimic nu făcea, nu mînca, nu bea, doar plîngea şi flori înfloreau din sînge şi note muzicale ţîşneau din sufletul lui, alcătuit din armonii şi cadenţe, ţîşneau din ochii pătrunşi de melodia funerar de vie a vieţii, zburau florile de sînge din minte, zburau florile de sînge în chip de re şi do, şi mii de portative culese din spini şi strigăte. De fiecare dată, Viermele Fantastic se minuna în vis: cine eşti tu, Händel, de stai aşa nenăscut, atîrnat pe colţul sunetului ancestral Mesia gata să cazi în pămînt? Oare nu ştii ce suferinţă mare te va lua din tălpi şi pînă-n creştet? Nu cunoşti tu cumplitele chinuri umane şi suferinţele pe care şi le produc unii altora? Händel tăcea, atîrnat de sunetul ancestral Mesia. Lacrimile lui curgeau şerpuitoare prin ierbile mov prin care mioarele rătăceau lipsite de păstorul lor, gîtul lor fraged de mieluţe striga: cine este acela? Händel nu se lăsa rugat, blînd răspundea mugetului de lapte – Mesia. Cînd Viermele Fantastic se trezea, era căzut pe gînduri de această tulburătoare simfonie a nopţii.

— Ştiţi, spuse Hannya după ce termină de reprodus povestea fantasticului vierme, el a ajuns în cîmpiile albe după ce loviturile oamenilor i-au descoperit organul visului. Da, toţi cei din acel ţinut au un organ în plus – visul.

În baraca morţii, fiecare evreu visa pe rînd că e un vierme fantastic.

VIII

Închide ochii şi vei fi în Limelfia!

Într-o dimineaţă, în timp ce se gîndea cum să ajungă la robinetele infecte cu apă unde ar fi trebuit să se spele, atît cît se putea, în cazul în care exista apă, pentru că, deşi un fel de proverb cinic stătea scris cu litere mari deasupra chiuvetei – *Nach dem Abort, vor dem Essen,/ Hände waschen nicht vergessen* –, se întîmpla ca prin ţeava ruginită să nu curgă nici un strop, Hannya văzu ceva strălucind printre zăbrelele barăcii. Rutina de fiecare dimineaţă acum era spartă. De nicăieri, o scînteiere ghiduşă părea că o cheamă afară.

— Unde te duci? întrebă Siegfried Paneth, care îşi făcuse un obicei din a avea grijă de ea.

Fără să dea vreun răspuns, copila ieşi. Strălucirea pîlpîitoare venea de undeva dinspre baraca din fundul curţii interioare, unde nici un deţinut nu avea voie să intre. Înaintă. Pe măsură ce se apropia de lumină, paşii îi deveneau tot mai nesiguri. Ar fi putut să se întoarcă, încă mai avea răgazul necesar acordat de timp şi distanţă, dar picioarele ascultau de umbra unei voci imperceptibile, simţită în mod ciudat de tălpile ei chemate de o curiozitate stranie, atrăgîndu-le într-acolo.

Se nimerise cum era mai rău, dar nu avea cum să ştie. Principalul medic de la Auschwitz-Birkenau îi stătea în faţă. Lumina scînteietoare venea de la jocul razelor de soare care se izbeau de catarama metalică a centurii acestuia.

— Hai, vino, îi ceru Mengele. Apropie-te, nu-ţi fie teamă.

Secundele trecură agale pînă cînd Hannya se hotărî să-i răspundă ceva. De obicei nu era o fricoasă, ba dimpotrivă. Viaţa în

Auschwitz curgea însă altfel, ziua avea altă culoare, orele alte mărimi.

De i-ar fi putut păstra pe cei trei prieteni, i-ar fi fost, poate, mult mai uşor! Simţea firea maliţioasă a doctorului pe care acesta încerca să o mascheze. Pentru ea era un necunoscut. Statura lui de gheaţă îi trăda firea de mistreţ în atac. Ochii lui albaştri, lipsiţi de lumina interioară, de expresivitate, străjuiau pielea puhavă a feţei care-i spînzura fără forţă, ca a unui bărbat trecut de cincizeci de ani.

— Nu, nu cred că am voie să încalc regulile, domnule, răspunse Hannya.

Mengele, socotindu-i vîrsta din priviri, gîndea că e tocmai binevenită, pentru că avea în clinica lui improvizată doar gemeni sub nouă ani. Evreicuţa aceasta ar fi putut fi un element de comparaţie numai bun. Era nedumerit cum de scăpase de pe rampă. Oricum, nu mai conta. În faţa lui stătea carnea proaspătă de evreu, îi şi simţea celulele încă neformate pînă la capăt cum se dezvoltă, le urma parcursul, vedea evoluţia lor, dorea să le prindă în toate fazele dezvoltării lor. Avea nevoie de ele.

Ar fi putut să o ia chiar din mijlocul alor ei, unde bănuia că stătuse pînă atunci, să-i pedepsească ar fi putut, pentru îndrăzneala de a o ascunde, însă nu-i servea la nimic zarva în lagăr. Mult mai bine i-ar fi prins şiretenia.

— Ai mîncat ceva astăzi?

— Nu, domnule.

— Aşa mă gîndeam şi eu. Hai, intră, vino cu mine să-ţi dau să mănînci.

Pe cînd Mengele o fixă cu ochii, Hannya îşi coborî privirea în pămînt. Îi era teamă de acest domn cu cizmele din piele neagră, atît de lustruite. Poate prea lustruite.

Gîndul la ce ar fi putut primi nu-i dădu pace. Ştia de la tatăl ei că nu are voie să scoată vreun cuvînt în cazul în care i s-ar bănui vîrsta şi sexul. Tentaţia era mult prea mare însă pentru un copil care nu mai mîncase de ceva timp. Îl urmă pe Mengele. Baraca în care intră Hannyei i se păru foarte ciudată. Arăta cu totul altfel în comparaţie cu cea în care stătea ea. În jur doar alb. Din prima încăpere, holul, se putea intra spre altele trei. Uşile erau deschise, încît putea vedea. În stînga, unde fusese rugată să intre, era o

cameră cu o masă lungă, acoperită cu un cearşaf, deasupra o lampă cu un loc mare, cum nu mai văzuse pînă atunci, lîngă fereastra cu perdele se aflau dulăpioarele pe care stăteau ordonate sticluţe de diferite mărimi, cu un lichid colorat. În stînga uşii, chiar de perete lipit, un dulap ticsit cu fel de fel de instrumente din metal sau sticlă. Mai existau măsuţe pe roţi, scaune, oglinda, chiuveta deasupra căreia nu era scris cinicul dicton, un obiect tare ciudat cu multe curele încrustate de cifre, dar cel mai mult copilei îi atraseră atenţia desenele de pe pereţi. Erau cruci negre cu vîrfurile răsucite, pe un fond alb. Hannyei îi plăcea foarte mult să deseneze, dar tablourile acestea n-o atrăgeau, nimic amuzant nu era în ele.

Din camera alăturată veneau voci de copii. Hannya se afla în unul din laboratoarele experimentale ale Auschwitzului.

Mengele aduse din hol un pachet învelit în hîrtie colorată. Îl desfăcu. Fetiţa privi curioasă. Prăjiturile, biscuiţii în diverse forme şi mărimi împrospătară aerul din încăpere, contaminîndu-l cu miros de vanilie. Copilei îi era foame, foarte foame, şi unde mai pui că-i plăceau biscuiţii. Ar fi vrut să o servească, dar, în sinea ei, îşi dorea mai mult ca acest medic să fie blînd cu ea, să nu-i facă nimic rău. Ei nu i se întîmplă pînă atunci să fie lovită, dar prietenii ei, cărora seara le spunea poveşti, erau adesea loviţi. Oricît ar fi vrut domnul Moscovici să o protejeze, nu reuşea să-i ascundă realitatea din care făcea parte deopotrivă fetiţa.

Doctorul, desigur, cunoştea psihologia copilului. O studiase la cursurile facultăţii de medicină, cunoştinţele completîndu-şi-le în Frankfurt, la Institutul de Biologie Ereditară şi Igienă Rasială, unde fusese numit asistentul lui Otmar von Verschuer.

Era mîndru de tot ce realizase pînă atunci. Se considera un geniu în ştiinţa medicală, zeci de descoperiri în viitor îi vor purta numele, iar el, parte din rasa superioară, se va fi bucurat de elogiile aduse pentru aceste descoperiri. Astfel visa. Visa Mengele, visa la tinereţea lui fără bătrîneţe, la continuitatea fără sfîrşit a arianului, pe care o căuta, scormonind în celulele acestor evrei nefericiţi, visa la exterminarea europenilor, la înlocuirea lor cu tineri proaspeţi, blonzi, cu ochi albaştri, produşi în laboratoare, fără tată, doar din mamă germană. Visa Mengele, visa la cucerirea lumii, visa la extraordinara zestre genetică a arianului; ceilalţi să moară, visa la puterea lui, la dumnezeul care era de fapt.

Trase un scaun lîngă fată, se aplecă pînă în dreptul ochilor ei ca să-i poată privi, îi întinse o mînă şi aşteptă. Pe Hannya o atrăgea preţiosul pachet desfăcut. Prea era bun omul acesta. Îi oferi biscuiţi, puse scaunul lîngă ea, îi întinse o mînă, nu avea cum să fie rău. Fetiţa se însenină şi răspunse mîinii întinse. Palma ei mică şi delicată alunecă în cea a medicului.

Diabolica fiinţă în halat alb ştia că-i cîştigase sufletul. Oare ce pietre preţioase ar fi putut aduce, să-i domine inimioara? Doar o privire, o mînă întinsă, o mîngîiere pe creştet şi fiinţa unui copil va zvîcni în orice palmă de adult. Mengele îi aduse pachetul mai aproape să-l vadă mai bine, să-i adulmece mirosul catifelat de vanilie. Copila ar fi vrut să-l atingă, schiţă un gest vizibil în acest sens.

— Trebuie doar să vii cu mine şi toţi biscuiţii sînt ai tăi.

Ar fi făcut orice, ar fi dat orice în schimbul prăjiturilor. Ce era rău în a-l însoţi pe medic?

Îi veni în minte imaginea tatălui. Cu siguranţă îşi făcea griji pentru ea; lipsise de ceva timp. În baraca sărăcăcioasă a adulţilor, întrebările curgeau precum Niagara. Doar Siegfried o văzuse pe fată cînd ieşise.

Moscovici simţea cum îi fuge pămîntul de sub picioare. Ar fi fost prea mult pentru el dacă ar fi pierdut-o pe copila lui dragă. Cînd murise soţia lui, făcuse un legămînt cu cerul că-i va fi acestei micuţe mamă şi tată.

— O sită a Satanei, iar noi, boabe mărunte pe care le toacă fin!

— *Raus! Raus! Zum Zählappell!*

Fantomele în haine vărgate, rase în cap, alergau pe uşă afară, aşezîndu-se în flanc. Cravaşa SS-istului lovea pe cîte unul în parte, fără motiv.

— Scump domn, se auzi vorbind domnul Moscovici, poate-ai văzut un tînăr, pe Hans, sau o fetiţă... pe Ha...

Domnul Moscovici ezită să-i spună numele adevărat, nu ştia dacă a fost demascată, dacă trăieşte sau unde se află. Oricum, nu apucă să mai spună nimic. Vădit deranjat că îndrăznise să i se adreseze, nazistul îl luă la bătaie. Loviturile curgeau la întîmplare pe trupul bărbatului.

— Domnule, vă rog, nu vă mîniaţi, am un copil, poate şi dumneavoastră, îndrăzni să-l roage această făptură copleşită de

tristeţile lumii în care trăia şi nu-i putea înţelege mersul.

— Pentru o mojicie ca asta, moartea ar fi prea simplă, evreu mizerabil ce eşti!

Îl luă de gulerul bluzei, trăgîndu-l cu brutalitate în mijlocul curţii. Lucrurile scăpară de sub control. Scoase pistolul şi-l întinse în dreptul tîmplei. Nimic nu-l mai putea salva, gîndeau ceilalţi. I se mai întîmplase o dată lui Moscovici, dar hazardul fusese de partea lui. Ochii bărbatului lăcrimau. Îşi plimbă privirea rugătoare spre ceilalţi. Era o înţelegere mută, între fraţi. De copilă trebuiau să aibă grijă ei. Nu-şi aminti să-şi fi dorit cîndva atît de mult să o strîngă în braţe pe fetiţa aceasta, fetiţa lui, cum îşi dorea acum. De-ar fi putut să-i vadă ochii nevinovaţi, să-i sărute mînuţele, să-i asculte poveştile zburdalnice, s-o audă cum înalţă castele din cuvinte.

— Oberhmann, Oberhmann! se auzi din depărtare.

— *Heil Hitler!* Mîna SS-istului se ridică mecanic, scăpînd pistolul, întins pînă atunci spre tîmplele transpirate ale evreului.

Îl luase prin surprindere; arma zăcea la picioarele lui Oberhmann, venit să verifice cum curg lucrurile cu privire la aplicarea *soluţiei finale*.

Oberhmann era un tînăr născut la Weimar, un tînăr rafinat, obişnuit mai degrabă cu cărţile de filosofie şi sălile de concerte decît cu această privelişte. În privinţa sîngelui, manifesta un dezgust total, l-ar fi deranjat cumplit imaginea acestui evreu îngenuncheat, înotînd în sînge. Spiritualiceşte vorbind, tînărul Oberhmann considera că orice om are nevoie să rămînă egal sieşi, să nu coboare cu nici un chip sub demnitatea rangului său. Execuţia trebuia amînată, nu se putea coborî din demnitatea în care se afla, încît să i se impieteze privirea cu sîngele unui om de rangul doi. Nu încape discuţie, evreii făceau parte dintr-o rasă inferioară, era convins de acest fapt, dar nu admitea ca filosofia lui despre viaţă să-i fie cumva tulburată de gemete.

Apariţia lui Oberhmann, interesat doar de statistica morţilor, nu şi de execuţia în sine, de partea ei sîngeroasă, îl scăpă pe Moscovici de moarte şi, de asemenea, apelul în ziua respectivă nu se mai făcu. Lui *Kapo* incidentul îi pricinui mare necaz, motiv numai bun de pedeapsă. În ziua aceea deţinuţii aveau să rămînă flămînzi şi însetaţi. *Dreptatea* nazistă îşi scoase colţii printre hainele vărgate. Din grupul blocului F, martor la incident, *Kapo* îşi

alesese la întîmplare victima. Era chiar rabinul. Doar ochii blînzi, purtători ai luminii din suflet mărturiseau despre credinţa lui în Iahve, în acel Dumnezeu care, pentru ceilalţi, murise, însă nu şi pentru rabinul Matitiahu. Cu ce era mai bun faţă de smeritul Iov? gîndea adesea acesta. Matitiahu nu-şi încheiase rugăciunea cînd *Kapo* îl înhăţă de mîneca bluzei. Aparatul de tortură era în apropiere. Îl legă cu o curea de o capră de lemn, picioarele i le vîrî într-o cutie sub strînsura puternică a curelelor. Urmară cincizeci de lovituri necruţătoare cu o vînă de bou. Rabinul nu se mişcă, nu scoase nici un geamăt, vocea lui nu cunoştea decît sensul rugăciunii. Înfuriat, *Kapo* îi aplică un set suplimentar de lovituri.

— *Liebe zum Vaterland*. Să simţi dragostea de patrie. Simţire, asta înseamnă viaţă. Îmblînziţi-o prin muncă! *Arbeit macht frei!* scuipă la sfîrşit printre dinţi nazistul. Acesta, neamţul ucigaş, ajunsese la Auschwitz pentru crimă. Îşi ucisese cumnatul. Printre deţinuţii evrei, superioritatea rasei îi dădea multe drepturi, inclusiv dreptul de a nimici carnea impură.

Ceilalţi fuseseră puşi la cărat bolovani dintr-un capăt al lagărului în celălalt. Bestia ucigaşă nu-şi refuză nici un spectacol. Scena devenea interesantă cu cît aceste fiinţe josnice, cum le vedea el, se apropiau de sfîrşit. Mirosul animalului de pradă îl ducea de fiecare dată direct la cel răpus de foame, sete, muncă.

Atunci el, învestit cu drept de viaţă şi de moarte, îşi imagina că-i Nero, la fel ca el ridica un deget sau îl cobora. Despre Roma şi împăraţii ei nu ştia nimic. De Nero aflase în treacăt, servind pe la mesele comandanţilor, în primele zile de şedere în lagăr.

În baraca gemenilor, Hannyei parcă îi trecu pofta de biscuiţi.

— Domnule, vă rog, sînteţi bun să mă lăsaţi să plec? Gîndul la tatăl ei care s-ar fi putut îngrijora nu-i dădea pace.

Fără a depăşi limitele severităţii, pentru a nu se demasca, doctorul nazist prinse cu putere copila de mînă, trăgînd-o în sala gemenilor.

Băieţeii şi fetiţele sub nouă ani, în jur de două sute de sufleţele, colorau, condiţiile fiind mai bune, dar lui Mengele nu-i păsa mai mult de aceştia decît de ceilalţi evrei, ci doar îşi îngrijea materia primă, destinată experimentelor. Nu se întîmplase niciodată în istoria medicinei ca doctorii să aibă acces la atîta material, nu se întîmplase vreodată să moară în acelaşi timp doi gemeni identici,

să fie despicaţi în acelaşi moment, organele să le fie comparate în acelaşi timp, să moară în acelaşi mod. Mengele trăia apogeul ştiinţei.

— Uite, vezi, aici te poţi juca!

Pentru moment, copila fu uluită de camera mare, curată, cu lenjerie, chiar dacă paturile pe trei etaje erau tot din lemn. Îşi reaminti de prăjituri şi brusc avu satisfacţia că aici îi va merge mai bine, că omul acesta bun, în halat alb, îl va aduce pe tatăl ei să stea cu ea.

Mengele o aşează pe un pat. Examinarea începu în tăcere, cei doi stăteau faţă în faţă fără să scoată careva vreun cuvînt. În tăcere îi măsură capul, în tăcere îi măsură trupul, apoi, separat, veni la măsurat fiecare membru, bustul, gîtul, degetele... în tăcere. Aceste măsurători i-ar fi servit experimentelor lui. Geniala idee despre repartiţia raselor pe scara umanităţii ar fi trebuit să fie o descoperire capitală. Muncise mult la tema lui preferată, *Rassenforschung*, era *Tosca* lui ştiinţifică. Era înnebunit după *Tosca*, zeci de mii de suflete trimisese la moarte pe bucăţi din magnifica operă a lui Puccini. Auschwitzul constituia scena, marea scenă a morţii şi a vieţii deopotrivă; el era marele maestru, dirijorul care orchestra întreaga suflare. Cu o singură mişcare elegantă de baston, trimitea mii de evrei la moarte în fălcile enorme ale crematoriului. Cu aceeaşi elegantă mişcare de baston, pe ritmurile *Toscăi*, alte mii erau destinate nebuniei muncii. La sfîrşit, cei mai iubiţi dintre muritori, gemenii, îndurau cumplitele chinuri, intrînd în hora nebună a doctorului. Experimentele.

De cîteva zile lucra la ceva nou; nimeni nu trebuia să afle, nu din vreun motiv de teamă, ci pentru că în joc era mîndria lui ştiinţifică. Tot din acest motiv îşi nota cu meticulozitate observaţiile. Îi plăcea, poate cel mai mult, să adulmece momentul dintre viaţă şi moarte.

Hannyei şi unui micuţ de cinci ani din lotul de gemeni li se oferi ocazia să mănînce dulciurile. Lui Mengele îi plăcu jocul diabolic pe care tocmai îl inventase. N-ar fi dat prăjiturile, nu acestor creaturi impure, dar plăcerea de a domina era mult mai mare, stîrnea în el toate instinctele de animal, de rechin cu colţii înfipţi în fălcile larg deschise, gata să înhaţe prada. Vînătorul şi vînatul!

Copiii n-au aşteptat un al doilea îndemn. Farkas Glasner, un

băieţel bucălat şi cu gropiţe, avea un aer de o îndărătnicie a spicelor de grîu, iar ochii migdalaţi sporeau naivitatea feţei acestui mic animal hăituit. Cum să nu-şi fi dorit acest copilaş cu buzele ca fragii să atingă cu limba savoarea vaniliei?

Medicul îşi pregăti ustensilele. Două seringi, ace, seruri, vată, microscop, lupă, oglindă medicală, substanţe ciudate, aparatul straniu de care atîrnau curele... Coborî din lumea ştiinţei lui foarte sigur pe sine. Nu se putu abţine şi le trase restul de biscuiţi de la gură. Se aşeză pe scaun, lîngă masa lungă pe care stăteau micuţii, îi întinse, îi legă de mîini şi de picioare cu curelele elastice de mînerele mesei. Doctorul privi mai întîi pupilele băiatului. Griul ochilor trebuia schimbat. Acul lung, metalic şi dureros se strecură prin pupila copilului, eliberînd serul colorat. Un ţipăt scurt, şi copilul leşină. Durerea avea chipul unui pescăruş rănit, capabil de un singur rotocol pe plaja fină a mării, apoi subţire un ţipăt, un legănat de aripă ucisă în bătaia firului de nisip, ca în cele din urmă să-l cuprindă moartea.

I se turnă ceva pe gît. Procedura fu repetată şi la celălalt ochi, durerea înţepătoare nemaiavînd nici un efect asupra lui. Încercă să lămurească totul, să nu-i scape nimic, notă fiecare reacţie, inclusiv gradul de vîscozitate a lichidului scos din ochii micuţului.

Hannya, mica şi delicata făptură, tremura. Ştia că-i va veni rîndul, altfel, de ce-ar fi legat-o?!

Umerii sănătoşi ai lui Mengele se înălţară, croindu-şi drum prin aer pînă la privirea copilei. Hannya îşi scrîşni dinţii, îşi strînse pumnii.

— Închide ochii şi vei fi în Limelfia! mai apucă fetiţa să urle, cu cîteva secunde înainte de pătrunderea acului în ochi.

În Limelfia soarele tocmai răsărise şi, pentru că abia făcuse ochi, purta în spate nu trei baniţe de apă, cum s-ar fi cuvenit să fie îndeajuns pentru toţi cîţi erau ca să se spele, ci doar una. Probabil că mulţi ar fi rămas murdari în ziua aceea, dacă luna nu şi-ar mai fi arătat din cînd în cînd colţii, enervîndu-l pe soare, care, cu toată ameţeala lui de somn, se scutură odată de-şi dete toate cele şapte rînduri de solzi de pe faţă, îşi vîntură coama de foc, moment în care nici chiar cel mai curajos voinic nu i-ar fi stat în cale.

Părea să fie o zi ca oricare alta, dar cu puţin noroc Hannya, care tocmai păşise cu privirea pe iarba albastră, avea să descopere

multe lucruri imprevizibile ale zilei. Că aşa se petrec lucrurile, şi nu altfel, stau mărturie de la o vreme chiar plopii violeţi, în care cresc mere portocalii. Şi-apoi, cine n-are treabă să contrazică lumea unui copil şi chiar pe el însuşi, de vreme ce se află în poveste citind-o, chiar de la primele ore. În Limelfia, nu ştiu dacă v-am spus, dar asta nici nu mai contează, era dimineaţă.

Pe Hannya o dureau foarte tare ochii. De altfel, se trezise tulburată rău de tot, avusese un vis ciudat. Se făcea că trăia pe o altă planetă numită Pământ, unde erau oameni, iar aceste creaturi se urau între ele, se hrăneau din deziluzii, tînjeau după dorinţa fericirii, dar în realitate n-o voiau, pentru că n-ar mai fi avut apoi după ce tînji, iar suferinţa după care tînjeau ar fi murit, şi, odată cu ea, probabil, şi omul.

Cît trăise în vis pe acea planetă, i se păru totul atît de straniu şi înspăimîntător, că avea impresia că luase cu ea umbra acelei întunecate lumi. Pe Pământ era război. Creaturile acestea aveau lipsă un organ, constatase fata: visul. Fiecare individ din Limelfia, gîndea Hannya, avea organul numit vis sub forma unor aripi de sidef. Cînd careva dintre cei care te visau murea, murea o parte din tine. Pământenii nu aveau acest organ.

— Ce trist, cugetă Hannya, să nu te viseze nimeni! Merită să trăieşti cu gîndul că nu te visează nimeni?

Zarva dimineţii ajunse pînă hăăăt, hăăăt departe, spre scările de piatră ale castelului, spre zidurile drepte, spre turnurile înalte. Fetiţa zănurfă se dădu jos din pat, cu toată durerea ei de ochi, îşi îndreptă paşii spre fereastră, acolo unde avea să aripeze Calinorogul ei, ca în fiecare dimineaţă. Dar nu se întîmplă aşa.

— Calinorogule, Calinorogule, aripează cu ale tale aripi pînă la fereastra mea şi du-mă pe cîmpiile dorinţelor, la familia viermilor fermecaţi, spuse fetiţa, frecîndu-şi ochii de durere.

Calinorogul însă nu răspunse. În vale larma era în toi. Tot păsăretul venise cu handramalele în piaţă pentru a vinde vechituri, populaţia humdragonilor era adunată cu tot calabalîcul, cu căţelul, cu purcelul şi, pe deasupra, cu plozii lor tocmai din a şaptea generaţie. Humdragonii, de sute de generaţii, îşi doreau un singur lucru: puterea, să pună mîna pe Limelfia. Degeaba făcură celelalte populaţii petiţii la Marele Împărat al Limelfiei, degeaba împăratul impusese embargouri împotriva acestor creaturi de

nesuportat.

Hannya, unicul copil al regelui, asistase de multe ori la astfel de litigii, uneori tatăl ei, înţelepţit de înţelepciunea timpului, ştiind că tronul va fi al fiicei lui, o lăsa chiar să împartă dreptatea. Fata îi asculta pe toţi cu multă răbdare. Biata de ea avea un suflet tare bun şi nu dorea să le facă rău, deşi ştia că cei găsiţi vinovaţi trebuie pedepsiţi.

— Calinorogule, Calinorogule, mai strigă încă o dată fetiţa de la fereastra înaltă a castelului.

— Aici sînt, Luminăţie, aici sînt.

Calinorogul apăru în dreptul fetei, gîfîind, că abia îşi mai ţinea sufletul să nu-i sară de şapte ori din piept. Trebuie să vă spun, chiar dacă nu se face, vă cer să mă credeţi, Calinorogul avea şapte suflete, şapte piei, şapte perechi de aripi şi, ca atare, şapte vieţi.

Cîndva, cu secole în urmă, într-o bătălie dată între străbunicul fetei şi humdragoni, era să-şi piardă un rînd de aripi, piele, suflet şi viaţă.

Suliţa otrăvită a căpeteniei humdragonilor trecuse chiar în mijlocul sufletului principal, care se ascundea în cavitatea internă a şarpelui. Bietul Calinorog, prieten intim al străbunicului fetei, pe nume Eli-Sabhar, fu ţinut de acesta în roua nopţii preţ de nouă rotunjimi de lună, pînă în clipa în care mierea lunii se scurse în boabele de apă, formîndu-se astfel un lichid magic, care, ştiu sigur, avea proprietăţi vindecătoare, conţinînd viaţa fără moarte. Datorită acestei licori, otrava fusese anihilată, aşa se face că, la ora cînd se petrec toate cu Hannya, Calinorogul trăia, devenind cel mai bun prieten al fetiţei.

— Ei, ei, Ino, spuse fata, obişnuind să-l alinte pe prietenul ei cu un nume care, rostit într-un fel anume, legăna toate frunzele copacilor din Limelfia. Atunci, frunzele se trezeau şi erau vesele pînă la apusul soarelui, cînd se culcau.

— Draga mea copilă, am fost în vale să văd de ce se vaită florile, apele, pietrele şi toate populaţiile.

— Ei, şi ce-ai aflat?

— Humdragonii se adună şi vor să pornească război împotriva Limelfiei.

— Vai, nu le-a fost îndeajuns înfrîngerea suferită pe cînd ţinutul era condus de Eli-Sabhar? Ce spun ceilalţi?

— Le este tare teamă. Dacă nu vom păzi bine Cartea Minunăţiilor şi humdragonii vor pune mîna pe ea, Limelfia îşi va vedea sfîrşitul. Iar tatăl tău... împăratul...

— Ce-i cu tata?

— Tatăl tău nu mai este în floarea vîrstei şi ne temem că nu va face faţă.

— Ba să ştii că tata este un împărat vrednic de Limelfia şi va şti cum să înfrunte aceste creaturi rele, pe humdragoni. Aşa să ştii tu şi să spui şi celorlalţi. Cît priveşte Cartea Minunăţiilor...

— Se află în pericol, Hannya.

— Cum?! Nu se poate. Ea este ascunsă în Zidul Legămîntului! Nimeni nu ştie unde este păstrată, cel puţin nu humdragonii.

— Ssst! Să nu te audă careva. Nu uita că şi pereţii au urechi, şi încă mai fine ca ale noastre.

— Oricum, ceilalţi nu ştiu decît că există un Zid al Legămîntului, că nici o creatură nu trebuie să ajungă la el, că Limelfia există cît este păstrată în siguranţă Cartea Minunăţiilor.

— Draga mea copilă, zidul e în mare primejdie. În lumea unde se află, acum este război; pe Pămînt este război. Totul a fost cuprins de foc. De ce Zidul Legămîntului e tocmai acolo, nu ştiu să-ţi spun.

Hannya tresări. La auzul acestui cuvînt simţi cum o durere neînţeleasă îi scutură trupul, o săgeată îi traversă inima, iar globii oculari îi zvîcniră.

— Tu trebuie să mergi pe pămînt, mai spuse Calinorogul. Ţie îţi revine misia să aduci în siguranţă Cartea Minunăţiilor în Limelfia.

— Dar...

— Nu-ţi fie teamă. Ţine minte doar un lucru: cînd ai nevoie de mine, închide ochii şi vei fi în Limelfia. Acum du-te, de împărăţie tatăl tău se va îngriji.

Calinorogul o purtă încă o dată peste fiecare colţişor din Limelfia, pentru ca fetiţa să poarte în ea imaginea fiecărui organ al visului, specific acestui ţinut, să nu uite că ea aparţine Limelfiei, să nu uite că tămăduind durerea pămîntenilor salvează Limelfia. Îşi luă rămas-bun de la tatăl ei, împăratul, acesta dîndu-i poveţe părinteşti, nu cu privire la glorie şi bogăţie, ci la bunătate, şi, în cele din urmă, plecă.

Hannya se trezi. Era în toiul nopţii într-un pat de lemn, într-o

încăpere sărăcăcioasă, doar lumina galbenă a becurilor avea putere. Aici, peste tot se ţineau becurile aprinse. Îşi aminti. Îşi aminti tot, de bărbatul în halat alb, de prăjituri, de acul lung care i se înfipse în ochi, îşi aminti că o duruse, că se zbătuse, dar în zadar, pentru că era legată, îşi mai aminti că primise ceva de băut şi... adormi? Fetiţa era confuză, tare confuză. Oare care era realitatea? Lumea aceasta, în care oamenii mari se lovesc unii pe alţii, sau Limelfia?! Calinorogul, bunul Calinorog, prietenul ei, fusese extrem de real. Zburase pe el, vorbise cu el! Şi dacă ar fi fost totul doar vis?! Atunci cum se face, se întrebă fetiţa, că în momentul în care strigase „închide ochii şi vei fi în Limelfia“ chiar fusese în Limelfia? Cum se face că prietenul ei, Calinorogul, chiar aceste cuvinte i le-a făcut cadou, pentru cînd va avea nevoie de ajutor?

Erau prea multe întrebări pentru micuţa aceasta curajoasă, care acum, însă, dorea să fie împreună cu tatăl ei, dorea să fie acasă în Cluj. Îi era dor de casa ei, de pianul ei, de ferestrele cu rame din lemn de culoarea cireşelor coapte, îi era dor de sinagogă, de sărbători, de prieteni şi vecini, de poveştile româneşti, cu zmei, cu sînziene, cu zîne care stau pe la ochiuri de ape, îi era dor să meargă cu băiatul vecinului la casa bunicii acestuia, undeva în munţi, unde nevestele de ciobani bat laptele ca să iasă brînza, îi era dor, şi nu mai voia să mănînce prăjiturile acestui domn răutăcios, de care acum îi era frică. Printre zăbrelele din lemn bătute în geam, deşi o durere ascuţită îi străpungea ambii ochi, fetiţa zări pe cer stele. Văzu constelaţia Lebăda. Era exact ca acasă, în acelaşi loc. Ciudat, ea se afla departe de Cluj, foarte departe, dar putea să vadă Lebăda la locul ei, lîngă aceleaşi stele. Pentru o clipă, copila avu senzaţia că trăieşte în odaia ei, că totul nu a fost decît o întîmplare părelnică, o spaimă a copilăriei, fără motiv, ca atunci cînd adormea cu frica în sîn că tatăl sau mama mureau, deşi nici unul, nici celălalt nu se plînseseră, cît fuseseră acasă fericiţi, de vreo boală.

În mintea ei se învîrteau atîtea întrebări, şi erau atît de dureroase şi obscure, încît îşi dorea un singur lucru: să i se verse în afară toate cuvintele din cap, odată cu ele şi ideile. Se întinse la loc, îşi petrecu ambele braţe pe după trup, într-o îmbrăţişare legănată, închise ochii şi-şi mîrîi un cîntecel de leagăn. Peste blocul

experimental Auschwitz-Birkenau stătea ţesută o durere uriaşă de copil, nemîngîiată de nimeni.

IX

Bertha

Zählappell-ul se dădu la ora trei, ca de obicei. Doar deţinuţii medici mai puteau dormi pînă la ora şase. Mengele avea mare nevoie de ei, dar nu oricum, ci apţi de muncă, în stare să participe la marea realizare: uciderea unei naţiuni. Pentru asta îi hrănea mai bine ca pe ceilalţi, îi îmbrăca, regimul lor fiind cu totul altul.

— *Raus, raus, schnell, schnell!*

Primele cuvinte de duritatea unei roci, pe care le auzeau înainte să coboare luna în culcuşul ei odihnitor şi să-i lase loc soarelui pe cer, spărgeau dimineaţă de dimineaţă ultimele urme ale demnităţii lor. Erau oameni. Simţeau, visau, aveau dorinţe, iubeau. Toate acestea fuseseră, la început, trase sub cuvertura spaimelor, apoi ucise. În loc de bună dimineaţa primeau paturi de puşcă izbite direct în umăr, în acelaşi loc al umărului. Nici groaza, nici furia, nici temerile mărunte nu mai învolburau sîngele deportaţilor. Sfîrşitul! ...Să se termine oricum, dar să se termine!

În noaptea care tocmai trecuse, distinsul bărbat Mengele, cu chip de zeu, organizase o serată. Asta după ce îşi crease dezmăţul ştiinţific pe trupurile celor doi micuţi.

În Auschwitz erau obişnuite astfel de distracţii ale SS-iştilor. Cele peste 40 de lagăre-satelit se puseră, aşadar, în mişcare. Bufoneriile se ţineau noaptea, în lagărul principal, Auschwitz I. Administraţia, fabricile de armament, centrala unităţilor Gestapoului aici se aflau.

Moartea se fabrica în Auschwitz II – Birkenau. În barăci se pregăteau marile experimente, aici, credea Mengele, se scria medicina. Autopsiile se făceau la comandă, morţii curgeau precum

stelele căzătoare în mijlocul verii. Palmele micuţe ale gemenilor udate cu lacrimi, strigătele sfîşietoare ale acestor neprihăniţi în pereţii de aici au pătruns, încît şuvoaie nesecate vor fi curs din cărămizile lor putrezind pămîntul. Producţia de benzină, cauciuc sintetic, ciment, cărbune era asigurată de fabricile ce ţineau de Buna – Auschwitz III. Aveau miros de evreu extenuat. Dar ce nas de nazist ar fi putut deosebi mirosul arid al cimentului de mirosul plăpînd al fiinţei umane ucise, ascunsă în acest praf din Buna?!

Aşadar, în noaptea care tocmai trecuse, în perimetrul central delimitat de trei rînduri de sîrmă ghimpată, soldaţii germani se bucuraseră de binefacerile speciei lor. Femei existau pentru plăcerile trupului. În proaspătul lot, sosit de dimineaţă, erau cîteva chiar arătoase. Cele mai vechi nu satisfăceau gustul rafinat al naziştilor. Sclavele, de cîteva zile, nu mai mîncaseră nimic.

Duhoarea schimonosită a morţii, obligate să stea în soarele dogoritor şi să care pietre printre şinele de cale ferată, se eliberă peste trupul năpăstuitelor. Buzele lor sîngerau, în locul ochilor se mai puteau zări doar două linii rătăcite pe faţa umflată, mîinile şi picioarele numai răni, în pragul cangrenării.

— În camion cu tine, ai rîie, broască ce eşti! fură cuvintele aruncate cu brutalitate de Josef Kramer, care îşi căuta maşina de sex.

Mătăhălosul asasin cu cicatrice pe faţă nu se afla la Auschwitz de prea mult timp, fusese numit peste Hans Schwarzhuber în mai. Se angajase în propria lui conştiinţă să anihileze tot ce ieşea din tiparele nemţeşti. I se părea extraordinar să urzească planuri de ucidere a ruşilor. Evreii nu mai intrau în socoteala acestuia, erau deja morţi. Dar ruşii, ruşii cu femeile lor, gîndea Kramer, aveau să pună în mişcare răzvrătirea în lagăr. Lumea de afară şi scrisorile cu planuri de evadare erau piese din scenariile care se configurau în mintea lui; şi cum altfel să le prindă uneltirile, să le demaşte mizerabilele intenţii decît patrulînd zilnic în lagărele pentru femei, urmărind fiecare mişcare a bărbaţilor care lucrau în acel perimetru.

Dar acum altceva căuta Kramer: maşina de sex. Nesatisfăcut de privelişte, zeci de femei fuseseră trimise direct la crematoriu. Erau prea urîte pentru o prezenţă distinsă ca cea a lui Kramer. I-ar fi fost mai simplu dacă matahala venită la Auschwitz ar fi păstrat

bordelul înfiinţat cu un an înainte. Chipurile tumefiate n-ar mai fi bruscat delicata lui fiinţă, pentru că deţinutele caselor de plăceri erau prostituate de rasă, precum cîinii. De ce bordel cu Afrodite se bucurase Hössler pînă să vină acest intrus care dădu ordin să fie date spre hrană nesătulelor crematorii!

Josef Kramer nu era iubit nici măcar de ai lui, firea maliţioasă ameninţa pe oricine îi stătea în faţă, cu excepţia, poate, a vreunui superior, şi nici măcar înfăţişarea nu-l ajuta în a-i permite să lase impresia unui om temperat, dacă nu cumsecade. Dar lui Josef Kramer nu-i păsa, chit că trăgea cu coada ochiului în oglindă ori de cîte ori i se ivea ocazia, admirîndu-şi, desigur, statura de bărbat capabil să conducă, pe care o considera demnă de invidiat. Şi dacă Josef Kramer îşi făcuse un idol din propria-i persoană, simbol al superiorităţii rasei, nefiind cîtuşi de puţin nemulţumit de sine, nu acelaşi lucru s-ar fi putut spune despre părerea celorlalţi cu privire la el. Existau semeni care ar fi dat orice numai să nu-l vadă în fiecare zi pe acest om de statură mijlocie spre scundă, cu un burdihan legat de trup, cu faţa lăsată din cauza grăsimii şi cu o cicatrice pe obraz. Totuşi, funcţia lui lăsa în umbră atît înfăţişarea, cît şi caracterul îndreptat spre crimă, încît nu puţine femei germane, puse să stăpînească peste stirpea evreiască, nu de puţine ori îl priviră cu voluptate, îl visară cu ochii deschişi, visară cum mîinile lor puternice şi ferme, care loveau evreicile, se transformau în petale de trandafiri, mîngîind trupul acestuia.

În sfîrşit, să nu mai lungim vorba, în jurul bărbatului, trimis în lume în urma unei înţelegeri dintre Dumnezeu şi Diavol, un joc de-a creaţia, o întrecere între cine şi ce poate pune mai mult, roiau bizare legende, transformîndu-l într-un înger al morţii. În privinţa acestui om, dacă îl putem numi astfel, se pare că dracul cîştigase.

Kramer, după lungi peregrinări prin barăcile cu femei, îşi alesese una, proaspătă, o fată cu bujori în obraji, tocmai sosită din Transilvania, pe nume Bertha.

Bertha era frumoasă şi tristă ca o floare de crin cu care obişnuise cîndva să se îmbrace împăratul Solomon, despre care gingaşa fecioară, abia împlinise paisprezece ani, aflase multe poveşti adevărate de la mult iubitul ei unchi, Moshe Carmilly-Weinberger. Acesta era văr cu Mariah, mama Berthei. La moartea bătrînului Weinberger, tatăl lui Mariah, vărul Carmilly îi luase

locul, considerîndu-se tutorele tinerei de atunci. Cu Joachim el îi făcuse gingaşei lui verişoare cunoştinţă, după căsătorie el, Carmilly, continuînd să le poarte de grijă.

Pentru Bertha, unchiul Carmilly era un drum limpede şi drept pe care oricine, dacă avea puţină minte, l-ar fi urmat, era ca un menorah cu opt braţe, aprinse toate de Sărbătoarea luminilor. Îl purta în sufletul ei candid pe acest om de la care aştepta dragoste şi îndrumare.

Dar acum, neprihănita floare de crin era tare deznădăjduită. Ochii ei blînzi precum ai căprioarelor neînţărcate, părul ei lung şi mătăsos ca al cascadelor ce se sparg în verzile pajişti, pielea ei catifelată precum sînt cele mai proaspete frunze ale copacilor Libanului, dinţii ei albi ca laptele proaspăt al oilor, vocea ei cristalină, venită tocmai din plaiurile de sus pe care zburdă mioarele, picioarele mîndre terminate în şoldurile graţioase erau nepăzite de puterea tatălui, de statornicia făpturii unchiului.

Joachim fusese luat cu forţa şi băgat într-un detaşament de muncă, cel puţin asta li se comunicase. În realitate, conform zvonurilor, alături de alţi nenorociţi, se aflau pe front, puşi să caute cu picioarele goale reţelele de explozibil. Nu-l mai văzuse de la sfîrşitul lui aprilie. Şi ce mult iubise fata, pînă în ziua în care patul puştii plesnise obrazul lui Joachim, luna aceasta! Era pentru cei doi, tată şi fiică, perioada cea mai frumoasă din an, căci îşi făcuseră un obicei, devenit memorabil, să traverseze parcul oraşului, să privească fiecare clădire, fiecare pom. Bertha cunoştea cu ochii închişi, după miros şi după conturul străzilor lăsat pe tălpi, fiecare unghi, fiecare copac, fiecare clădire. De la tatăl ei învăţase părţile care compuneau atît de armonios o clădire sau alta. Cunoştea locul frizelor şi-al canelurilor. Ştia cum se îmbină frontoanele, zîmbea cînd trebuia să facă distincţie între coloane şi colonade, se amuza copios cînd făcea combinaţii între genuri şi cazuri latineşti pentru a citi blazoanele de pe biserici, muzee, palate. Latina o învăţase încă de la şapte ani, ca şi ebraica, de la dragul ei unchi, Carmilly.

Florile pomilor, florile primăverii îi dădeau prilejul să iasă pe bulevarde şi cu celălalt bărbat din viaţa ei, puternicul şi extraordinar de inteligentul Weinberger, stîlpul familiei. În prezenţa tutelară a acestuia, fetei îi plăcea uneori să încurce

denumirile latineşti ale plantelor, nu pentru că nu le-ar fi cunoscut, ci pentru că atunci cînd iubeşti pe cineva cu toată forţa ta, acordîndu-i respectul cuvenit, învestindu-l cu capacităţi pe care în mod obişnuit nu le găseşti oricînd şi la oricine, şi din partea căruia aştepţi dăruire, să pună în tine tot ceea ce el ştie, în prezenţa unui astfel de om, desigur, orice învăţăcel se lasă modelat ca un copilandru, provocînd uneori reacţii din cele mai bizare, învăţăcelul distorsionînd cu amuzament şi inteligenţă cele pe care le cunoaşte, dar pe care le declară a fi înceţoşate în mintea lui. Aşa făcea uneori şi Bertha, sperînd că unchiul Carmilly o va certa cu dragoste şi va pune în ea iar şi iar noi noţiuni, explicaţii, idei.

Discuţiile lor erau frumoase, cuprinzînd subiecte diverse, de la cele ştiinţifice, clare, trecînd prin cele religioase profunde, pînă la cele mai fanteziste.

Fiinţa aceasta plăpîndă, abia împlinise paisprezece ani, cu o minte ageră ca apa tăioasă în miezul iernii, visa să fie fotoreporter. Mariah, mama copilei, nu se arătase nici o clipă a fi de acord cu dorinţa fiicei. Bertha trebuia să fie profesoară, să educe copii, să le insufle adevărul, dreptatea, nobleţea sufletului, a fiinţei umane, aşa cum învăţase şi ea din familie. Spiritul ager şi liber al fetei, precum vulturul care atinge cele mai semeţe piscuri, fără nici o umbră de teamă avîntîndu-se mai apoi spre străfundurile văilor, inteligenţa ei nativă cu care pătrundea cu mare disponibilitate în cele mai tainice sentimente şi colţuri ale sufletului omenesc, uşurinţa cu care se exprima, realizînd conexiuni, reţele între idei pe care nu reuşea uneori nici unchiul ei, Carmilly, să le vadă, făceau din fată o personalitate aparte, firavă în aparenţă, dar de o forţă în faţa lumii de nebănuit.

Dar Carmilly-Weinberger îi intuise adevăratul caracter, îi percepuse forţa de expresie a cuvîntului din ea. De ziua ei, îi dăruise copilei un caiet cu lacăt şi un stilou. Erau o provocare.

— Să înfloreşti în casa aceasta, Bertha, şi să fii un mugur al lui Iahve plăcut pentru El şi oameni, îi ură Carmilly şi-i înmînă cadoul. De la mama, blînda ei mamă, care ştia să fie foarte fermă cînd era vorba de gospodărie, de soţ şi fiică, de curtea ei, primise prima pereche de ciorapi de mătase. Mariah făcuse rost de aceştia cu mare greutate de la o familie de doctori, prieteni de-ai casei, neevrei, care, după ce comercianţii magazinelor primiseră ordine

clare de a trînti uşile în nasul evreilor, nemaiavînd voie să le vîndă acestora nimic, soţii Tătaru îşi făcuseră un obicei uman din a-i ajuta, aşa cum puteau şi ei, fără a stîrni bănuiala horthyştilor.

Familia Tătaru, oameni de caracter, în preajma cumplitelor zile în care evreii fuseseră alungaţi din propriile case şi băgaţi în uscătoria fabricii de cărămidă, sub cerul liber şi direct pe pămînt, îi propuse lui Mariah să o ia pe Bertha la ei, ca fiică a lor. O cunoşteau de ceva timp, îi îndrăgiseră şăgălnicia glasului şi agerimea minţii, dar, oricum ar fi fost, asta nu mai conta acum, îşi spuneau adesea doamna şi domnul Tătaru, copila trebuia să rămînă în condiţii normale.

Mama avea să ia decizia în lipsa soţului ei, care, deşi făcea parte din influenta familie Weinberger, nu reuşise să scape de detaşamentele de muncă. Se sfătui cu vărul ei mai mare. Carmilly avea cunoştinţă de tot ce se întîmplă, ştia şi de reţelele mai mult sau mai puţin clandestine, prin intermediul cărora unii evrei trecuseră peste Feleac în Turda şi de acolo spre România. Ştia şi de avocatul Socol care falsifica acte, dîndu-le evreilor o identitate nouă, apoi îi îmbrăca în ţărani şi-i trecea Feleacul.

Weinberger ştia prea bine ce se petrece, cum de altfel cunoşteau dezastrul de la Auschwitz şi cei din Comitetul Evreiesc al Ungariei. În Transilvania molima bătea peste sate şi oraşe, zvonurile circulau, dar nu era confirmat nimic de autorităţile politice sau religioase. „Arye Eldar“, gîndi Carmilly, „el este scăparea noastră, a mea şi a nevestii-mi“. Nici o clipă nu-i trecu prin minte chipul mamei sau al tatălui, nici al protejatelor lui din partea cărora se bucura de atîta simpatie, dar momentele imediat următoare aveau să scoată din el alte sensuri.

— Nu, fata din casa noastră nu va pleca! Mîine, chiar mîine, tînărul Moldovan te va trece spre Turda. M-am gîndit nu de azi, de ieri, ci de ceva vreme la voi. Cum ai crezut că vă las chiar pe voi? Au trecut zeci de oameni prin aceste puncte create de noi şi tu gîndeşti că aş lăsa-o aici pe Bertha?

Noi, noi. Era prea mult spus, dar Mariah nu-şi putea da seama că rabinul nu era cîtuşi de puţin implicat în aceste reţele de salvare. Era prea mult spus. Ştia de cele ce se petreceau, dar în mod direct, o legătură faptică între Arnold Dávid Finkelstein, Arye Eldar, Carol Moscovici şi el, Weinberger, nu exista.

Mariah îşi şterse o lacrimă fugară, de care nimeni nu avea nevoie, dar nici timp. Cum să plece ea înainte şi să fie despărţită de fiica ei chiar şi pentru o zi? În inima ei se dădea o mare luptă, dar nu spuse nimic, avea încredere în cel care pînă acum nu greşise în nici o decizie. Actele false ale copilei nu erau încă gata, dar ar fi fost curînd. Pe ele horthyştii încă nu le scoseseră din casă, dar pe vecini da, şi o făcuseră într-un fel barbar. Copila ei trebuia să meargă în România. Clujul cu florile lui care o amuzau pe Bertha chiar şi acum, cînd oraşul era bombardat şi existau raiduri de noapte, Clujul cu, odinioară, elegantele clădiri, care stîrneau în fată cochetăria şi inteligenţa minţii, nu oferea siguranţa acestei gingaşe petale de crin.

Hotărîrea se luase. Familia Tătaru fu înştiinţată de această decizie, stîrnind tristeţe în sufletul doamnei, o femeie tare blîndă, pediatru, născută pentru această meserie, nu făcută, căci iubea copiii, iubea viaţa, iubea omul. Şi-ar fi dorit-o pe Bertha în casa ei goală, căci hazardul nu-i rezervase bucuria propriilor copii. Un accident al tinereţii îi umbrise sufletul primitor, gata să asculte, să mîngîie, să mustre, să aprindă o lumină în celălalt. Acum se mulţumi să-i calce pragul fetei cît avea să rămînă singură, pînă să vină prietenul lor Socol, căci de Bertha avocatul fusese rugat să se ocupe, astfel încît să ajungă cu bine la Turda, unde s-ar fi întîlnit cu mama ei. Aşa era planul.

Carmilly, bunul şi profundul păstor, trebuia să ia legătura cu Crucea Roşie Internaţională, acestea erau zvonurile prin oraşul de pe malul Someşului, în vederea aceloraşi probleme. Plecă în ziua hotărîrilor lor, în doi mai, seara, după ce-şi adună turma în sinagogă, îndrumîndu-şi oamenii pentru ultima oară.

— Bunul nostru prieten, Marton Ernő, se află la Bucureşti. Am fost însărcinat de el, spuse din amvonul sinagogii, să merg în Turcia. Voi, fraţii mei, va trebui să fiţi tari, să vă sprijiniţi unul pe altul, pînă mă voi întoarce, şi asta după ce voi vorbi cu cei din Crucea Roşie. Voi, fraţii mei, să ascultaţi de autorităţi. Să se ştie că acela care nu se va supune, se va sustrage îndatoririlor sau se va ascunde va pune în pericol întreaga comunitate, îşi va pune în pericol fratele. Dragii mei, adăugă rabinul, faceţi tot ce vă cer autorităţile!

Cuvintele avuseseră impactul scontat, turmei i se vorbise pe

glasul ei, iar vocea care răsună atît de mieros şi ferm era a păstorului, bunul păstor care-şi lăsă părinţii în turmă, el luînd împreună cu soţia drumul Turciei. Trecu peste Feleac chiar în acea seară, spre Turda, ajutat de reţeaua lui Arye Eldar. În urmă-i rămase întreaga turmă. Prin cîte zări se va rătăci turma, dacă păstorul dispare?! În dreptul pieptului, bărbatul strîngea acum nu floarea lui, pe Bertha, cea pe care o văzuse cum creşte, cum mugurii tinereţii ei înfloresc, ci banii, banii vistieriei, fără de care nu putea pleca.

Şi cum nu întotdeauna se potrivesc lucrurile aşa cum vor oamenii, chiar dacă sînt făcute cu inimă curată, pentru că se întîmplă ca dracul să le ia de hăţuri şi să le rearanjeze, se petrecu un fapt neaşteptat chiar a doua zi, în trei mai, ziua plecării lui Mariah. Berlinul aflase de reţelele vieţii. Erau bănuite încă din ’43, cînd nesăbuitul şi lacomul Kasztner intrase în legătură cu Eichmann. Tîrgul propus de bogatul evreu, dornic şi mai mult de îmbogăţire, fusese unul diabolic, de-a dreptul dement. Să fi fost Kasztner cu un suflet atît de mare, încît să viseze doar la salvarea evreimii şi să-şi vîndă pămîntul pe care crescuse, din care se hrănise, sau doar dracul îi dictase planul, promiţîndu-i salvarea lui şi a familiei?!

Era noapte, trecut de ora doisprezece, şi totuşi, în cel puţin o casă din Cluj, luminile străjuiau gîndurile celor cinci bărbaţi importanţi. Ce gînd diabolic trebuie să fi avut Kasztner în acel an, ’43! Carmilly, Emil Haţieganu, Socol, publicistul Ernő Marton şi episcopul Iuliu Hossu nu erau decît cunoştinţe, dar toţi urmăreau într-un fel sau altul binele comunităţii din care şi ei făceau încă parte. Discuţiile erau aprinse şi se ţineau în clandestinitate. Nimeni n-ar fi trebuit să afle de gravitatea situaţiei. Ceruse nesăbuitul Kasztner ca Haţieganu să-i susţină cauza la Bucureşti, în faţa guvernului român. Tîrgul era unul cît se poate de laş: evreii rămaşi să fie lăsaţi să plece din locurile acestea ale iadului, în schimb România să cedeze Ungariei şi cealaltă parte a Transilvaniei. Era fericit Kasztner, fericită inima lui care strîngea banii evreilor bogaţi, reuşind astfel să-i salveze prin Elveţia. Aripile banilor celor avuţi li se lipiseră în afară, pe spatele fiinţei lor tumefiate. Dar oare ce chip are moartea? Poate fi judecat cineva că vrea să trăiască?! Poate fi judecat cineva de săvîrşirea unei culpe umane? Însă

Kasztner, îngerul cu limba îngălbenită de vecinătatea cu aurul luat evreilor, îşi împingea adînc întreaga conştiinţă în negura fără întoarcere. Degeaba încercase el să se mîngîie seară de seară cu gîndul fals al vieţilor salvate. Grămezile de bani nu puteau cîntări nici viaţa celor salvaţi în contul aurului, nici moartea celor refuzaţi în numele aceleiaşi bogăţii, dar neonorată. Planul diabolic de a oferi cadou restul Transilvaniei, cum era de aşteptat, nu fu susţinut. Cei cinci nu puteau ceda unui şantaj mîrşav, care în nici un caz nu ar fi oprit masacrul, ci dimpotrivă.

Aceste încercări cu chip de fiară sau de îngeri, aceste scenarii prin care evreii trebuiau să scape ajunseseră în Berlin. Feleacul era bine supravegheat.

Ştia tînărul Moldovan fiecare tufiş în parte, cunoştea mersul stelelor pe cer în miez de noapte cu ochii închişi, simţea încă din gînd direcţia vîntului peste întortocheatul deal, avea şi curajul, şi speranţa, şi iubirea de semeni, dar îngerul morţii, mult mai viclean, lovi puternic în grupul de evrei în care se afla şi Mariah. Muriseră toţi, pînă la unul, în afară de călăuză, împrăştiaţi ca ciorchinii uscaţi pe cîmpul risipit de tristeţi.

Era trei mai, luna parfumurilor.

Tresări biata copilă, Bertha, cînd poarta fu trîntită cu putere. Într-adevăr, fără să mai stea pe gînduri, jandarmii intrară în casă. Bertha o luă brusc din loc, apucînd spre stînga. Desigur, nu-şi calculă mişcările, nici nu putea să-şi explice ei sau altcuiva de ce o porni spre acea direcţie, deşi în casă nu mai era nici ţipenie de om, căci doamna Tătaru avea să se întoarcă doar peste două ore.

Spaima o încolţise pe biata copilă, apucă să-şi ia doar cîteva schimburi, la îndemnul jandarmilor, şi jurnalul primit de la mult iubitul ei unchi la împlinirea celor paisprezece ani. Nu trecuse prea mult timp de atunci, frînturile de idei nu erau deloc îndepărtate de ziua aceasta neagră. Îşi schiţase în el versuri, frînturi de gînduri, replici schimbate între cei dragi, impresii şi aripi. Berthei îi plăceau aripile.

4 aprilie 1944

Dragul meu jurnal, tocmai am împlinit paisprezece ani şi sînt fericită, atît cît îmi îngăduie această lume să muşc din fericire. Oamenii sînt trişti, teribil de trişti. Am auzit-o eu pe tanti Tătaru

povestindu-i mamei despre cum i-au bătut ungurii pe vecinii ei evrei. Cumplit! Cum pot fi oamenii atît de cruzi unii cu alţii? Oare nu fiecare om are două mîini cu care mănîncă, se spală şi mîngîie? Oare nu fiecare om are doi ochi în care se oglindesc lacrimile seamănului său? Oare nu fiecare om are două buze cu care sărută? Cum, dacă toţi avem clipe identice prin pecetea vieţii, identice prin pecetea morţii, putem urî, putem ucide?!

Dragul meu jurnal, cred că sînt prea multe întrebări şi prea puţine răspunsuri.

Dar astăzi sînt fericită. Am paisprezece ani, îi am pe bunici, pe mama şi tata, pe scumpul unchi Carmilly şi familia Tătaru. Toţi mă iubesc. Ce sigur eşti pe tine în lume cînd ştii că cei apropiaţi te iubesc! Dragul meu jurnal, nu ştiu ce m-aş face fără ei! Am citit undeva, nu-mi mai aduc bine aminte, că atunci cînd moare cineva care te visa, care se gîndea la tine, care-ţi ducea dorul şi-ţi purta grija, moare o parte din tine.

Astăzi, de ziua mea, am stat de vorbă cu unchiul Carmilly. Îl iubesc mult, mult de tot. N-aş vrea niciodată să plece din viaţa mea. Ştii, dragul meu jurnal, ţie îţi pot spune, uneori trăiesc cu spaima în suflet că i-aş putea pierde pe toţi cei dragi. Atunci mi-e frică, mi-e tare frică. Aşa am simţit şi astăzi. Mă plimbam cu unchiul pe bulevard şi era atît de bine. Tocmai îl întrebasem cum poate gîndul omului să furişeze în el atîta bucurie şi atîta tristeţe. Răspunsul lui a fost ca de obicei, mult aşteptat, după ce am fost provocată să răspund eu însămi, punîndu-mi-se întrebări. Bineînţeles, eu am aplicat tactica bine cunoscută ţie, dragul meu jurnal, pe care abia te-am primit, dar care erai în gîndul meu de mult timp, aşa că mă cunoşti, îmi ştii fiecare colţ din minte, fiecare ungher al sufletului. Desigur, cum ştii prea bine, în astfel de situaţii, îmi place să mă joc. Să mă prefac neştiutoare, nu chiar de tot, pentru că ipostaza prostiei dezbrăcate nu-mi place cîtuşi de puţin, apoi să mă las certată. Ştiu că după acest joc urmează inevitabil dovezile de iubire, tandreţe, care-mi fac atît de bine. Dar, dragul meu jurnal, în cele din urmă, răspunsul lui fu unul trist: „Cînd bucuria stă cu tine la masă, tristeţea îţi doarme în aşternut, şi una şi cealaltă sînt una şi aceeaşi faţă – existenţa“.

A urmat, cum presupui şi tu, o conversaţie lungă, cît valsurile vieneze, ştii prea bine că îmi plac valsurile cît să mă amuze, atît,

despre ce înseamnă existenţa, despre moarte-viaţă, despre inseparabilul cuplu viaţă-moarte ca unicitate şi singură faţă a existenţei.

A fost pentru prima dată, dragul meu jurnal, cînd am dat faţă în faţă cu spaima fiinţei mele, fiinţă care-şi pierduse pe moment fundalul pe care se sprijinea. Mi-a fost frică, alunecam într-un gol adînc şi ameţitor fără întoarcere.

L-am prins pe unchiul de mînă şi nu i-am mai dat drumul. Oare copiii singuri cum pot trăi, cum cresc ei fără să poată strînge pe cineva de mînă cînd frica îi aruncă în golul universului?

Dar acum gata, dragul meu jurnal, acum am prins curaj luîndu-i în braţe pe bunici, pe mama, pe tata şi pe unchiul Carmilly. Nici măcar naziştii care ucid oameni nevinovaţi nu-mi pot face vreun rău. Acum adorm liniştită şi-ţi spun şi ţie:

Noapte bună, dragul meu jurnal!

5 aprilie 1944

Dragul meu jurnal, cred că astăzi îţi voi încredinţa un mare secret. Cu ceva timp în urmă, îi auzisem pe mama şi pe unchiul discutînd despre emoţia spontană. De faţă era şi tanti Aurora Tătaru. N-am prea înţeles mare lucru din discuţia lor. Mama le spunea despre spaime, explicînd emoţia spontană prin ele, tanti Aurora le dădea exemple legate de copii, de prezenţa adulţilor, iar unchiul Carmilly, desigur, venea cu citate din învăţătura ebraică.

Dar astăzi, dragul meu jurnal, cred că am aflat ce este emoţia spontană. E atunci cînd te înroşeşti cît toate cireşele de pe cireş şi ai vrea să-ţi dai jos roşul din obraji, dar nu poţi, pentru că băiatul care face să-ţi bată inima repede cînd trece pe lîngă tine te-a privit.

Ei bine, dragul meu jurnal, astăzi am fost privită. E micul nostru secret şi-ţi voi desena aripi.

De emoţie spontană am spălat şi vasele cîte erau, am şi învăţat o pagină de cuvinte latineşti din dicţionar. Sînt la litera C. Mama s-a bucurat de vasele curate, unchiul de cuvintele spuse pe nerăsuflate, dar ei nu ştiu că am învăţat ce înseamnă emoţia spontană.

6 aprilie 1944

Sînt tristă. Astăzi i-am auzit pe mama, tata şi unchiul Carmilly certîndu-se. Unchiul Carmilly este un om important şi spune că evreii

nu au nici o scăpare dacă ţările occidentale nu le vin în ajutor cu adevărat, refuzînd să-şi alunge evreii. Dragul meu jurnal, sînt tare dezamăgită de francezi. Multe curente culturale, poate cele mai multe, de acolo au plecat. Şi acum, dragul meu jurnal, pînă şi francezii şi-au dat evreii drept tribut morţii.

Unchiul Carmilly crede că europenii ştiau încă din ianuarie '42 de planul Endlösung*, de la Wannsee, prin care se hotărîse ca cei evacuaţi să fie duşi în aşa-numitele lagăre de trecere. Nici în România nu a fost prea bine.*

Cei ai casei spun că eu nu sînt decît un copil şi să nu mă preocupe prea mult aceste lucruri. Dar te întreb pe tine, dragul meu jurnal, cum poate omorî un om alt om doar pentru că are o singură vină, o anume naţionalitate, că, la drept vorbind, fabricantul Mór Tischler împuşcat de legionarul Siancu în sala de şedinţă a tribunalului din Bucureşti ar fi putut fi de orice naţionalitate? Eu, îţi dai seama, în 1933 eram foarte mică, dar oamenii încă vorbesc despre asemenea grozăvii.

Astăzi am citit cîteva poezii de Octavian Goga. Am aflat de la unchiul meu Carmilly că-i poet. Dacă e poet, dragul meu jurnal, cum de are un suflet atît de negru, luîndu-şi dreptul de a spune cine este de rangul doi?! Un poet nu are o astfel de privire. Un poet iubeşte tot ce mişcă în jurul lui, pînă şi pietrele, pămîntul cu tot ce este pe el şi în special omul cu lumile lui. Poetul Octavian Goga, dragul meu jurnal, nu iubeşte omul.

Ce să-ţi mai spun, dragul meu jurnal, că mama, tata şi unchiul s-au certat din nou? De data asta, vinovat a fost un anume Kasztner. Eu nu prea ştiu multe să-ţi spun, dar am aflat că ar avea legături cu Comitetul de Ajutor şi Salvare din Budapesta şi că, în contul salvării, le cere evreilor bani, bani mulţi.

Şi cei săraci? Ei nu sînt oameni? Trebuie să moară pentru că nu au bani? Eu sînt copil, e drept, nu am bani. Oare va trebui să mor? Mă întreb, dragul meu jurnal, dacă unchiul meu drag Carmilly, pe care-l iubesc atît de mult, cunoaşte multe lucruri, de ce nu le spune în sinagogă, să ştie toată lumea, să fugă de aici?

Dar ce ştiu eu, dragul meu jurnal? Eu nu sînt decît un copil, şi încă unul care îşi iubeşte tare mult unchiul.

7 aprilie 1944

Astăzi, mergînd la prietena mea Eva, am auzit vorbele grele despre unchiul meu cel drag. Nu ştiu dacă să-i cred pe József Fischer şi Ernő Marton care se aflau în vizită la tatăl Evei, dar ei spuneau că unchiul meu nu face nimic pentru turma lui, deşi ştie multe despre ce se întîmplă cu evreii. S-a mai vorbit despre un avocat Aurel Socol. Ştiu, dragul meu jurnal, că nu trebuia să ascult conversaţia oamenilor mai mari decît mine, mai ales că eram în vizită la prietena mea Eva, dar nu am nici o vină, pentru că vorbeau foarte tare şi nici nu s-au sinchisit că noi auzim. Despre acest avocat vorbeau foarte frumos. Spuneau că are o inimă tare bună, că-i ajută pe evrei, fără să le ceară bani, să treacă în Turda.

Mi-e frică, mi-e tare frică, dragul meu jurnal. Eu nu vreau să mor, eu vreau să trăiesc, vreau să fiu ca mama, să am copil şi soţ. Nu vreau să mor. Spune-mi, dragul meu jurnal, dacă ai putea, ce să cred despre toate cîte le-am auzit astăzi? Sînt ucişi evreii în toată Europa? Şi oare cîţi îngeri are acest om Socol de este atît de bun şi-şi pune propria viaţă în pericol pentru a salva alte vieţi?

Şi unchiul meu? Nu, nu este adevărat, el nu ne poate face nici un rău, nici mie, nici mamei, nici părinţilor lui. Dacă pe noi ne iubeşte atît de mult, cum ar putea să nu-i pese de ceilalţi?!

Am o dorinţă care-mi arde în tot pieptul, dragul meu jurnal. Aş vrea să-l văd pe acest nene Socol, să văd cum arată un om care iubeşte oamenii!

8 aprilie 1944

Bunul meu prieten, dragul meu jurnal,

Astăzi, pe stradă, în timp ce mă plimbam pe bulevardul principal, m-am întîlnit cu o colegă de şcoală. Am salutat-o şi, dragul meu jurnal, nu-ţi pot spune ce tristeţe am simţit cînd mi-a răspuns „şi tu eşti evreică, nu vorbesc cu evreii“ şi m-a scuipat. O cheamă Ilonka. Este unguroaică şi-i foarte frumoasă. Nu mă aşteptam din partea ei la un astfel de salut. Am venit acasă tot într-o fugă, plîngînd. Mama mi-a spus că nu am nici un motiv să plîng şi că ar trebui să mă obişnuiesc cu dispreţul celor din jur. Spune-mi tu, dragul meu jurnal, cum ar putea un om care visează, care iubeşte, care ştie că sistemul planetar e fantastic de interesant, care a aflat de la Platon că toate cîte există sînt umbre ale ideilor, care a simţit teroarea sistemului atenian împreună cu Antigona citindu-l pe Sofocle, care şi-a asumat

demnitatea acestei eroine, cum poate un astfel de om să se obişnuiască cu dispreţul?!

Ce nu înţeleg, dragul meu jurnal, este entuziasmul pe care l-au arătat evreii cînd ungurii au intrat în Transilvania. Eram mai mică, dar îmi aduc bine aminte cum pe străzi se defila, fanfara cînta, jandarmii unguri fiind întîmpinaţi cu flori, panglicile cu culorile steagului unguresc fluturau, fetele erau în stradă împărţind flori. Iar acum, Ilonka îmi aruncă în faţă vina, singura mea vină, evreitatea. L-am întrebat pe unchiul Carmilly despre acest entuziasm evreiesc. Răspunsul lui a fost neaşteptat. „Nemţii au ordinea, la fel şi ungurii. Poporul evreu este unul ordonat, de la români nu poţi primi decît incertitudine.“

Apoi, dragul meu jurnal, am avut o discuţie foarte aprinsă despre Babel. De faţă au fost şi cei din familia Tătaru. Ei cred că simbolistica Babelului nu mai reprezintă nimic astăzi. Eu nu cred astfel. Eu sper în simbolistica lui care e undeva ascunsă în fiecare din noi, evreu, ungur, român sau german. Dacă şi-ar da seama fiecare om de acest fapt, Babel ar fi un spaţiu comun al fiinţei şi astfel omul nu ar mai putea ucide. Tanti Tătaru crede că orgoliul şi confuzia au distrus orice urmă de simbol, oricum ar arăta el.

Nenea Tătaru este de părere că tocmai din prea profunda cunoaştere a simbolisticii Babelului germanii reacţionează prin distrugere, cuvîntul folosit de ei, spune nenea Tătaru, este deconstrucţia. Germanilor nu le plac vertijul de idei, învălmăşeala culturală, zgomotul transfigurat al filosofiei, literaturii, picturii şi muzicii, toată această excesivă întrepătrundere de culori reflectînd noţiunea de Babel. Germanii iubesc ordinea, rigoarea, viziunea concretă.

Problema, crede unchiul Carmilly, i-a urmărit pe foarte mulţi creatori. Apoi a vorbit de Victor Hugo, despre viziunea lui cu privire la Babel şi a dat un citat dintr-un poem: Le front noir de Babel.

Eu, dragul meu jurnal, ştiu multe despre Babel din scrierile evreieşti, dar şi din cărţile din biblioteca familiei. Cît îl priveşte pe Hugo, trebuie să-i fiu recunoscătoare lui tanti Tătaru că m-a bătut la cap vara trecută cu poemele lui. Şi chiar mi-a plăcut cum scrie, trebuie să recunosc, deşi nu am sesizat că ar avea vreo obsesie poetică legată de Babel. Aşa că astăzi n-am prea înţeles ce vrea să spună unchiul. Probabil mi s-a citit pe faţă nedumerirea, că a adus o

carte de pe raft şi a început să ne citească cu glas tare.

Uite, îţi dau şi ţie voie să-l citeşti pe Hugo:

C'est l'incommensurable et tragique monceau...
Ce livre, c'est le reste effrayant de Babel;
C'est la lugubre Tour des Choses, l'édifice
Du bien, du mal, des pleurs...

Am plîns, dragul meu jurnal, cînd am citit versurile. Pentru prima dată am avut senzaţia că noi, oamenii, sîntem închişi în lumea aceasta într-un turn cu binele şi răul la un loc şi nu avem scăpare, decît dacă ne aruncăm de pe zidurile turnului. Simţeam că mă sufoc.

Unchiul Carmilly m-a certat. La vîrsta mea sinuciderea nu-şi are nici un înţeles, iar turnul la care m-am gîndit eu, spunea unchiul, n-ar fi Babelul de care ei vorbeau, ci închisoarea din noi, ca fiinţe incapabile de libertate interioară.

Dar eu, dragul meu jurnal, nu m-am gîndit nici o clipă la sinucidere. Cred că s-a mers prea departe cu interpretarea.

Unchiul crede că şi etimologilor le-a dat bătaie de cap Babelul, că iniţial fusese Bavel de la verbul din limba ebraică bâlal*, care înseamnă a amesteca. Dar, zice unchiul, mai există în akkadiană o expresie,* Bab-îlu*, care înseamnă Poarta lui Dumnezeu.*

9 aprilie 1944

Mă sperie atît de mult lumea în care trăiesc. Sîntem obligaţi să purtăm Steaua lui David. Ieri, toţi evreii au primit ordine precise, cum să-şi coasă steaua, care să fie dimensiunile. Astăzi, toţi ai casei am participat la evenimentul identificării noastre. Am primit şi o vizită forţată. S-au strîns radiourile din casele evreieşti. La băcănia din colţ, unde am fost trimisă să fac ceva cumpărături, pe geamul magazinului s-a lipit un afiş: „Nu servim evrei". Mă întreb ce s-a întîmplat cu nenea Muntean care înainte mă striga din stradă şi-mi dădea bomboane, apoi mă jucam în curtea casei lui cu Ionică, fiul lui. Mama zice că-i este frică.

Astăzi sirenele au ţipat îngrozitor, jandarmii ne-au călcat casa şi i-au obligat pe cei din casă să completeze un formular cu datele personale şi să dea detalii despre avere. Doar unchiul Carmilly, care vine din ce în ce mai rar pe la noi, deşi astăzi a fost, nu a completat

nimic. De ce oare? Jandarmii s-au purtat urît cu mama. Mi-a fost frică, tare frică, să nu-l bată pe tata, care s-a băgat s-o apere pe mama.

Dragul meu jurnal, e atît de mare pentru mine această lume şi eu atît de mică!

De frică m-am dus în podul casei şi-am plîns. Mi-a fost puţin ruşine pentru că mă lamentam în felul acesta, dar, dragul meu jurnal, mi-a venit în ajutor Homer. Am recitit pasaje din Iliada. *Ce lume interesantă e cea a zeilor! E bine şi în pod, chiar dacă ieşim pe străzi din ce în ce mai rar, pentru că nu avem voie decît între anumite ore. Totuşi, unchiul Carmilly iese destul de des şi discută cu noi din ce în ce mai rar. Eu tot îl iubesc. Ştiu că este un om important pentru ceilalţi. Încerc în lipsa lui să nu-mi fie teamă şi să nu mă plictisesc. Tata este de părere că ar trebui s-o mai ajut pe mama în casă.*

27 aprilie 1944

Dragul meu jurnal, sînt foarte, foarte tristă. L-au luat pe tata, i-au adunat pe toţi bărbaţii evrei în putere. L-am rugat pe unchiul, am plîns, m-am agăţat de el să nu-i lase să-l ia pe tata.

Au încercat să mă facă să cred că merge la muncă, că aşa trebuie să fie, pentru că-i război. Oare Hitler plînge vreodată pentru tatăl lui?! Îl vreau pe tata înapoi, vreau plimbările cu el, vreau să-l ţin de braţ şi să ne plimbăm pe bulevard. Dacă ai şti, dragul meu jurnal, ce tristă mi-e inima!

2 mai 1944

Unchiul Carmilly a plecat. Mama pleacă mîine, trece graniţa spre Turda, apoi spre Bucureşti. După mine vine nenea Socol imediat în zilele următoare, după ce-mi face actele. Mi-e frică, mi-e tare frică. Mama zice să nu-mi fie, că are grijă de mine tanti Aurora Tătaru. E tare bună şi mă iubeşte, dar eu vreau să fiu cu mama şi mi-e frică. Totuşi, dragul meu jurnal, sînt fericită că voi vedea cum arată un om care ajută oamenii fără a cere ceva în schimb.

3 mai 1944

Ghetou

Dragul meu jurnal, plîng. Mama a plecat de dimineaţă, unchiul

Carmilly aseară, direct de la sinagogă. Doar cu soţia, părinţii au rămas aici. Sînt în ghetou, sînt singură, mi-e teribil de frică şi plîng.

A plecat mama. Mi-e dor de ea. Cum va şti că n-am mai apucat să trec graniţa? Sîntem mii de evrei, băgaţi toţi într-un hambar de la fabrica de cărămizi. Stăm sub cerul liber, că tavanele sînt sparte. Dormim pe pămîntul gol. Mi-e atît de ruşine, dragul meu jurnal, să-ţi spun că am avut nevoie să merg la baie şi n-am avut unde. Am încercat să-mi reprim necesităţile, dar n-am reuşit. Am fost nevoită să merg undeva în apropiere, dar peste tot erau oameni. Am plîns, grozav am mai plîns. Nu avem nimic, absolut nimic şi sîntem încercuiţi de sîrmă.

Dragul meu jurnal, drag, doar pe tine te mai am...

4 mai 1944

Nici un semn de la mama, nici unul de la unchiul Carmilly. Pe tata l-au luat, iar eu sînt singură, sînt tare singură şi tristă. Mi s-a făcut şi foame, dar nu am primit nimic. Aici, oamenii încearcă să se organizeze, dacă se poate spune asta. Unii şi-au adus cu ei alimente, multe, pîine, conserve, cartofi şi altele. Dar ce folos? A fost o razie a jandarmilor şi s-a luat totul. Ni s-a spus că nu avem voie să deţinem nimic, vom primi de două ori pe zi mîncare de la ei. Dar nu am primit nimic.

5 mai 1944

Dragul meu jurnal, nici nu ştiu dacă mai pot să plîng. De frică îmi îngheaţă lacrimile şi nu mai curg. Lumea pe aici este bătută, maltratată. S-au făcut camere speciale unde sîntem chemaţi şi loviţi cu o vînă de bou, pînă spunem unde am ascuns toate valorile.

Am fost chemată şi eu de dimineaţă, aşa l-am putut vedea pe domnul Nasch London spînzurat în lanţuri, de mîini şi de picioare, fără să fi fost sprijinit de ceva. Faţa abia i-am recunoscut-o, era toată în sînge, sleit de orice putere. Jandarmii maghiari continuau să-l bată. Am izbucnit în plîns. Atunci un tînăr îmbrăcat în haine soldăţeşti a venit cu viteză spre mine şi m-a plesnit cu vîna de bou peste obraz. Îmi arde pielea de durere şi acum. Am leşinat. Au aruncat o găleată de apă peste mine şi au început să urle la mine, voiau să mă dezbrac. Am fost din nou bătută... şi... m-am dezbrăcat. Dragul meu jurnal, cum să-ţi povestesc că am fost percheziţionată în

cele mai intime locuri? Mi-e ruşine şi mă doare ruşinea asta cel mai tare. Eu nu sînt decît un copil, nu ştiu unde sînt ascunse valorile familiei sau dacă avem aşa ceva. Nu ştiu. Te strîng pe tine la piept şi stau ghemuită în colţ, pe pămîntul dezgolit. Mi-e ruşine şi ruşinea doare cumplit.

6 mai 1944

Pe aici lumea este speriată. Unii spun că ar fi fost mai bine să rişte şi să plece în România, acolo situaţia este mai protectoare faţă de evrei. Dar nu au făcut-o pentru că, spun ei, nu au crezut în răul absolut, că pot fi nimiciţi în bătaie, şi nici politica, pînă acum, în România nu a fost favorabilă evreilor. Acum, spun cei mai bătrîni de aici, nemţii şi aliaţii lor pierd teren, iar pentru Antonescu, pentru politica viitoare, e mai bine să fie mai tolerant. Alţii spun că ura lui împotriva evreilor se datorează unei femei şi că acum are posibilitatea să se răzbune. În privinţa românilor, aceştia sînt nepăsători, nu văd, nu aud. E adevărat că în Transilvania nici românilor nu le merge prea bine, dar nu sînt exterminaţi în masă, în totalitate. Nimeni nu a văzut un ghetou în care să fie băgaţi şi bătuţi pînă la moarte românii.

Dragul meu jurnal, în ghetou circulă un ziar, nu ştie nimeni cum a fost introdus aici, Tribuna Ardealului*. Bărbaţii comentează în special articolul „S-au început operaţiunile de izolare a evreilor din Cluj“. „Miercuri dimineaţa“, scrie în el, „au început operaţiunile de izolare a evreilor şi de concentrare a lor într-un loc anume determinat. Concentrarea se face pe teritoriul cărămidăriei oraşului cu o suprafaţă de 19.000“.*

Aflăm că în casele noastre, de unde am fost daţi afară cu forţa, au fost băgaţi creştinii fără case.

Dragă jurnalule, plîng din nou din tot sufletul meu, pentru că lumea este astfel împărţită. Pînă acum eu nici nu ştiam ce înseamnă să fii evreu, cît de rău este. Cît îi priveşte pe creştini, eu îi iubesc mai ales din cauza prietenei mele Voichiţa care este româncă şi e greco-catolică. E adevărat, ea nu stă în Cluj, ci în Oradea. Dar ştiu că şi acolo evreii sînt bătuţi, aşa a spus un om care abia astăzi a fost prins şi băgat aici, după ce a fost bătut pentru că a vrut să fugă prin pădure pe la Făget. Dar Voichiţa este creştină ca familia ei, dar nu ar face nici un rău nimănui. În vacanţe, eram foarte bine primită, iar în

Oradea, cînd evreii au început să fie daţi afară din casele lor şi alungaţi pe străzi şi bătuţi, ei au fost primii care i-au scris mamei să mă lase să mă ascundă undeva la bunicii Voichiţei, la ţară, prin munte.

Dragul meu jurnal, sînt singură, mi-e frică şi nu vreau să mor!

9 mai 1944

Astăzi am mîncat cartofi cruzi cu tot cu coajă şi o bucată de pîine. O femeie care lucrează în fabrică, maghiară, s-a apropiat de silozurile în care sîntem băgaţi noi şi mi-a aruncat peste gard două sacoşe – cartofi, pîine şi ceapă. Am împărţit cu cei lîngă care dorm. Biata femeie poate nici nu ştie ce a riscat. Am vrut să strig la ea că sîntem bătuţi şi că stăm ca animalele, am şi strigat, nu mai ştiu exact ce, dar femeia nu a auzit, a fugit repede de lîngă gard. Totul s-a petrecut în fracţiuni de secundă.

12 mai 1944

Oare ce fac mama, dar tata, mai trăieşte el, şi unchiul Carmilly, este el bine? De ce nu a venit după mine? Sînt atît de murdară, dragul meu jurnal, deşi încerc să mă păstrez curată. Noaptea nu dorm ca ceilalţi direct pe pămînt, mi-am strîns cioburi din ţiglă şi cărămidă, ce am găsit prin curte şi hîrtie. Mi-am construit un culcuş pe care să dorm. E tare şi e denivelat, dar încerc să mă păstrez curată, dacă se poate. Dormim unii lîngă alţii, unii peste alţii, copii, femei, bărbaţi.

Dragul meu jurnal, se petrec atît de multe lucruri urîte, că nici nu ţi le-aş povesti. Azi mi-a fost atît de foame, că m-a durut stomacul. Am scuipat sînge şi simţeam că-mi ia foc interiorul. Nenea Váradi Oliver spune că nu de la foame. Dar eu zic că da, pentru că îmi era foame. Mi-am imaginat că mănînc salată de cartofi cu ou şi smîntînă, apoi am mîncat şi o îngheţată cu vanilie, fistic şi frăguţe. Asta îmi place mie cel mai mult. Am crezut că o să-mi treacă durerea de stomac, dar nu mi-a trecut.

14 mai 1944

Grozăvie. Oamenii au început să moară din cauza bătăilor. Cei din afară nu ştiu ce se petrece. Nimeni nu are voie să intre, nimeni să iasă. Peste tot sînt afişe cu regulile acestea absurde. Pedeapsa este moartea.

Astăzi, bărbaţii între 16 şi 60 de ani au fost urcaţi în camioane şi duşi la muncă. Am rămas numai copiii, femeile şi bătrînii. M-am plimbat prin curte, dar nu pe lîngă gard, pentru că aş încălca regula şi m-ar omorî. Asta e pedeapsa. Noi nu stăm chiar în fabrică, ci undeva mai ferit, în hambarele pentru uscat cărămida, unde nici pereţii toţi nu sînt. Lîngă noi este groapa mare de unde se ia pămîntul. Mă întreb dacă cei de la birourile fabricii ştiu de noi. Alţii dorm în curte, chiar pe pămîntul gol şi sub cerul liber. Noaptea e frig şi mai plouă. Sîntem mii. Astăzi s-a instalat în curte o cadă în care ni s-a turnat fiertură de sfeclă. S-au înghesuit toţi pentru o porţie infimă de zeamă. Am plîns. Nu mi-am închipuit niciodată aşa ceva. Nu m-am dus să-mi iau, ar fi trebuit să mă înghesui. Am privit şi-am plîns. Aici se moare!!!

20 mai 1944

Dragul meu jurnal, mi-e tare dor de părinţi. Nu a venit nimeni după mine. Unchiul Carmilly nu s-a mai întors, şi-a lăsat bătrînii în ghetou.

Astăzi am scris cîteva versuri, m-am gîndit tot timpul la mama care mi-a promis că ne întîlnim şi vom pleca împreună în România şi de acolo în Israel. Nu a venit după mine. Îţi încredinţez ţie poemul, dragul meu jurnal.

Amintirea plăcută a mamei

Oare rîndunelele cînd mor unde se duc
îşi întrebară copiii mama, ţinîndu-i în braţe,
şi căţeii au un oraş al căţeilor
dar pisicile au un oraş al pisicilor?
Mama privi nedumerită
ea nu avea nici un răspuns.
Eu cred, spuse fetiţa,
că zăpada se duce în casa zăpezii
şi omul, spuse băiatul, în casa Omului
îmbrăţişarea în casa îmbrăţişării
sărutul în casa sărutului.
Dar casa, casa, oare, unde să fie?
Cugeta cu vocea între clipe mama.
Copiii se depărtară

îşi deschiseră braţele ca aripile
ochii ca gîndurile... visară...
cum gîndurile adună sub timp
buzele care sărută
braţele care îmbrăţişează
ochii care visează.
Nici un om să nu moară
fără să fi fost fericit
spuseră ei.
Visul la bucuria sărutului,
visul îmbrăţişării
visul visului celui cîndva fericit
să-l lase celor ce i-a iubit.
Casa e amintirea.

25 mai 1944

Groaznic! Peste trei mii de oameni au fost astăzi duşi. Nimeni nu ştie unde. Şirul nesfîrşit al semenilor mei, femei, copii, bătrîni, strigaţi în ordine alfabetică, a ieşit pe porţile străjuite de sîrma ghimpată. Au lăsat foamea şi mizeria în urmă, dar vor primi ceva mai bun?

27 mai 1944

Unii se bucură că au plecat ceilalţi. Au mai mult loc. Femeile şi-au improvizat bucătării unde să gătească, dacă au cu ce. Au încercat să-şi înfrumuseţeze şi locul unde stau ele şi ai lor. Aici nu avem camere, avem un loc unde să dormim pe pămîntul gol sau sub cerul liber.

29 mai 1944

Mi-e frică. Nu mai plîng, deşi nu m-am împăcat cu ceea ce mi se întîmplă. Oare voi muri? Astăzi au mai plecat cîteva mii de evrei. Eu am rămas. Ceilalţi din Cluj nu-şi pun întrebarea ce se întîmplă cu noi. Nici cei de aici nu întreabă nimic, poate nu îndrăznesc. Sînt oameni mari, dar le e şi lor frică.

Dragă jurnalule, sînt singură, tare singură, şi tristă, tare tristă.

31 mai 1944

Cred că vom fi duşi cu toţii de aici. Astăzi au plecat alte cîteva mii. Dar unde? Ce se întîmplă cu noi?

2 iunie 1944

Dragul meu jurnal, îmi este frică, foarte frică. Un alt grup a plecat astăzi spre o destinaţie necunoscută. Am mai rămas însă cîţiva. Vreo două mii, atît.

Zilele următoare vom fi duşi şi noi. Domnul Peretz spune că ar fi trebuit să fugă în '39, oriunde, numai în Europa să nu fi rămas. Domnul Fülop i-a citit domnului Peretz dintr-un caiet în care fusese consemnată ziua de 6 decembrie 1939. Era vorba despre un apel făcut către toţi evreii. M-am dus şi i-am cerut caietul domnului Fülop, care mi-a zis că un copil trebuie să vadă de lucrurile copilăriei şi că ce discută ei e pentru oamenii mari. Domnul Peretz, în schimb, nu a fost de acord, arătîndu-i că în situaţia dată ori nu mai contează, ori contează atît de mult, încît fiecare om, indiferent de vîrstă, trebuie să fie o mărturie. Am primit caietul. Iată apelul, dragul meu jurnal:

Fraţi Evrei!
În urma evenimentelor mondiale tot mai grave, îngrijorări şi îndatoriri ce apasă şi asupra evreimii din Transilvania, în afara obligaţiilor sociale deja existente, mereu apar noi îndatoriri care necesită jertfa, jertfa materială.
O îndatorire care nu permite amînare nici pentru un moment ne priveşte pe noi, evreii din Transilvania. Trebuie să luăm în calcul refugiaţii, amploarea refugiaţilor. În această problemă nu este nici timpul, nici locul pentru ezitare. Ajutorul acesta trebuie să apară. Trebuie, fraţilor evrei, să-i ajutăm. Astăzi sînt ei în nevoie, mîine putem fi noi. Evenimentele mondiale sînt de aşa natură, încît ne sînt extrem de ostile.
Trebuie să dăm din bunurile noastre fără nici un apel, fără nici o întrebare, pentru că fraţii noştri evrei, daţi afară din căminele lor, care trec pe la noi sau în mod provizoriu sînt opriţi aici, îşi întind mîinile spre noi, implorînd ajutorul. Fraţi evrei, să ajutăm refugiaţii! Conducătorii Comunităţilor Evreieşti din Transilvania au pornit o mişcare în toată ţara pentru fraţii noştri trecători sau în mod provizoriu opriţi în ţara noastră. S-a lansat un apel pentru începerea imediată a acţiunii de ajutorare. Avem nevoie nu de mii, nici de zeci de mii, nici de sute de mii, ci de milioane avem nevoie! Fraţii noştri refugiaţi ne imploră pentru haine, hrană, adăposturi, bani pentru a

merge mai departe.
Să ajutăm pînă cînd mai putem, să eliminăm mizeria socială a evreimii. În sensul sfînt al solidarităţii, chiar şi cel mai sărac trebuie să participe cu ofrandele lui. Fiecare să-şi examineze conştiinţa. Cine se recunoaşte de evreu nu se poate sustrage de la contribuţia benevolă! Fiecare să-şi îndeplinească datoria, căci nimeni nu poate şti ce se va întîmpla mîine cu noi. Daţi, daţi cu toţii fără amînare. Fiecare prisos benevol mîntuieşte cîte o experienţă, cîte o viaţă de evreu!
Cu dragoste frăţească de evreu,
În numele Comitetului Central din Ardeal:
Czitrom Benjiamin, Freud Josif, Ulman Ştefan, Reich Josif, László Eugen, Rózsa Mauritiu, Dr. Weinberger Moise, Lakatos Alder, Dr. Konrád Adalbert.

Cluj, decembrie 1944

Dragul meu jurnal, ţi-am încredinţat acest apel şi toate cîte ni se întîmplă pentru a nu uita. Peste ani, dragă jurnalule, voi povesti lumii despre zilele acestea.

Dar acum Bertha stătea tristă şi frumoasă ca o floare de crin într-o baracă unde o băgase mătăhălosul de Kramer. Ar fi dorit să-şi spună mai departe povestea, dar bagajul, cînd ajunsese în 12 iunie la Auschwitz, îi fu luat. Nu auzise niciodată de acest loc. Pe peron se tot uita la orchestra care interpreta arii clasice, la chipurile fără viaţă ale muzicienilor deţinuţi. Nu cunoscu pe nici unul plecat din Cluj, de la fabrica de cărămizi.

Acum, acum tristă mai era Bertha şi fără apărare. Goliciunea ochilor se învîrtea în jurul unui punct al încăperii. Bertha, cea cu minţile despletite în calea neprihănirii ei, nu era decît un copil, nu putea răspunde mîrşavului Kramer. Cît de frumoasă era în lumina galbenă a Auschwitzului! Dar Kramer nu avea nevoie de frumuseţe, nici gingăşia copilei nu-l impresionă. Făcea parte din rasa inferioară, carnea ei aparţinea, era sluga rasei superioare, şi ar fi trebuit să fie fericită că i s-a făcut o asemenea onoare.

Kramer o trînti pe pat, îi porunci să închidă ochii, ochii ei atît de mari, luminoşi şi adînci cît toate apele nopţii revărsate peste univers. Îi desfăcu cu brutalitate coapsele, coapsele albe şi fragede de fecioară, coapsele Berthei care tremura sub trupul mătăhălos, transpirat şi gîfîitor al lui Kramer. O secundă lungă şi-o durere

cumplită îi smulseră fetei un ţipăt, atît cît să trezească în bestia cu chip de om plăcerea sîngelui. Kramer îi muşcă buzele pînă la sînge şi-şi văzu mai departe de treabă.

În noaptea mare şi grea Bertha purta pe fiecare centimetru de piele dezgolită durerea. Nici măcar tristeţea nu şi-o mai putea striga. Rănile îi ardeau minţile. Privirea ei rătăcită trecu peste fluviul de sînge lăsat pe cearşaful alb.

Îi fusese hărăzită, nu putem şti cu siguranţă de cine, o călătorie peste marea durere aprinsă de becurile galbene ale felinarelor. Nu mai avea nimic Bertha, nu mai poseda nimic, nici lucruri personale, nici acte, nici jurnale, şi nici chiar memoria pe care s-ar fi putut bizui. O rătăcită era Bertha, o nălucă cu minţile răvăşite, purtate spre o altă lume a soarelui, limpede ca neprihănita ei fiinţă, o ţară a soarelui despre care Bertha, frumoasa copilă, nu putea şti că e doar o iluzie. Drumul pe care pătrunse mintea despletită a Berthei era cel al Fluturilor. Acum Bertha nu mai simţea durerea. Sufletul ei alb intrase în Ţara Fluturilor. Kramer ar fi putut să-i facă orice, căci Bertha nu-şi mai era posesoare a propriului trup. Bertha, frumoasa şi trista copilă, ca regescul crin alb, era dăruită fluturilor. Îşi pierdu minţile.

X

Pentru totdeauna în Limelfia

Sosi ziua cînd Mengele făcu apelul tuturor medicilor din lagăr. Avea nevoie de ajutor pentru experimentele lui. Alese cinci medici, printre care se afla şi Moscovici, tatăl Hannyei. Ştia el oare că o va descoperi pe micuţa lui chiar în blocul experimental? Nu, nu avea de unde să ştie. Nici nu bănuiau, nici unul dintre cei cinci, ce vor face sau de ce au fost aleşi. Nu întrebară. Nici nu aveau de ce. Ştiau că acum cuvîntul nu le mai aparţinea. Un singur cuvînt rostit şi poate ar fi fost morţi cu toţii. Numărul 8449, al domnului Moscovici, că acum nu era nimic altceva decît un număr, fusese scos în faţă. Moscovici ar fi vrut să-l implore pe Mengele să-l lase în baraca unde stătuse atîta timp. Nu pentru el, ci pentru Hannya, pentru că aşa credea el, fetiţa lui se va întoarce în baracă. Dar nu îndrăzni să deschidă gura. Buzele îi erau lipite, paralizate de sete, foame, dar cel mai mult de dezumanizare, de frică. Frica se cuibărise în fiecare miel evreu din turma Auschwitz.

Înaintă în rînd, ţinîndu-se după doctorul neamţ. Ştia Moscovici că Mengele este un călău? Un doctor care ucide, care ia viaţa în loc să o dea, şi asta în numele ştiinţei? Nici asta n-avea de unde să ştie. Îl mai văzuse pe acesta în ziua sosirii lui în lagăr. Aflase că i se spune *SS Hauptsturmführer Doktor* Mengele. De fapt, era prezent mereu la rampă pentru trierea materialului uman. Trecuseră pe lîngă un fel de uzină. O clădire din cărămizi roşii, cu un enorm coş de fum, în formă pătrată la bază şi subţire spre vîrf. Clădirea uriaşă, în comparaţie cu barăcile, era pe două etaje. Printre paratrăsnetele de lîngă coşuri, limbi de nouă-zece metri, limbi uriaşe de flăcări, ţîşneau în văzduh. Mirosea tare a acroleină, iar

Moscovici şi ceilalţi medici ştiau despre ce e vorba după miros. Acolo se ucideau oameni. Acolo carnea de om era arsă. Dar erau ei, evreii, consideraţi oameni?!

De jur împrejur, locuri pustii cu pămînturi galbene. Şi, în sfîrşit, barăcile experimentale. Lui Mengele îi ieşise în întîmpinare un alt deţinut, medic şi el. Doctor Nyiszli Miklós. Pe braţul lui se vedea numărul A-8450. El semna toate documentele care erau contrasemnate de Mengele şi expediate mai apoi pe adresa: Kaiser-Wilhelm-Institut für Anthropologie, menschliche Erblehre und Eugenik, Berlin.

Cei cinci medici aleşi de Mengele erau importanţi pentru el, aceştia cunoscînd anatomia patologică, dar şi deţinînd cunoştinţe de medicină legală.

Deţinutul A-8450, doctorul Miklós, avea să-i îndrume pe cei cinci. Nyiszli Miklós făcuse medicina la Universitatea „Friedrich Wilhelm“ din Breslau. Terminase *Magna Cum Laudae*.

Ei aveau litera A brodată pe o banderolă neagră, ceea ce însemna că sînt medici. Dar alţii erau mai puţin norocoşi, purtînd altfel de înscrisuri după care erau trataţi mai bine sau mai puţin bine, dacă exista un bine în lagăr. Galonul verde era destinat delincvenţilor profesionişti, care erau trataţi cel mai bine. Galonul roşu pentru deţinuţi politici. Galonul cafeniu pentru exegeţii Bibliei. Galonul albastru pentru vagabonzi şi prostituate. Galonul negru pentru homosexuali.

Dar baraca experimentală era condusă de Epstein, pediatru, şi doctorul Bandel, doctor docent al Facultăţii de Medicină din Paris. Ambii deţinuţi.

Trei probleme urmărea Mengele în acea perioadă şi acestea le fuseseră rapid expuse celor cinci medici. O femeie născuse cinci gemeni şi trebuia să se afle secretul prin care o femeie poate să aducă pe lume cinci prunci, cît mai mulţi prunci, de rasă ariană, desigur, pentru ca această rasă să sporească. Mai urmăreau studiul fiziologic şi patologic al umanismului. La această problemă se urmăreau toate semnalmentele raselor, cu deosebirile şi asemănările dintre ele, prin comparaţie, pentru a demonstra supremaţia rasei ariene. Şi ultima problemă pe ordinea de zi erau cauzele apariţiei şi tratamentul medical al cangrenei faciale.

Făcînd experimente mai ales pe copii rromi, doctorii din tabăra

experimentală ajunseseră la concluzia că tifosul, difteria, subnutriţia sînt doar factori auxiliari pentru apariţia cangrenei faciale şi că adevăratul factor ar fi fost sifilisul ereditar.

Cei cinci medici, printre care şi Moscovici, făceau traseul zilnic de la baraca lor la baraca experimentală, unde principalii medici erau Epstein şi Bandel. Dar cum Mengele visa încununarea creştetului său cu cele mai înalte distincţii, trecea zilnic să ia pulsul experimentelor. Să-i vadă pe copii, materialul lui uman.

Experimentele le făcea pe material viu, copii şi adulţi, în special femei, dar şi pe morţi. Cadavrele purtau înscrisul Z.S., ceea ce însemna *zur Section*, pentru disecţie.

Foarte atractivi pentru experimentele îngerului morţii, doctorul Mengele, erau gemenii. Aceştia fuseseră puşi în lagărul F, baraca 14.

Moscovici avea misiunea de a le lua zilnic sînge micuţilor. Îi trata cu blîndeţe. Le vorbea cu multă dragoste, ca şi cînd ar fi fost copiii lui. Alţi doctori fuseseră puşi să facă transfuzii de sînge de la un geamăn la altul. O pictoriţă, deţinută ca ceilalţi, fusese pusă să deseneze craniile gemenilor, lobii urechilor, ochii, liniile acestora din palme şi din tălpi, toate acestea pentru comparaţie. Fiecare geamăn avea întocmit un dosar cu toate detaliile, inclusiv cu desenele. Dar Mengele nu se oprea aici. El avea nevoie de studiul anatomopatologic al gemenilor. Organele lor interne trebuiau analizate şi comparate. Pentru asta, gemenii trebuiau să moară în acelaşi timp şi în acelaşi fel. Mengele însuşi le-a scurtat zilele. Scopul morţii acestor mieluşei era proliferarea rasei germane. Pe viitor, mamele germane să nască gemeni. Pentru asta Mengele trebuia să afle secretul gemenilor.

Moscovici fusese invitat să scrie tot ceea ce-i dicta Mengele în urma unei astfel de disecţii.

Masa era largă. Mengele lîngă ea. Moscovici stătea pe un scaun, cu foile şi pixul pe o altă masă. Îl urmărea pe Mengele. Ştia că ceea ce era pe masă avusese viaţă cu jumătate de oră înainte, dar nu avea ce face. El, Moscovici, nu putea să se revolte, pentru că trebuia să trăiască pentru Hannya. Ceea ce i se dicta trebuia scris cu minuţiozitate, fiind trimis totul la Institutul de Antropologie, Ereditate Umană şi Eugenie din Berlin.

Doctorul Mengele, cu o precizie rece, de fier, scoase mai întîi

calota cranianã. Examinã. Extrase creierul şi bulbul rahidian. Examinã din nou totul. Nu se oprise nici mãcar douã minute. Deschise toracele, extrase sternul. Prin incizia majorã de sub maxilar trase limba împreunã cu esofagul. Au urmat traheea şi cei doi plãmîni. Dar organele au sînge mult. Pentru a le putea examina, le spãla sub un jet de apã. Ştia Mengele bine cã orice patã în plus pe organ ar schimba informaţiile obţinute. Urma inima. O spãla. O cîntãrea. O examina. O secţiona. Moscovici observã din depãrtare o patã pe interior. Era urma unei înţepãturi. Copilului i se administraserã injecţii cît fusese în viaţã. Dar pentru ce? Moscovici îşi dãdu seama cã fusese mîna îngerului morţii, Mengele. Copilul fusese expus experimentelor. Se simţea miros de cloroform. Aşadar, copilului i se fãcuse injecţia ucigãtoare cu cloroform în inimã.

Seara, cînd totul încetã şi munca lui Moscovici de a scrie raportul se sfîrşi, tatãl Hannyei abia dacã se mai putea ţine pe picioare de emoţie. Prea multã carne proaspãtã, trupuri de copii, fusese ucisã.

În urmãtoarea zi se îndreptã din nou spre blocul experimental.

În dimineaţa aceea vãzu cîţiva copii care se jucau nevinovaţi în jurul barãcii. Printre ei era si Hannya. Moscovici nu-şi mai putu stãpîni emoţiile. Mîinile îi tremurau. O stare de sfîrşealã îi cuprinse întregul corp. Ştia prea bine ce era cu copiii aceştia în blocul unde se fãceau experimente. Fiica lui nu trebuia supusã la aşa ceva. Îşi adunã ultimele puteri, ieşi din rîndul doctorilor şi începu sã-şi strige fiica.

— Hannya, Hannya, Hannya... vocea lui trãda spaima.

— Înapoi, zbieră doctorul Mengele. Un pas în plus şi eliberez glonţul.

Dar Moscovici nu mai auzea nimic. Avea ochi şi urechi doar pentru copila lui. Fugea. O prinse în braţe, vrînd s-o protejeze. Dar Mengele nu permitea astfel de comportamente. Zbieră din toţi rărunchii ca cei doi sã fie despãrţiţi. Nimeni nu îndrãzni sã facã un singur pas. Mengele urla. În cele din urmã, douã gloanţe furã eliberate din pistolul lui de la brîu, pe care acum îl strîngea cu urã în mînã. Gloanţele strãpunserã trupurile celor doi, tatã şi fiicã. În ameţirea loviturii de pistol, cei doi se ţineau strîns de mînã. Corpurile lor se clãtinarã în aerul din lagãr. Cãzurã. Vocea înceatã

a Hannyei se auzi pentru ultima dată.

— Pentru totdeauna în Limelfia. Vom zbura amîndoi în Limelfia.

Lumea aceasta perfectă a Limelfiei se deschise pentru cei doi. Calinorgul-Inorogulcal apăru în marginea cîmpiei din Limelfia. Îi cuprinse pe cei doi cu aripile lui. Mai necheză către lumea unde era război şi unde oameni şi copii deopotrivă de nevinovaţi erau ucişi doar din cauza rasei lor. Cu un glas fantastic, Calinorogul-Inorogulcal adăugă:

— Lumea Limelfiei e pentru cei ca voi. Tu, Hannya, o cunoşti foarte bine, pentru că e adevărata ta casă. Bine ai revenit pentru totdeauna în Limelfia.

Şi poarta între cele două lumi, una a bucuriei, cealaltă a tristeţii, se închise.